

MinisterievanPropaganda.org

Paul de Groot

DE
DERTIGER
JAREN

1930-1935

Autobiografieën

van politieke figuren zijn sinds de Tweede Wereldoorlog in Nederland betrekkelijk zeldzaam. Opmerkelijke gedenkschriften als van P. J. Troelstra dateren reeds van lang geleden.

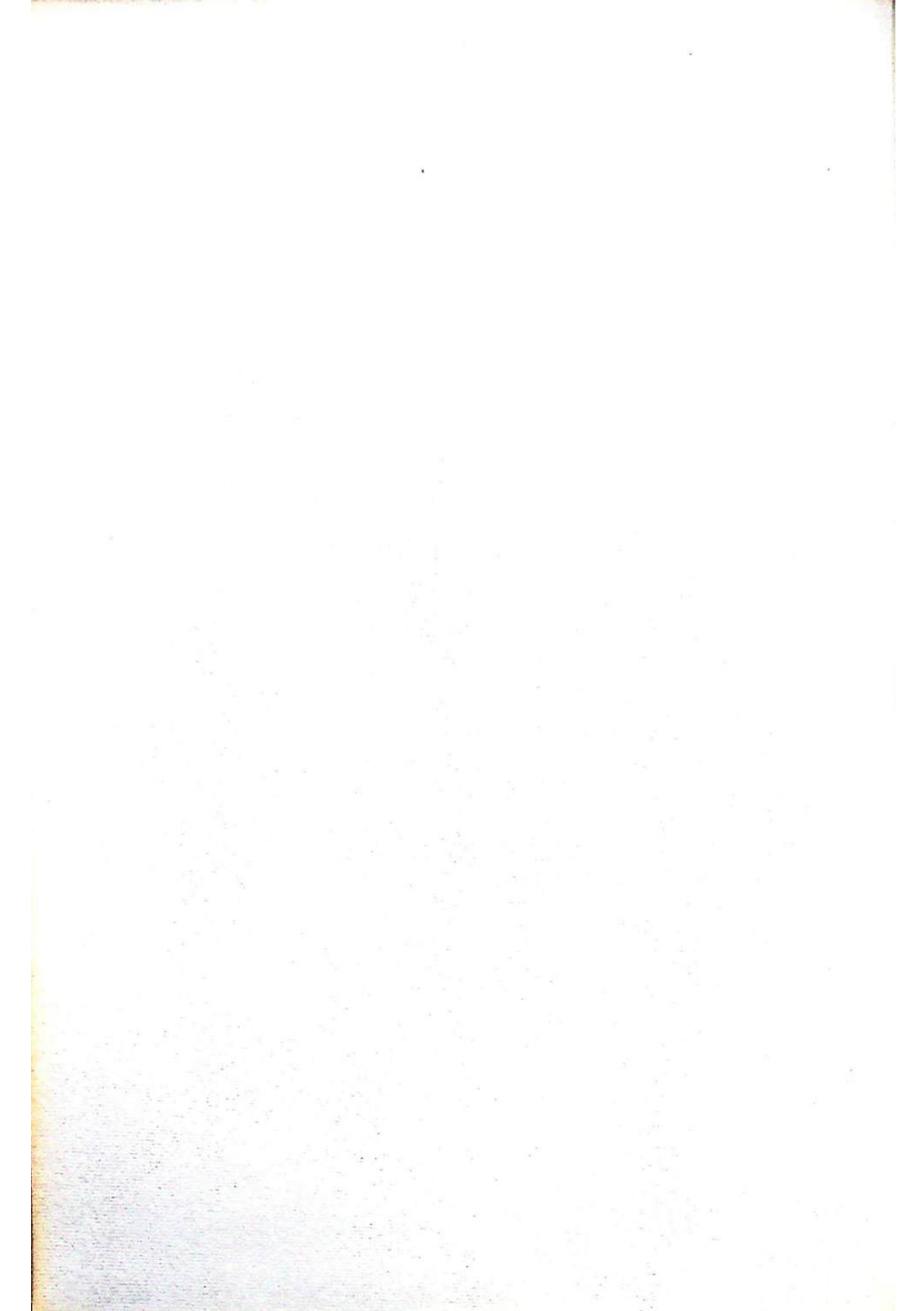
Alleen reeds daarom is het verschijnen van dit eerste gedeelte van de 'Herinneringen en overdenkingen' van Paul de Groot, die vijfenveertig jaar lang actief was in de Nederlandse en internationale arbeidersbeweging, een gebeurtenis.

In het bijzonder ook, omdat het eerste deel van dit werk, 'De dertiger jaren', de nog niet eerder alomvattend beschreven periode van 1930 - 1935 behandelt en als zodanig beslist uniek is.

De jaren dertig vormden het bewogen voorspel tot de Tweede Wereldoorlog en juist in die tijd tekenden zich de lijnen af, die het verdere historische proces zouden bepalen. Een verdieping van de kennis over dit tijdsgewricht is belangrijk voor een beoordeling van hetgeen zich in de Tweede Wereldoorlog voltrok.

Prijs f 8.90

Stobbe
27-11-99

Paul de Groot

DE DERTIGER JAREN 1930-1935

Herinneringen en overdenkingen

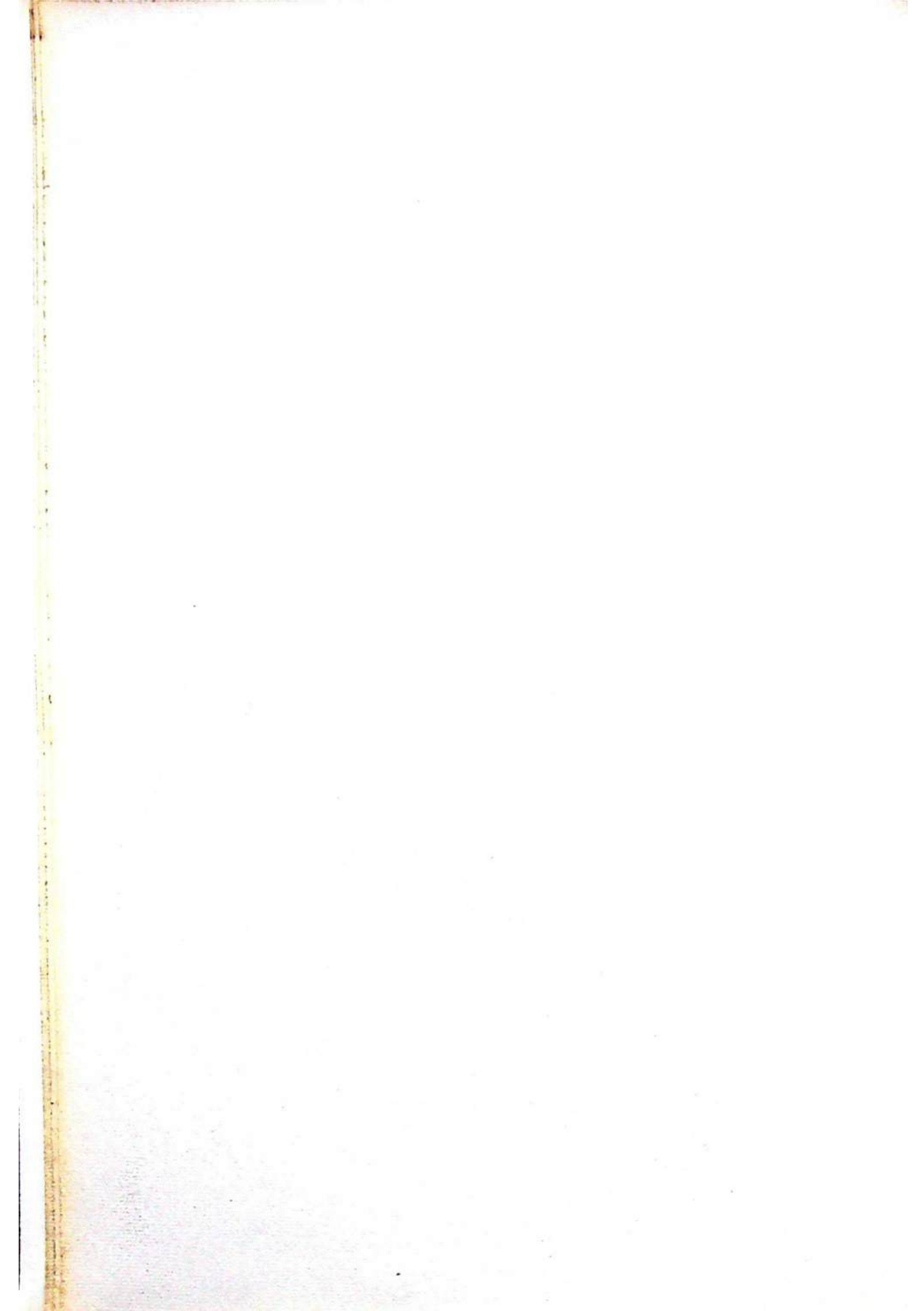
uitgeverij Pegasus

Amsterdam 1965

Copyright by Paul de Groot 1965

*Ah, si jeunesse savait,
Si vieillesse pouvait!*

VOORWOORD

Er bestaat in de laatste tijd, vooral onder de nieuwe generatie, een groeiende belangstelling voor de politieke geschiedenis van de eerste helft van onze eeuw.

Door het opschrijven van de herinneringen aan mijn activiteit in de communistische beweging, hoop ik een steentje bij te dragen tot het bevredigen van die weetgierigheid.

Mijn activiteit omvat een periode van vijfenveertig jaar, waarvan vijfendertig jaar als bestuurder van de Nederlandse communistische partij.

De Duitse bezetting was daarin wel de meest bewogen tijd.

Toch vond ik het belangrijk om het eerst bij de 'dertiger jaren' te beginnen, de tijd tussen omstreeks 1930 en het intreden van ons land in de Tweede Wereldoorlog. En wel om de volgende redenen.

Die dertiger jaren stonden in het teken van de opkomst van de macht van Hitler in Duitsland en van zijn sprong naar de wereldheerschappij.

De indrukken, die daarvan in het bewustzijn van het Nederlandse volk zijn achtergebleven, zijn nog zeer levendig en, twintig jaar nadien, schijnen zij met de tijd nog levendiger te worden.

Daarom verdient de geschiedenis van die dertiger jaren de aandacht van allen die bezorgd zijn voor de herhaling ervan, met gevolgen die in ons atoomtijdperk onvoorstelbaar zijn.

Maar niet alleen hierom gaat het. Tenslotte werd Duitsland in de wereldoorlog overwonnen.

Dit is een onherroepelijk feit. Die nederlaag vormde het uitgangspunt voor de verdere politieke ontwikkeling in Europa.

Deze ontwikkeling stuit op, door de afloop van de oorlog geschapen, problemen die tot dusver onopgelost bleven.

Aan de oppervlakte lijkt de toestand statisch te zijn.

Maar in de diepte werken de objectieve krachten rusteloos voort, die eens tot uitbarsting moeten komen zo zij niet in vreedzame banen worden geleid.

Ik meen dat voor de oplossing van de vraagstukken van Duitsland en Europa, waarbij ons lot in Nederland zo nauw betrokken is, ook de kennis van de historie van de communistische beweging, de Nederlandse en de internationale, onmisbaar is.

Om daartoe bij te dragen, heb ik deze herinneringen opgeschreven en er tevens, als het pas gaf, eigen overdenkingen aan vastgeknoopt.

Ik stelde mij niet de opgave een volledige kroniek van de belevenissen van de communistische partij te schrijven.

Mijn herinneringen betreffen slechts die gebeurtenissen en activiteiten waarbij ik persoonlijk betrokken was en die op eigen waarneming of informatie berusten.

In zekere zin beschouw ik dit als een persoonlijke verantwoording, ook in kritische geest, van mijn activiteit.

Bij voorkeur de hand in eigen boezem stekend, heb ik mij bij mijn overdenkingen niet door overwegingen van prestige of het onderstrepen van eigen gelijk laten leiden, doch uitsluitend door de behoefte aan licht en waarheid. Uiteraard kan dit slechts een bescheiden bijdrage zijn. Doch ik hoop door het opsporen van vergissingen en mis-

rekeningen, en theoretische fouten in een achter ons liggend tijdperk, mee te kunnen helpen tot het vermijden ervan door allen die op de toekomstige gang van zaken, in ons land en in de wereld, invloed kunnen oefenen.

Van de personen die in mijn herinneringen voorkomen zijn de meesten niet meer in leven.

Zij stierven op tragische wijze voor hun overtuiging.

Het is hard om sommigen van hen na hun dood te kritiseren. Ik heb dit zoveel mogelijk vermeden en mij tot mijn eigen optreden beperkt.

Mijn persoonlijke leven heb ik, waar mogelijk, onbesproken gelaten.

de schrijver

INHOUD

Eerste hoofdstuk	<i>Een flits van Berlijn 1932.</i>	13
Tweede hoofdstuk	<i>Waarin de herkomst van de schrijver wordt medegedeeld, alsook waarom en hoe hij in de arbeidersbeweging gekomen is.</i>	20
Derde hoofdstuk	<i>Van het stille Amsterdam tot het woelige Moskou. Een overzicht van de wereldtoestand zoals het Zesde Congres van de Communistische Internationale die zag en wat de tijd geleerd heeft.</i>	24
Vierde hoofdstuk	<i>Hoe de communistische beweging er in Nederland vóór 1930 uitzag en welk aandeel de schrijver had in de voorbereiding van het partijcongres van 1930. Verder beschouwingen over de kapitalistische rationalisatie en de ideeën van Lenin over de partij.</i>	43
Vijfde hoofdstuk	<i>Het begin van de economische crisis, de fusie met de Wijnkoopgroep en hoe de schrijver voor het eerst de Sowjet-Unie bezocht als afgevaardigde op het laatste congres van de Rode Vakverenigings-Internationale.</i>	68
Zesde hoofdstuk	<i>Van Hotel Métropole naar de Adelclub en vice-versa. Verder over Duitse en Franse sectariërs en de ware geschiedenis van de opstand in Indonesië in 1926.</i>	80

Zevende hoofdstuk	<i>Over de toestand van de Nederlandse arbeiders in de crisisjaren, hoe de Rode Vakbewegingsoppositie werd opgericht, waardoor dit gerechtvaardigd was en wat het heeft opgeleverd.</i>	92
Achtste hoofdstuk	<i>In het Amsterdamse R.A.I.-gebouw vergaderde een wereldcongres tegen de oorlog. Wat Henri Barbusse, Georgi Dimitroff, Pandit Patel en vele anderen daar deden en hoe er aan de Blauwbrug een ontijdig einde kwam aan een der eerste ontmoetingen van het Franse Volksfront.</i>	109
Negende hoofdstuk	<i>Waarin de machtsverovering door Hitler in Duitsland beschreven wordt en de uitwerking daarvan op Nederland en de Nederlandse Communistische Partij.</i>	114
Tiende hoofdstuk	<i>Een politieke beschouwing over het joodse vraagstuk in Nederland, Duitsland en Rusland, waarin ook de afkomst van de schrijver wordt belicht.</i>	125
Elfde hoofdstuk	<i>Wat de schrijver in de leiding van de Communistische Internationale hoorde en zag, over de inwendige strijd in die internationale over het Duitse fascisme, de Oostenrijkse opstand, het Franse Volksfront, de democratie en de sociaaldemocratie. Verder over de aankomst van Dimitroff in</i>	

	<i>Moskou, na zijn vrijspraak in het proces te Leipzig.</i>	154
Twaalfde hoofdstuk	<i>Over een gevecht van Dimitroff in de leiding van de Comintern, dat dertig jaar later aan het licht kwam. Verder over de reis van Musso naar Indonesië, een spreekbeurt van de schrijver die ongewoon verliep, gevolgd door zijn terugkeer naar Nederland.</i>	174
Dertiende hoofdstuk	<i>Waarin verteld wordt over de grote acties tegen verlaging van de lonen en de werklozensteun, beter bekend als de 'aanpassingspolitiek', gepaard aan het 'oproer' in de Jordaan. Verder over tegemonstraties tegen de N.S.B. en een debat met Sneevliet.</i>	183
Veertiende hoofdstuk	<i>Bevattende een ooggetuigenverslag van het Zevende Wereldcongres van de Communistische Internationale, voorzien van kritische overdenkingen en waarin ook de eerste symptomen van de persoonsverering van Stalin worden gesignaleerd.</i>	200

EERSTE HOOFDSTUK

Een flits van Berlijn 1932.

Het was in de zomer van het jaar 1932.

Onder een sombere hemel gleed de sneltrein uit Amsterdam langzaam het Kölnische Bahnhof in Berlijn binnen.

Ik was na de Eerste Wereldoorlog al vaker in Berlijn geweest. Telkens als ik er terugkeerde ondervond ik een gevoel van onbehagen, van onbestemde weerzin tegen deze smakeloze opeenhoping van gore huizen, doorsneden door de brede geasfalteerde boulevard Unter den Linden, een nabootsing van de Champs Elysées, maar zonder de charme van Parijs.

Met de U-Bahn, de ondergrondse spoorweg, ging ik naar de wijk Steglitz en stapte uit bij een grote verkeersweg, de Frankfurter Allee, die vóór 1918 naar Keizer Wilhelm genoemd was. Na de Tweede Wereldoorlog werd zij omgedoopt tot Stalin Allee en in 1958 tot Karl Marx Allee. Het had gemotregend en het asfalt glom toen ik een zijstraat insloeg, op weg naar een hotelletje, waar ik reeds vaker overnacht had. In die zijstraat was een Arbeitsamt, een stempellokaal. Er stond een eindeloze rij arbeiders voor met een kaart in de hand, waar twee maal per dag een stempel op werd gedrukt ten teken dat hun werkloosheid grondig was gecontroleerd. De meesten droegen nog hun veldgrauwe uniformjasje uit de oorlog die in 1918 met de eerste Duitse nederlaag op wereldschaal geëindigd was. Op hun hoofd droegen velen een versleten 'Hamburger Mütze', een kleine donkerblauwe pet met leren klep.

De rij schoof langzaam voort, zwijgend onder het strenge

ong van een half dozijn manschappen van de Schutz-Polizei, in blauwe uniformen, hoge kaplaarzen en sjako's met twee kleppen, één van voor en één van achter. Aan een riempje, om hun polsen, bungelden lange gummi-knuppels.

Terwijl ik de straat passeerde veranderde het toneel als bij toverslag. Van achter een hoek kwam een groepje van een man of tien aangestapt. De meesten waren klein van stuk met tanig-bleke, zwartharige koppen, een onder het Duitse volk veel voorkomend type. Anderen waren groot en vet, de broeken van hun katoenen kaki-uniformen strak om de achterhammen gespannen. Hun kleurloze ogen lagen als lege plekken in hun rode gezichten, waarboven allen een bruinachtig petje droegen in de vorm van een kientolletje, met een stormband om de kin. Om de arm droegen zij een rode band met in het midden een witte kring, waarin een zwart hakenkruis. Zwaar klonken hun beslagen laarzen op het trottoir, terwijl zij de werklozen uitdagend aankeken.

Intussen hadden zich uit de lange rij geluidloos enkele mannen losgemaakt, zij gingen bij elkaar staan alsof zij de wacht bij hun lotgenoten betrokken. Plots, bliksemsnel, sloegen beide groepen op elkaar in, met boksbeugels en ook met de blote vuisten. Alles ging zwijgend toe en de rij werklozen keek roerloos voor zich heen, terwijl alleen doffe slagen en nu en dan onderdrukt kermen van de vechtenden te horen waren. De Schutz-Polizei kwam nu spoedig in beweging, fluitjes snerpten en gummistokken striemden de lucht. Voor de ingang van de straat stopte een zware overvalwagen en een twintigtal groen-geüniformeerde manschappen kwam in slagorde de straat binnengestormd met uitschuifbare stalen ploertendoders in de ene en grote pistolen in de andere hand.

Dat was de Sipo, de Sicherheits-Polizei.

De hakenkruisers trokken langzaam de straat uit, terwijl de Sipo's genadeloos op de werklozen insloegen, waarvan enkelen bloedend neervielen, zonder dat iemand vluchtte of zich verweerde!

Nadat de Sipo's enkele arrestanten bij de benen over de straatstenen naar de overvalwagen hadden gesleurd, werd de straat weer stil.

De rij werklozen schoof geluidloos verder om het stempel van het 'Arbeitsamt' in ontvangst te nemen.

Zo was Berlijn in die met onheil geladen zomer 1932.

Zo was geheel Duitsland.

Zulke rijen stempelaars waren er bij tienduizenden, bij honderdduizenden. Duitsland telde zeven miljoen werklozen.

De economische wereldcrisis had haar dieptepunt bereikt. Overal groeide het verzet van de arbeiders. Maar ook de kapitalisten waren in actie gekomen en broedden roekeloze, verdragende plannen uit.

In het voorjaar van 1932 was maarschalk Von Hindenburg weer president geworden. Hij was een Oostpruisische jonker, opperbevelhebber van de keizerlijke legers in de Eerste Wereldoorlog, wrokkend over de nederlaag, die hij, als opperbevelhebber van de keizerlijke legers, in de wereldoorlog geleden had en die hij, terecht, aan de Oktober-revolutie in Rusland toeschreef.

Het volk noemde hem Jumbo, wegens zijn gelijkenis met een olifant, ofschoon hij geenszins de intelligentie van dit dier bezat.

Als rijkskanselier werd de rechtse katholiek Brüning opgevolgd door de nog reactionairdere Freiherr Von Papen, die bij kardinaal Pacelli, de latere paus Pius XII, op schoot zat.

Zijn regering was een werktuig van de drie-eenheid, die in Duitsland de macht uitoefende, de groot-industriële monopolies, de Oostpruisische grootgrondbezitters en de hoge militaire jonkerskaste, die het bevel voerde over de 'democratische' Reichswehr, een kaderleger, te vergelijken met de latere Westduitse 'Bundeswehr'.

Die 'Reichswehr' had zojuist nog gedemonstreerd hoe ver zij bereid was te gaan bij het knevelen van het Duitse volk. En ook hoe ver zij kón gaan!

Het Duitse rijk was onderverdeeld in 'Länder' en in één daarvan, in Pruisen, bestond nog een sociaal-democratische regering met een zekere Severing als minister-president.

Op 20 juli 1932 verscheen een korporaal van de Reichswehr met twee manschappen in het kabinet van minister-president Severing en toonde een arrestatiebevel.

Severing ging gewillig mee. Zo eindigde de sociaal-democratische regering. De sociaal-democratische partij en vakbeweging verroerden geen vin.

De Duitse communisten bevonden zich op een sleutelpost in een razendsnelle ontwikkeling van gebeurtenissen. Vele jaren later eerst zou men het gewicht van die post beseffen en de rampen die over de wereld kwamen, toen zij verloren ging.

Ik was naar Berlijn gekomen op uitnodiging van de Rote Gewerkschafts-Opposition, kortheidshalve R.G.O. genoemd.

Zij had een bespreking belegd met communisten uit de vakbeweging van aangrenzende landen, o.a. Tsjechoslowakije, Polen, België, Denemarken.

Wij troffen elkaar in een villa aan de rand van Berlijn, waar wij gedurende de bijeenkomst bij elkaar bleven.

De bespreking werd ingeleid door Fritz Heckert, een top-

figuur uit de internationale communistische beweging, secretaris van de K.P.D. en van de R.G.O., plaatsvervangend lid van het executief comité van de Communistische Internationale, lid van de Duitse Rijksdag en misschien ook nog wel van een gemeenteraad of provincieraad bovendien.

Fritz, zoals hij door allen gemeenzaam werd genoemd, lichtte de aanwezigen in over de toestand in Duitsland.

Uit zijn rede herinner ik mij nog duidelijk zijn mededeling, dat de A.D.G.B., de Allgemeine Deutsche Gewerkschafts-Bund, die door de sociaal-democraten beheerst werd, op het punt zou staan in te storten.

Miljoenen vakverenigingsleden zouden staan te trappelen van ongeduld om hun bonden te verlaten.

Reusachtige stakingen waren reeds door de R.G.O. geleid. In oktober 1930 staakten de 140.000 metaalbewerkers van Berlijn, in januari 1931 hadden 300.000 mijnwerkers in het Roergebied onder R.G.O.-leiding gestaakt. Enorme werklozendemonstraties vonden in de grote centra plaats.

De leiding van de K.P.D. had nu besloten om de groepen van de Rode Vakbewegings-Oppositie en de werklozencomité's om te vormen tot nieuwe vakverenigingen en riep alle leden van de door de sociaal-democraten geleide 'oude' vakverenigingen op om hun bonden te verlaten en tot de nieuwe organisaties toe te treden.

In die villa aan de rand van Berlijn werden de genodigde vertegenwoordigers uit de landen, die Duitsland omringden, op deze wijze voorgelicht over de richting die de Duitse communisten op vakverenigingsgebied waren ingeslagen.

Die richting stond in onmiddellijk verband met de algemene koers van de K.P.D. en deze vloeiende weer voort uit

de besluiten van het Zesde Wereldcongres van de Comintern in 1928 en de interpretatie daarvan door het Comintern-bestuur, het 'E.K.K.I.'.

Het was de koers op revolutie. Of beter gezegd op de versimpelde voorstelling daarvan, als een eenvoudige navolging van de Oktober-opstand van de Russische arbeiders in 1917.

Onze conferentie duurde verscheidene dagen. Een reeks sprekers voerde het woord, zij vertelden van de toestand in hun land.

Een eigenlijke discussie was er niet. Niemand van de aanwezigen waagde er zich aan de opgeschroefde beoordeling van de toestand en de revolutionaire vooruitzichten kritisch te benaderen. Zij hadden dit ook niet kunnen doen, want zij kenden de toestand in Duitsland alleen uit de publicaties van de K.P.D. en de Comintern. Bovendien wisten zij van te voren dat de Duitse communistische leiders elk woord van kritiek, elke uiting van twijfel, hooghartig zouden hebben afgewezen. Vooral wanneer zulke bedenkingen door kameraden uit de kleine landen rondom Duitsland zouden zijn geuit, die half schertsend, maar in ernst gemeend, 'Käseländchen' (kaaslandjes) genoemd werden.

De K.P.D. was immers de grote partij, de tweede in grootte naast de communistische partij van de Sowjet-Unie.

Zij telde 330.000 leden en kreeg bij de verkiezingen in 1932 bijna zes miljoen stemmen.

Sommigen van haar leiders waren leerlingen geweest van Karl Liebknecht en Rosa Luxemburg, de heldhaftigste en zuiverste figuren, die de Duitse arbeidersbeweging ooit heeft voortgebracht en die, bij de aanwezigen op de conferentie, waarvan de meesten uit de wereldoorlog waren

voortgekomen, terecht hoog in aanzien stonden.

Alleen gedurende de maaltijden werden vage klanken van ongerustheid onder de deelnemers gehoord.

Aan een tafeltje, achter in de zaal, zat een man van hoge gestalte, breedgeschouderd, met grote donkere blauw-schemerende ogen in het goedgehartige gelaat, het hoofd bedekt met donkerbruine lokken die hem tot in de nek vielen.

Het was Georgi Dimitroff, de vertegenwoordiger van zijn vervolgde Bulgaarse partij en vakbeweging.

Ook hij behoorde tot de leiding van de Communistische Internationale.

Tijdens de zittingen zat hij rustig te luisteren en sprak zelf geen woord. Nu rookte hij na de maaltijd met zichtbaar genot een grote Hollandse sigaar.

Aan tafel had ik kennis met hem gemaakt en ik vond hem een bedachtzaam, nuchter denkend mens, kritisch en zakelijk. Van ons gesprek herinner ik mij niets meer dan dat het voor mij een verademing was. Mijn ontmoeting met hem zou naderhand verscheidene malen herhaald worden, al spoedig in Amsterdam en later in Moskou, toen hij na het proces van Leipzig als vrij man uit zijn vliegtuig gestapt was en nog later, tijdens het Zevende en laatste Congres van de Communistische Internationale.

TWEEDE HOOFDSTUK

Waarin de herkomst van de schrijver wordt medegedeeld, alsook waarom en hoe hij in de arbeidersbeweging gekomen is.

Toen ik bovenstaande reis naar Berlijn maakte, was ik reeds anderhalf jaar partijbestuurder van de C.P.N. Op het congres van 1930 was ik tot lid van het partijbestuur gekozen en daarna tot lid van het Politiek Bureau en Secretariaat. Dat gebeurde bijna vier jaar na mijn terugkeer in Nederland, eind 1926.

Amsterdammer van geboorte, was ik, toen ik zowat zes maanden oud was, met mijn ouders in Antwerpen, de grote Belgische havenstad, gaan wonen.

Op mijn dertiende jaar deed ik er mijn intrede in de fabriek als leerling-diamantbewerker en tevens als adspirant-lid van de Belgische Diamantbewerkersbond, toentertijd één der grootste moderne vakbonden met ruim 20.000 leden, hoofdzakelijk in de stad Antwerpen geconcentreerd.

In augustus 1914 vielen de Duitse troepen België binnen en begon de Eerste Wereldoorlog.

Die eerste oorlog, die ik beleefde, betekende voor mij, als voor zovelen, een zware schok.

De zinloze slachting aan honderden kilometers lange loopgraaffronten, de honger als gevolg van de torpedering van schepen met levensmiddelen, de militaire dictatuur van de Duitse bezettingstroepen, dreven tot opstandigheid.

Die oorlog en die Duitse bezetting bepaalden de inhoud van mijn verdere leven. Zij maakten een einde aan mijn

zorgeloze kinderjaren in de, in die tijd, sprankelende Scheldestad, altijd vol van muziek, met een opbloeiende culturele activiteit en een snel groeiende strijdvaardige arbeidersbeweging.

Op mijn achttiende jaar begon ik aan het jeugdwerk van mijn vakbond deel te nemen. Ik kwam daar voornamelijk toe als gevolg van de propaganda tegen de oorlog, die de bond, ondanks militaire censuur, voerde.

In en rondom het bestuur waren een aantal socialisten, o.a. Jan Bartels, tot wie ik mij aangetrokken voelde. De voorzitter, Louis van Berckelaar, stond in heimelijke verbinding met de leiders van de Tweede Internationale Camille Huysmans en P. J. Troelstra in Nederland, en bracht ons in de afgeslotenheid van de bezetting nieuws over de strijd tegen de oorlog in de wereld.

Mijn vader was het niet eens met mijn beginnende activiteit, die steeds meer in politieke richting ging. Hij was een overtuigd vakverenigingsman, had in Amsterdam deelgenomen aan de eerste stakingen, voorafgaande aan de oprichting van de eerste vakvereniging van diamantbewerkers en had, hoewel partijloos, grote bewondering voor Domela Nieuwenhuis.

Hij meende, dat in de politieke partij de eerlijke mensen alleen maar misbruikt werden om een aantal eierzuchtige of geldzuchtige lieden aan een baantje te helpen en hij waarschuwde mij, dat ik mij niet voor hun karretje moest laten spannen.

Maar de wereld zou blijven stilstaan als de kinderen altijd hetzelfde dachten als hun ouders. De oorlog dreef mij naar politieke activiteit.

Wat mijn vaders bezwaren betrof, ook ik had in de vakbond al vroeg ondervinding opgedaan met baantjesjagers en corruptie van leiders, ook van sommigen die zich

marxistische socialisten noemden. Maar ik besepte, dat dit mij niet van werkzaamheid in organisatieverband, samen met mijn mede-arbeiders af mocht houden.

Elke organisatie, politieke partij of vakbeweging is bij voortduring aan bederf onderhevig. Maar wie zich daarvoor laat afschrikken, is veroordeeld als een koe in de wei te leven, die vreet en herkauwt, zich gewillig laat melken en, op haar tijd, geslacht wordt.

Uit instinct voelde ik, dat ik de schaduwzijden van de georganiseerde beweging op de koop toe moest nemen. Later zou ik leren, dat verworping in de arbeidersbeweging voornamelijk dáár voorkomt, waar zij geen wetenschappelijke grondslag heeft. Hoe beter de strijd voor het socialisme wetenschappelijk gefundeerd wordt, hoe gemakkelijker ontaarding of verraad bestreden kunnen worden.

Na afloop van de oorlog trad ik toe tot de 'Socialistische Jonge Wacht', toen nog verbonden met de sociaal-democratische partij, de zgn. Belgische Werkliedenpartij.

In die tijd begon de Oktober-revolutie in Rusland een enorme invloed op de arbeidersbeweging in de gehele wereld uit te oefenen. De meerderheid van de sociaal-democraten in België was er tegen en ging steeds meer naar rechts. De meeste Socialistische Jonge Wachten van Antwerpen kozen vóór de ideeën van de Oktober-revolutie. Samen met andere socialistische groepen, o.a. de groep rondom de landelijke secretaris van de Kantoorbediendenbond, Joseph Jacquemotte, werd door de jeugd de Communistische Partij opgericht. Op het stichtingscongres te Brussel werd ik in het Politiek Bureau gekozen.

Reeds eerder, op mijn 21ste jaar, was ik met enkele andere communistische vakgenoten tot lid van de Bondsraad (Hoofdbestuur) van de Diamantbewerkersbond ver-

kozen. Tijdens de vervolgingen van de Communistische Partij in verband met haar actie tegen de Frans-Belgische bezetting van het Duitse Roergebied, waar een revolutionaire beweging aan de gang was, wees de sociaal-democratische Minister van Justitie, Jules Destrée, mij het land uit. Dat was in 1923.

Ik verhuisde naar Duitsland, waar ik in Hanau-aan-de-Main als diamantbewerker werk vond. Daarna, in 1924, verhuisde ik opnieuw, nu naar de Jura in Frankrijk.

Terwijl ik in de fabriek mijn brood verdiende, was ik nauw met de communistische partij verbonden en werkte actief in mijn vakorganisatie. Ik leefde er in de sfeer van de grote, massale arbeidersorganisaties, die echter in Duitsland en Frankrijk grondig van elkaar verschilden. Nog groter was het verschil met de Nederlandse arbeidersbeweging en de communistische partij, toen C.P.H. geheten.

Gedurende mijn verblijf in Duitsland en Frankrijk had ik nu en dan correspondenties in de Tribune geschreven en onderhield ik contact met communistische vakgenoten in Amsterdam, door bemiddeling van Is. van Loen¹.

Zij hadden er bij mij steeds op aangedrongen naar Nederland terug te komen en in 1926 was het dan zo ver.

Mijn vriend van Loen bezorgde mij werk bij zijn baas, de firma Bosboom, in de grote diamantslijperij aan de Uilenburgerstraat. Ik trad toe tot de C.P.H. en de Algemene Nederlandse Diamantbewerkersbond; in deze laatste werd ik als lid van de Franse Diamantbewerkersbond automatisch overgeschreven.

Ik begon zowel in de vakbond als in de partij te werken.

Notitie bij het tweede hoofdstuk.

¹ In het begin van de bezetting gearresteerd en in een concentratiekamp omgekomen.

DERDE HOOFDSTUK

*Van het stille Amsterdam tot het woelige Moskou.
Een overzicht van de wereldtoestand zoals het Zesde
Congres van de Communistische Internationale die zag
en wat de tijd geleerd heeft.*

In 1926 kabbelde het leven in Nederland vadsig voort. Er was een soort hoogconjunctuur aan de gang, maar dit woord was nog niet in gebruik. Men sprak toen over de 'goede tijd'. Aan de Amsterdamse Beurs werd zwaar gegokt, sommigen werden rijk, anderen verloren fortuinen. In de bedrijven was veel werk, maar het loon bleef karig. In Amsterdam wandelden op zondag de burgers met 'vadermoorders' om in de Kalverstraat.

In de Jordaan zaten de havenarbeiders bij mooi weer in helder gesteven overhemden op de trapjes voor hun krotwoningen.

In de fabriek waar ik werkte was het een vrolijke troep. Onder het werk werd veel gezongen, soms door hele zalen in koor. De diamantbewerkers waren grote muzikelliefhebbers. Zij zongen aria's uit de Italiaanse Opera of koorwerken met Latijnse of Franse teksten, die zij in zangverenigingen geleerd hadden. Tussendoor werden sigaren gerookt en gemberbolussen gegeten. Maar het werk was zenuwslopend. Er werd in hoog tempo gewerkt, voortgedreven door het stukloon en ook door de concurrentie van de arbeiders onder elkaar, om in de gunst van de baas te blijven.

Wat mij in Nederland in die jaren vooral opviel was de geest van onderdanigheid tegenover de ondernemers, die onder de arbeiders heerste, ook onder de diamantbewer-

kers, de vrij talrijke sociaal-democraten niet uitgezonderd.

Wie daar niet aan mee deed, werd als 'oproerkraaier' geschuwd, ofschoon heimelijk bewonderd.

Ik had de gewoonte mijn 'schafttijd' van twee uur op de redactie van de Tribune door te brengen om er wat te praten en nu en dan een stukje te schrijven. Van de fabriek waar ik werkte moest ik op weg daarheen langs het Waterlooplein, waar altijd een gezellige drukte op de markt heerste.

In het middaguur kon men er zich met moeite een weg tussen de kopers en kijkers banen en er was zoveel lawaai, dat men er zijn eigen woorden niet kon verstaan.

Langs de Amstel werd het stiller. Daar trok de Magere Brug, toen nog geheel van hout, haar scherpe lijnen boven het water. Vlak bij die brug lag 'Amstel 85', de zetel van de C.P.H. en de Tribune.

Het politieke leven was vrij eentonig. Enkele felle krenten van buiten brachten in 1926 tijdelijk de gemoederen in beweging, zoals de opstand in Indonesië, die bloedig werd onderdrukt en, in 1927, het proces van de arbeidersleiders Sacco en Vanzetti in Amerika, die onder valse beschuldiging op de elektrische stoel terechtgesteld werden. De grote economische crisis in Amerika en in een reeks Europese landen was in Nederland in 1929 nog nauwelijks voelbaar. Doch in de diamantindustrie, internationaal uiterst kwetsbaar, begon de werkloosheid haar intrede te doen.

In die jaren maakte de communistische beweging een zeer moeilijke tijd door. Zij worstelde met vraagstukken van wereldwijde strekking, die haar ontwikkeling voor vele jaren zouden beïnvloeden.

In 1924 was Lenin gestorven. Hij werd als leider van de

bolsjewistische partij van de Sowjet-Unie door Stalin opgevolgd.

In deze tijd stond de arbeidersbeweging in de gehele wereld aan een tweesprong.

De westelijke regeringen, die de wereldoorlog hadden gewonnen, hadden zich op grond van het Verdrag van Versailles aaneengesloten en hadden samen met de resten van het overwonnen Duitse leger alle revolutionaire bewegingen buiten de Sowjet-Unie bloedig neergeslagen.

De kapitalistische economie had zich van de schokken van de wereldoorlog hersteld.

Onder leiding van Stalin trok de Russische bolsjewistische partij alle consequenties uit de door Lenin voorziene toestand, dat voorlopig geen nieuwe socialistische revoluties in Europa verwacht konden worden.

Wel rekende zij op de solidariteit van de arbeidersklasse in de Europese kapitalistische landen en op de revolutionaire bewegingen in de koloniën om nieuwe interventieoorlogen tegen de Sowjet-macht te verhinderen. Intussen ging zij met groot élan aan het werk om in eigen land een socialistische economie op te bouwen op grond van een alomvattend plan, het Vijfjarenplan. De geforceerde opbouw van een moderne zware industrie, de organisatie van coöperatieve grootlandbouwbedrijven (kolchozen) en het scheppen van een moderne bewapening waren daarvan de voornaamste elementen.

Alle problemen van die tijd kwamen aan de orde op het Zesde Congres van de Communistische Internationale¹. Het beeld, dat daar van de wereldontwikkeling geschetst werd, zag er, in grote trekken, als volgt uit.

Het kapitalistische stelsel had niet alleen zijn macht hersteld, doch tevens vertoonden de economische productiekrachten een snelle groei. Nieuwe technische vindingen,

als gevolg van de toepassing van de natuurkunde op de industrie, hadden die groei veroorzaakt. In opkomst waren o.a. de fabricage van gloeilampen, elektrische apparaten en motoren, petroleum-producten, vliegtuigen, auto's, kunstzijde, margarine. Het was een ware technische revolutie.

Internationale monopolies, financiële concerns en banken groeiden stormachtig en werden in een klein aantal centra verenigd.

Een wilde jacht op grondstoffen voor de moderne industrieën vond in de koloniën plaats.

De nieuwe productiekrachten veroorzaakten echter geen gelijkmatige groei van de economie in alle kapitalistische staten. De technische revolutie ging in twee landen verder dan in de andere, in de Verenigde Staten en in Duitsland. Daardoor was een verandering in de onderlinge verhouding der grote mogendheden in de wereld ontstaan. Het centrum van de wereldeconomie verplaatste zich van Europa naar Amerika.

Het voornaamste kenmerk van die tijd was dat de Verenigde Staten tot de leidende macht in de kapitalistische wereld werden.

Doch ook Duitsland stak de kop weer op.

De objectieve wet van de ongelijkmatige ontwikkeling van de economie in het tijdvak van het monopolie-kapitalisme, die door Lenin was ontdekt, deed zich gelden.

De verplaatsing van het economische centrum van Europa naar Amerika veroorzaakte in Europa de tendens om Amerika zijn oppermacht te betwisten.

Dit gebeurde vooral door Duitsland. Duitsland, dat als gevolg van zijn nederlaag in 1918, uitgeput, economisch geruïneerd en politiek onder curatele was gesteld, had zich al omstreeks 1928 weer in snel tempo opgewerkt.

Het was een paradoxale toestand. Het Duitse herstel was voornamelijk aan Amerikaanse financiële hulp te danken.

Doch het hierdoor gestegen concurrentievermogen van Duitsland op de wereldmarkt richtte zich nu ook tegen de Verenigde Staten.

Opnieuw was een 'Duits probleem' ontstaan.

Door deze, vooralsnog potentiële, tegenstelling tussen Duitsland en de Versailles-machten en het ontstaan van de Sowjet-Unie was het evenwicht in de wereld verbroken.

Dit maakte, volgens het VIe Comintern-congres, 'een nieuwe fase van revoluties en oorlogen tussen de imperialistische staten onvermijdelijk'.

Maar even onvermijdelijk werd een aanval door die imperialistische staten op de Sowjet-Unie geacht, waarin Duitsland een grote rol zou spelen.

Het Zesde Comintern-congres kwam tot die conclusie uit de overweging dat de tegenstelling tussen de sociale stelsels, tussen socialisme en kapitalisme, allesoverheersend was, en dat die prevaleerde boven de onderlinge tegenstellingen tussen de imperialistische mogendheden.

Het ging daarbij ook af op het internationale gedrag van Duitsland. Kort na de nederlaag, toen het nog zwak stond, toonde het neiging tot een vreedzame verhouding met de Sowjet-Unie. Toen werd het verdrag van Rapallo gesloten.

Maar spoedig oriënteerde Duitsland zich weer in westelijke richting en begon een vijandige koers tegen de Sowjet-Unie te varen.

Het Comintern-congres meende hieruit op te moeten maken, dat nu de Sowjet-Unie door een blok van imperialistische staten bedreigd werd, en richtte zijn blikken naar

tegenstellingen tussen de destijds belangrijkste machten, de Verenigde Staten en Groot-Brittannië.

Het noemde de tegenstelling tussen de Verenigde Staten en Groot-Brittannië 'de spil van de tegenstelling van het imperialisme'².

Uit de verslagen en stellingen van het Zesde Congres van de Comintern blijkt waarom het dit deed.

Het ging ervan uit dat de koloniën de voornaamste inkomstenbronnen van de westelijke mogendheden waren. De diepere oorzaak van imperialistische oorlogen was daarom de strijd om koloniën.

Groot-Brittannië was rijk aan koloniën, de Verenigde Staten bezaten er maar weinig, ondanks dat zij de sterkste positie in de wereld innamen.

Hoe vatte het Zesde Congres de rol van de Sowjet-Unie in het wereldgebeuren op?

De Sowjet-Unie, werd gezegd, vormt 'een basis voor het benutten van de tegenstellingen tussen de imperialistische staten' ten gunste van de vrede.

De internationale politiek van de Sowjet-Unie is een 'vredepolitiek, die erop gericht is, zolang mogelijk elk gewapend conflict met het imperialisme te vermijden'³.

Mocht echter desondanks de Sowjet-Unie worden aangevallen, dan rekende zij alleen op haar eigen strijdkrachten en de steun van de communisten in de kapitalistische landen en de nationale opstandige bewegingen in de koloniën.

Het Zesde Congres verklaarde dan ook dat de verdediging van de Sowjet-Unie 'de centrale taak' was van alle communisten in de wereld.

Een der voornaamste problemen, die het Zesde Congres behandelde, waren de vooruitzichten van de kapitalistische economie.

In 1928, immers, leefde men volop in een roes van welvaart en expansie, in Amerika en Duitsland, ook in Nederland.

Propagandisten van allerlei pluimage verkondigden de zegeningen van de kapitalistische heilstaat. Zij zeiden dat er nu een 'georganiseerd' kapitalisme was gegroeid, waarin geen crisis meer mogelijk was. De klassenstrijd behoorde tot het verleden, het marxisme was 'verouderd'.

Maar in 1929 werden deze illusies wreed verstoord toen de, tot dusver, scherpste en langdurigste economische crisis in Amerika uitbrak, en zich dan over alle landen van de kapitalistische wereld uitbreidde. Die crisis kwam onverwacht voor de door 'welvaartssprookjes' in slaap gesuste mensen, niet alleen voor de arbeiders, maar ook voor de ondernemers en de regeringen die er nooit in slagen hun eigen stelsel te doorgronden.

Die crisis was door het Zesde Congres van de Comintern al een jaar van te voren vooruitgezien.

Het liet zich niet verblinden door de schitteringen van de hoogconjunctuur, doch wees op de wankelbare grondslag waarop deze berustte. Het kapitalistische stelsel, zei het Congres, had zich weliswaar na de wereldoorlog gestabiliseerd, doch dit was een 'relatieve stabilisatie'.

Afgezien nog van de onvermijdelijkheid van overproductie, eigen aan het stelsel, werd de economische stabilisatie door de politieke on-stabiliteit geschokt.

De relatieve stabilisatie ging daarom reeds in 1928 haar einde tegemoet.

De leidende kringen in de kapitalistische landen troffen voorbereidingen om de arbeidersklasse in geval van een crisis onder de duim te houden door afbraak van de democratie en beperking van de bevoegdheid van de parlementen.

In Duitsland ging dit het verst. Daar namen de industriëlen van het Roer- en Rijngebied, en de Oostpruisische grootgrondbezitters koers op de burgeroorlog met het doel de Weimar-republiek door een autocratisch regime te vervangen, het regime van een 'sterke man'.

De nationaal-socialistische beweging breidde zich daar snel uit, want van deze bewapende terreurorganisatie wilde men zich voor bovenstaand doel bedienen.

Hiertegenover meende het Zesde Congres dat een wederopleving van de revolutionaire beweging, in 1918-1920 bloedig gestuit, te verwachten was.

De komende economische crisis zou omslaan in een revolutionaire crisis, niet alleen in Duitsland, doch in de gehele wereld.

Dit vooruitzicht bepaalde de verhouding van het Comintern-congres tot de sociaal-democratie.

De sociaal-democratische partijen, die met de bourgeoisie samenwerkten, waren de voornaamste krachten die de revolutie tegenhielden.

Het congres bestempelde daarom de sociaal-democratie 'als ergste vijand van het communisme binnen de arbeidersbeweging'.

Deze conclusie steunde voornamelijk op de handelwijze van de Duitse sociaal-democratie in de wereldoorlog, toen zij zich aan keizer Wilhelm II onderworpen had en de oorlogvoering had ondersteund. En later, toen zij de Spartakus-revolutie in bloed had verstikt, ten tijde van de regeringen van Ebert, Scheidemann en Noske.

De leiders van de sociaal-democratische partijen, ook in Frankrijk, Engeland, België, Nederland, enz. legden een fanatieke vijandschap tegen de Sowjet-Unie aan de dag en de meesten van hen predikten zelfs de interventieoorlog.

Er waren ook linkse stromingen in de sociaal-democratie, die echter niet geneigd waren zich bij de communistische partijen aan te sluiten.

Die achtte het Zesde Congres van de Comintern nog het grootste gevaar, want zij hielden de zich radicaliserende socialistische arbeiders van de breuk met hun oude partij af.

Grote aandacht werd ook aan de revolutionaire bewegingen in de koloniën besteed, en vooral aan de Chinese revolutie. De koloniale landen waren, zo zei het Congres, 'op het ogenblik het gevaarlijkste front voor het imperialisme'⁴.

Daarom had de vereniging van de Sowjet-Unie en de arbeidersbeweging in de kapitalistische landen met de revolutionaire bewegingen in de koloniën 'in het huidige tijdvak van de historie een beslissende betekenis'.

Het Zesde Congres van de Comintern had aldus, naar het scheen, een grondige analyse gemaakt en daarop steunend, een afgerond program van actie opgesteld.

Dit was de geestelijke bagage die ook de Nederlandse communistische partij op haar weg had meegekregen.

Het is verleidelijk om hier even stil te staan voor de overdenking van de werkelijke loop van de geschiedenis en daaraan de analyse en het program van de communistische wereldbeweging in 1928 te toetsen.

Evenals in het zakenleven is het ook in de politieke strijd onontbeerlijk om van tijd tot tijd een balans op te maken, met een activa-zijde en een passiva-zijde, aan de ene kant de overwinningen, aan de andere kant de nederlagen.

Zonder zulk een strikt zakelijke, objectieve beoordeling is het onmogelijk te weten waar men aan toe is en of men, indien nodig, de koers moet wijzigen.

Laat ons vooropstellen dat de balans van de internationale communistische beweging na het Zesde Congres van de Comintern overwegend positief is geweest.

Het had de vooruitzichten van een zelfstandige socialistische economie in de Sowjet-Unie juist beoordeeld. In 1928 heette dat nog een 'experiment', dat niet alleen in het westen door alle sociaal-democraten voor 'onmogelijk' werd uitgekreten, doch ook in de Sowjet-Unie zelve door Trotski en zijn aanhangers werd bestreden, terwijl het door de rechtse oppositie betwijfeld werd.

In Nederland spotten onze economen naar hartelust over het 'rode experiment' . . .

Ik herinner mij in die tijd eens, in een bijeenkomst van de Diamantbewerkersbond, een lezing van de toenmalige financiële redacteur van het 'Handelsblad', Philip Mechanicus, te hebben bijgewoond.

Hij was juist van een reis door de Sowjet-Unie teruggekeerd, 'wist er dus alles van' en verklaarde, dat het Vijfjarenplan met zekerheid mislukken moest.

Ik ging met hem in debat, maar hij lachte mij uit . . .

Toch slaagden het Vijfjarenplan en de plannen die er op volgden.

Het Zesde Congres van de Comintern heeft de drijfveren, die het gevaar van de Tweede Wereldoorlog opriepen, reeds in 1928 voor de gehele wereld blootgelegd.

Een historische verdienste!

De rol van Duitsland werd met grote scherpste vooruitgezien, ofschoon Duitsland in die tijd nog geen leger of vloot bezat en nog voor een groot deel door de geallieerde troepen bezet was!

De zwakte in de ontleding van de toestand in het imperialisme door het Zesde Congres was de reeds genoemde misvatting over de verhouding tussen Amerika en Enge-

land. Dat bracht onklarheid en belemmerde het voeren van een actieve en consequente politiek tot het isoleren en terugdringen van de Duitse veroveringszucht.

De gedachte van een onoverbrugbare tegenstelling tussen Engeland en Amerika was door Stalin aan de vooravond van het Zesde Congres van de Comintern gelanceerd.

Hij zei, dat het bondgenootschap tussen Amerika en Engeland tijdens de Eerste Wereldoorlog reeds opgehouden had te bestaan. Hij opperde zelfs de waarschijnlijkheid van een oorlog tussen Engeland en Amerika⁵.

Het signaleren van de voorbereiding van een imperialistische aanvalsoorlog tegen de Sowjet-Unie was ook een der grote daden van het Zesde Wereldcongres. Maar het bleek onjuist om voor zeker aan te nemen, dat de Sowjet-Unie daarbij tegen *een eenheidsblok van alle imperialistische mogendheden zou hebben te vechten*.

Ook hier gaf Stalin de toon aan met zijn simplistische opvatting over de 'tegenstelling tussen de kapitalistische wereld en de Sowjet-Unie'⁶.

Deze misvatting werd in de Comintern naar alle communistische partijen overgebracht en op onkritische wijze volgehouden.

Hierdoor komt het, dat de Franse en Engelse communistische partijen, en ook onze Nederlandse partij, maar steeds verklaarden, dat de bourgeoisie van hun land aan het hoofd stond van de oorlogsvoorbereiding tegen de Sowjet-Unie.

Het Zesde Congres van de Comintern heeft de economische crisis van 1929 voorzien en dat was een meesterstuk van marxistisch-leninistische ontleding.

Heel anders staat het met de gevolgtrekkingen die hieruit werden gemaakt, nl. de koers op de proletarische revolutie in *alle* landen.

Overdenkt men dit alles na de ruim 35 bewogen jaren, die de mensheid sindsdien heeft doorleefd, dan valt een typische trek op in de denkwijze van het communisme vóór de dertiger jaren, nl. de denkwijze volgens een 'schablone', een schematische denkwijze.

Door dit schematische denkpatroon werd de onklarheid veroorzaakt over de te verwachten gedragingen van de twee machtengroepen, de ene onder leiding van de Verenigde Staten en de andere onder leiding van Duitsland, die ook al tijdens de Eerste Wereldoorlog tegenover elkaar gestaan hadden.

Men sloot van te voren de mogelijkheid uit, dat een van beide (in de gegeven toestand was dat de Amerikaans-Engelse groep) zó in haar tegenstelling tot de Duitse groep verstrikt zou worden, dat zij niet in staat zou zijn een gesloten blok van het wereldimperialisme tegen de Sowjet-Unie te vormen, hoe graag zij dit ook wenste. En dat diensgevolge de Amerikaans-Engelse-Franse groep tot een soort bondgenootschap met de Sowjet-Unie gedwongen zou worden.

De objectieve onderlinge tegenstellingen tussen de imperialisten bleken sterker dan de subjectieve wens van de reactionairen in de westelijke landen om een eenheidsblok met Hitler tegen de Sowjet-Unie te vormen.

Tijdens de oorlog tussen de Sowjet-Unie en Finland in 1939 was dit reeds duidelijk geworden, toen een gemeenschappelijk optreden van de westelijke geallieerden met Duitsland tegen de Sowjet-Unie onmogelijk bleek.

Daarom bleef in de aanvalsoorlog tegen de Sowjet-Unie in 1941 de 'as' Berlijn-Rome alléén staan, slechts geholpen door satellieten en protectoraten als Slowakije en Bohemen-Moravië, Roemenië, Hongarije, Bulgarije en Finland.

Hitlers Japanse bondgenoot koos de weg van de geringste weerstand, richtte zich voornamelijk tegen de Verenigde Staten en beperkte zich tot passieve vijandschap tegen de Sowjet-Unie.

De geallieerden, onder leiding van de Verenigde Staten, gedroegen zich ongelijk, soms passief, soms dubbelzinnig, in de oorlog tegen Hitler. Zij waren geen betrouwbare bondgenoten van de Sowjet-Unie, doch evenmin waren zij actieve vijanden. Of zij het wilden of niet, zij konden niet buiten Rusland en moesten zich bij de realiteit neerleggen, dat dit een socialistisch land was geworden.

Cynisch, maar duidelijk, heeft Churchill dit uitgesproken in zijn rede in het Lagerhuis in mei 1939:

‘Zonder krachtig oostelijk front kunnen onze belangen in het westen niet op bevredigende wijze verdedigd worden en zonder Rusland kan er geen krachtig oostelijk front bestaan’.

De westelijke imperialisten bleven intussen even grote onderdrukkers van hun koloniën en even grote uitbuiters van hun eigen werkende klasse als tevoren.

Toch onderging ook de binnenlandse toestand in hun landen, en in hun koloniën, de invloed van het feit, dat zij oorlog voerden met hun Duitse concurrent en tevens dat zij met de Sowjet-Unie in één kamp terecht waren gekomen.

Zij konden de steun van hun arbeidersbeweging en volksmassa's niet ontberen en ontkwamen er niet aan daarvoor een zekere prijs te betalen.

Ook moesten zij rekening houden met de enorme sympathie van hun bevolking voor het heldhaftig vechtende Sowjet-volk.

Dientengevolge was het onjuist geweest over het imperialisme in het *algemeen*, over de democratie en de sociaal-democratie in het *algemeen*, te spreken en er een *algemene* politiek op te bouwen.

De problemen van revolutie en oorlog, democratie en fascisme, communisten en sociaal-democraten, kwamen in de geallieerde en in de neutrale landen geheel anders te liggen dan in de fascistische landen en vooral in Hitler-Duitsland.

Daar bleef maar één weg open, die van de illegale actie tegen het fascistische bewind met als doel de gewelddadige revolutie.

In het geallieerde kamp waren er andere wegen, die door de communisten ook gevolgd werden en zij lagen in principe in dezelfde lijn, ondanks verschillende toestanden bijvoorbeeld in Engeland en de Verenigde Staten en de door de Duitse legers bezette gebieden.

In de Verenigde Staten, Engeland, Canada en gelijksoortige landen ondersteunden de communisten de oorlogvoering tegen Duitsland, Italië en Japan. Daar waren de communistische partijen legaal gebleven.

In de bezette landen waren de communistische partijen door de Duitse nazi's verboden en vervolgd. Doch zij stonden zij aan zij met de socialistische en patriottische groepen en steunden in feite op de meerderheid van de bevolking.

Hun doelstelling was de gewapende strijd tegen de Duitse bezetter voor de nationale bevrijding. En voor een democratische ontwikkeling naar het socialisme, na die bevrijding.

Onjuist was ook de schematische denkwijze van het Zesde Comintern-congres geweest over de verhouding van de communisten in andere landen tot de Sowjet-Unie in

het geval dat deze in oorlog zou geraken. De uitgegeven leuze luidde, dat alle communisten ter wereld de plicht hadden de Sowjet-Unie te verdedigen. In deze versimpelde formulering was de plicht geïgnoreerd die de communistische partij, als nationale partij, tegenover het *eigen* land te vervullen heeft. Daardoor werd het de fascist en reactionairen gemakkelijk gemaakt een schijnbare tegenstelling te scheppen tussen de verhouding van de communisten tot eigen land en volk en die tot de Sowjet-Unie, hen zodoende als 'agenten van Moskou', 'landverraders' en zo meer te doodverven en soms ook gewoon te doden.

Wat is de werkelijke probleemstelling gebleken?

In de landen, die met Duitsland in oorlog waren, was de bevrijding van het *eigen* vaderland en de verdediging van de Sowjet-Unie *één en dezelfde zaak!*

In Duitsland, en zijn 'as'-genoten, was de bevrijding van het eigen land van het fascistische bewind de hoogste vaderlandse plicht en deze zou het bevorderen van de nederlaag van Hitler door de communisten en het ondersteunen van de oorlogvoering tegen hem, in het bijzonder in Duitsland zelf, hebben vereist.

Daarzonder, immers, was de bevrijding van eigen land en volk onmogelijk.

De communistische solidariteit met de Sowjet-Unie stond zowel in de ene als in de andere situatie in dienst van de vaderlandse plichtsvervulling tegenover het *eigen* land, en wel omdat de Sowjet-Unie de meest effectieve hulp verleende bij het vervullen van die plicht.

In de koloniale landen was het beeld weer anders.

In China, waar de Amerikaanse invloed groot was, en dat door Japan aangevallen werd, had de partij van de burgerlijk-nationale Chinezen, de Kwomintang, een soort

accord met de communistische partij, die in de noordelijke gebieden de macht in handen had, gesloten voor de oorlog tegen Japan.

In Indonesië traden twee richtingen in de nationale beweging gescheiden, doch parallel, op.

Eén deel beperkte zich, onder de Japanse bezetting, tot passieve weerstand. Een ander deel onder aanvoering van communisten, vocht tegen de bezetter met de wapens in de hand.

Zo toonden de werkelijke gebeurtenissen aan, dat de wetmatige tegenstellingen en botsingen tussen de antagonistische machtengroeperingen in de schoot van het imperialisme in de *diverse* landen *diverse* objectieve voorwaarden schiepen voor de activiteit van de communistische partijen. Universele richtlijnen voor de te volgen tactiek in *alle* landen, abstracte, *algemene* beoordelingen en *veroordeelingen* van de rol van de sociaal-democratie, het parlement e.a. vraagstukken hebben alleen maar een tijdig en actief reageren van de communisten op die objectieve voorwaarden belemmerd.

Een aardige illustratie hiervan was het gebeurde in de Britse communistische partij.

De algemeen secretaris Harry Pollitt verklaarde zich reeds in 1939 vóór de oorlog tegen Hitler. Onder invloed van de sectariërs in de Comintern onthief de Britse C.P. hem van zijn post. In 1941 moest hij weer in zijn functie worden hersteld.

De ontwikkeling van de gebeurtenissen toonde aan, dat de kansen voor het socialisme in de diverse landen afhankelijk waren van de actieve rol van de Sowjet-Unie in de oorlog.

Want wat was de uitkomst ervan?

Dat was, ten eerste, de overwinning van de socialistische

revolutie in die landen, die door de Sowjet-Unie bevrijd werden. Dit waren Tsjecho-Slowakije, Polen, Hongarije, Roemenië, Joegoslavië, Albanië en het deel van Duitsland, dat door Sowjet troepen bezet werd. Als direct of zijdelings resultaat van de overwinning van de Sowjet-Unie kon de socialistische revolutie zich in China, Noord-Korea en Noord-Vietnam doorzetten, evenals de nationale revolutie in Indonesië.

In de wereldoorlog bleken de koloniale landen echter niet 'het gevaarlijkste front voor de imperialisten' te zijn geweest, zoals het Zesde wereldcongres van de Comintern gemeend had.

Het gevaarlijkste front voor het imperialisme waren het oostelijk front en de verzetsbewegingen in Europa.

Hier werd uiteindelijk de beslissing uitgevochten.

De koloniale landen vormden de periferie van het strijd-toneel.

Hoe waren de communisten op het Zesde Cominterncongres aan hun beoordeling van de koloniale landen als 'het gevaarlijkste front', wat men tegenwoordig weer 'het stormcentrum' noemt, gekomen?

Dat was een oude idee van Lenin geweest, die slecht verteerd en ondoordacht overgenomen was.

In zijn beroemde studie over Karl Marx, die hij in 1914 voor de Russische encyclopedie 'Granat' schreef, had Lenin gesproken over de 'nieuwe bron van ontzaglijke wereldstormen, die in Azië is ontsprongen'.

Hij zei, dat diegenen, die vertwijfeld waren over 'het langdurig uitblijven van beslissende strijd tegen het kapitalisme in Europa', moed moesten putten uit 'het feit dat achthonderd miljoen van Azië in de strijd voor dezelfde Europese idealen werden betrokken'.

Maar hij richtte vooral het oog op de stormen in Azië in

verband met hun 'terugslag' op Europa.

Hij schreef: 'Na Azië is ook Europa — alleen maar niet op zijn Aziatisch — in beweging gekomen. De "vreedzame" periode van de jaren 1872-1904 behoort onherroepelijk tot het verleden'.

Lenin legde bij de beoordeling van de stormen in Azië de nadruk op hun uitwerking in Europa.

Dat was niet hetzelfde als de stelling van het Zesde Congres, die er op neerkwam dat de beslissing in Azië zou worden uitgevochten.

In de landen, die door de westelijke geallieerden van de Duitse en Italiaans-fascistische heerschappij bevrijd werden, kwam in 1944-'45 een parlementair-democratische ontwikkeling naar het socialisme op gang. Grote bedrijven werden genationaliseerd, er werden regeringen gevormd met deelname van de communisten, nieuwe grondwetten met democratische inhoud kwamen tot stand. In Italië en Frankrijk ging dit vrij ver, in Nederland kon de reactie al spoedig de progressieve stroming terugdringen, door omstandigheden die op een andere plaats uiteengezet zullen worden.

Omstreeks 1948 werd de progressieve ontwikkeling door de reactionaire monopolies overal in kapitalistisch Europa gestuit, met militaire en financiële steun van Amerika (Marshall-plan en NAVO).

De Amerikaanse en Europese monopolies namen weer koers op het herstel van Duitsland en de herbewapening van het Duitse militarisme.

Gedreven door de blinde oerkrachten van het kapitaal, begon opnieuw het spel, dat reeds tweemaal op een wereldramp was uitgelopen.

Doch de ontwikkeling gaat verder. De geschiedenis voltrekt zich niet altijd in een rechte lijn, soms volgt zij een

zig-zag-lijn, hier een sprong vooruit, daar een tijdelijke terugslag.

Maar laat ons naar de tijd van het Zesde Congres van de Comintern terugkeren.

Het werd de inleiding tot felle botsingen in de communistische gelederen, niet het minst in de C.P. van de Sowjet-Unie zelve.

Overal ontstonden fracties; uitsluitingen en afscheuringen vonden plaats.

In alle communistische partijen werd enerzijds tegen de rechtse stroming stelling genomen, die aan de stabiliteit van het kapitalisme bleef geloven, anderzijds tegen de trotskisten, die de mogelijkheid van het socialisme in de Sowjet-Unie ontkenden.

Notities bij het derde hoofdstuk.

¹ Gehouden in juli-september 1928 te Moskou.

² Stellingen van het Zesde Congres van de Communistische Internationale over de internationale toestand, punt 9. Uitgave Bureau d'Editions, Paris X-ième, blz. 16.

³ Stellingen over de strijd tegen de imperialistische oorlog, punt 31. Correspondance Internationale, Nr. 149, 8ste Jaargang, blz. 1718, 11 december 1928.

⁴ Stellingen over de revolutionaire beweging in de koloniën. Als voren.

⁵ J. W. Stalin, Verzamelde Werken, Deel 11, Uitgave 1954, Dietz Verlag — Berlin, blz. 176-177.

⁶ J. W. Stalin, Als voren. Blz. 177.

⁷ N. Lenin, Karl Marx. Uitgave Pegasus 1953. blz. 77-78.

VIERDE HOOFDSTUK

Hoe de communistische beweging er in Nederland vóór 1930 uitzag en welk aandeel de schrijver had in de voorbereiding van het partijcongres van 1930. Verder beschouwingen over de kapitalistische rationalisatie en de ideeën van Lenin over de partij.

Aan de vooravond van het partijcongres van de C.P.H. in 1930 was de communistische beweging in Nederland hoofdzakelijk in drie groepen gesplitst, de C.P.H., die formeel bij de Communistische Internationale aangesloten was, de 'Wijnkoop-groep', die zichzelf Communistische Partij was blijven noemen en de 'Revolutionair-Socialistische Partij', die zich op het trotskisme beriep. Binnen elk van die drie groepen bevonden zich weer diverse kringen of klieken.

In de C.P.H. was de voornaamste man een zekere 'Van Riel'. Dit was een schuilnaam; zijn werkelijke naam was Richard Manuel. Hij had een of andere leidende functie in de verzekeringsmaatschappij 'De Nederlanden'.

Hij vertelde van zichzelf, dat hij in Hongarije gewoond had en aan de raden-revolutie daar had deelgenomen en daarna voor het fascistische bewind de vlucht had moeten nemen. Hij was leider van het 'Presidium' en hoofd-redacteur van de 'Tribune'.

Verder was er een groep uit Indonesië afkomstig.

Daarbij waren de voornaamsten Gijs van Munster, een onderwijzer, en Piet Bergsma, een gewezen beroepsonderofficier.

Men vond er ook mensen, die uit de geheelonthouderskringen afkomstig waren, een soort religieus-anarchisti-

sche beweging onder jongeren. Dat waren o.a. de onderwijzer Ko Beuzemaker en de kantoorbediende Leo van Lakerveld.

Daarnaast weer een geheel ander persoon als mr. A. S. de Leeuw, een advocaat, die tot goeude zakenkringen behoorde, en in die tijd onder de schuilnaam 'A. de Vries' optrad.

Verscheidene personen in de leiding waren uit de te gronde gegane Sociaal-Anarchistische Bond tot de C.P.H. toegetreden, o.a. Jan Postma, een lithograaf.

Uit de eveneens in een vroegere periode ter ziele gegane anarchistische jeugdgroep, de S.A.J.O., waren Daan Goulloze, Wim van Exter en Henk Gortzak afkomstig. Tot deze groep, in het Communistische Jeugdverbond, behoorde ook Joop Zwart.

Geheel apart was de positie van Louis de Visser, formeel partijvoorzitter, maar practisch geheel los van de partij-organisatie.

Hij was uit een verarmde tak van een rijke domineesfamilie afkomstig, van beroep broodbezorger, coöperatieman, vakverenigingsman en sociaal-democraat, politiek opgevoed door Herman Gorter en met deze en de 'Tribune-groep' in 1909 uit de S.D.A.P. gestoten.

Hij was lid van de Tweede Kamer.

Een enkele trotskist dwaalde ook nog in de partij rond, de Amsterdamse wiskunde-professor G. Mannoury, die bij elke gelegenheid in het openbaar tegen het Sowjetstelsel optrad, doch niettemin door het partijbestuur geduld werd.

In de Wijnkoop-groep vond men ook zeer uiteenlopende figuren en kringen. Wijnkoop zelf had aanvankelijk voor rabbijn gestudeerd, doch reeds als student had hij zijn politieke activiteit in de S.D.A.P. aangevangen, werd

leider van de Tribunistische groep en stichter van de S.D.P. (later C.P.H.). Hij was in 1925 als lid van het Executief Bureau van de Comintern geroyeerd en daarna uit de C.P.H. gesloten. Hij had toen een groep om zich heen verzameld. Ook hij was Tweede Kamerlid. De belangrijkste man in de Wijnkoop-groep was echter niet Wijnkoop zelf, doch dr. W. van Ravesteyn uit Rotterdam. Tot zijn vriendenkring behoorden dr. Jan Romein, de leraar Jan Hoogcarspel, de uitgever Brusse. In Rotterdam bevonden zich in de Wijnkoopgroep tevens de uit Indonesië afkomstige onderwijzer Gerrit van Buring en de zeeman Kees Frenay. In Groningen was het de onderwijzer Geert Sterringa en in het Oldambt een aantal landarbeiders. De R.S.P. bestond op haar beurt uit H. Sneevliet, een uit Indonesië afkomstige bankbediende, de eveneens uit Indonesië afkomstige marinier Brandsteder en enige figuren uit anarcho-syndicalistische kringen als C. Schilp van het Amsterdamse overheidspersoneel en B. Bouwman uit de Rotterdamse haven. De C.P.H. telde over het gehele land in 1929 ongeveer 700 leden. Het dagblad 'De Tribune' had een oplage van 3000 exemplaren. De Wijnkoopgroep had nauwelijks enkele dozijnen leden en de Sneevlietgroep nog minder. Toch bleek bij verkiezingen als in 1929 het kiezerstal nog 37.622 stemmen voor de C.P.H. te bedragen. De Wijnkoopgroep verkreeg 29.860 stemmen en de Sneevlietgroep 21.768 stemmen. Samen bijna 90.000 stemmen op een totaal aantal kiesgerechtigden van 3.700.000. En de officiële 'sectie' van de Comintern kreeg daarvan minder dan de beide uitgetreden of uitgesloten groepen samen!

Deze niet onbelangrijke massa-invloed was de erfenis uit de periode van de Eerste Wereldoorlog en de tijd kort daarna, toen de communisten met de anarchisten van diverse pluimage samengewerkt hadden, ondersteund door een vakcentrale van middelbare omvang, het Nationaal Arbeids-Secretariaat (N.A.S.).

Tijdens de hoogconjunctuur, die na 1923 inzette, was dit alles geleidelijk weggezakt, de C.P.H. gespleten en passief, het N.A.S. tot skelet verschrompeld.

Doch laten wij ons tot de C.P.H. bepalen, waarin ik, na mijn terugkeer in Nederland, toegetreden was.

Uit de persoonlijke samenstelling van het partijbestuur is reeds af te leiden, dat de C.P.H. geen verbinding van betekenis met de arbeidersklasse en de moderne vakbeweging had, waarin zich de meeste georganiseerde arbeiders bevonden.

Uit de arbeiders voortgekomen leiders en kaders waren er bijna niet. De personen, die in de partij de politiek bepaalden, waren burgerlijke mensen met een zekere algemene ontwikkeling en die zich daarom als intellectueel beschouwden.

Hier waren dilettanten in de politiek, die maar matig belang stelden in de vraagstukken van levensbelang van de Nederlandse massa. Enkelen van hen wensten bij die massa zelfs onbekend te blijven en traden onder schuilnamen op. In het algemeen waren het, op enkele uitzonderingen na, mensen zonder geestkracht of politieke moed, pedant en apathisch.

In de propaganda en in de redactie van de krant werd de toon door de ex-anarchisten aangegeven, die deels uit de puriteins-religieuze kringen van geheelonthouders, 'principiële' vegetariërs, 'geweldlozen' en vooral uit het anarcho-syndicalistische N.A.S. afkomstig waren.

In een voorafgaande periode was het anarchisme een reactie geweest, eerst tegen de staat, later ook tegen de verburgerlijking van de arbeidersbeweging.

Het was een soort protestkreet van de allerarmsten, vooral onder de losse arbeiders in de havens en in de landbouw, van kleine burgers van diverse soort en, niet te vergeten, ook van paupers, die eeuwenlang een belangrijk deel van de Nederlandse bevolking uitmaakten.

In de twintiger jaren, toen het anarchisme al geruime tijd als beweging te gronde was gegaan en er nog slechts kleine secten van waren overgebleven, trad een aantal sociaal-anarchisten tot de communistische beweging toe. Met uitzondering van enkele arbeiders, die zich gunstig ontwikkeld hebben, zijn het schadelijke elementen gebleken. Wat zij in de communistische beweging brachten was geen vers bloed, maar lijkengif van een gestorven beweging.

Hun grote rol in de propaganda was te danken aan een soort welsprekendheid, die van de kansel stamde en daardoor bij een deel van het publiek vertrouwd in het gehoor lag.

Hun voornaamste kenmerk was een ziekelijke haat tegen de sociaal-democraten. Niet in de eerste plaats tegen de revisionistische politiek van de toenmalige S.D.A.P., want zij waren zelf niet minder burgerlijk en reformistisch. Hun haat gold de georganiseerde arbeidersbeweging als zodanig, de leiders zowel als de arbeiders, die zij gewend waren 'maffers' te noemen; zij gold zowel de sociaal-democratische partij, als de vakbeweging, het N.V.V.

Een ander kenmerk van de toenmalige communisten van anarchistische huize was een ordinair soort atheïsme van het type, dat in de vrijmetselarij en onder de burgerlijke anti-papisten opgeld deed.

Het was een caricatuur van de houding, die de marxistische filosofie tegenover het geloof inneemt en in het bijzonder was het een aanfluiting van de wijze waarop communisten de gelovige werkers tegemoet moeten treden.

Een categorie apart vormden de 'Indischgasten', zoals ze spottend genoemd werden, degenen die uit Indonesië gekomen waren, hetzij uit eigen beweging, hetzij dat zij door het Nederlands-Indische gouvernement ontslagen en uitgewezen waren in verband met hun activiteit aldaar. Het waren, alweer uitzonderingen daargelaten, echte 'ultra's', die zich kenmerkten door een provocerende taal en niet zelden in vergaderingen met hun tegenstanders op de vuist gingen.

Onder de invloed van al deze stromingen en personen bleef de C.P.H. hermetisch van de massa der bevolking afgesloten. Haar band met de Communistische Internationale was slechts van formele aard.

Zo kwam het, dat ruim een jaar na het Zesde Cominterncongres van de problemen, die daar waren behandeld, in het partijbestuur van de C.P.H. geen enkele weerklank te bemerken viel. Het partijbestuur meende, dat al deze gewichtige conclusies van het Zesde Congres heel interessant waren, maar niet voor Nederland golden.

Nederland was immers een uitzonderlijk landje!

Natuurlijk was er een crisis op handen, overal, maar niet *hier!*

In de leidende kringen van de C.P.H. heerste dezelfde stompzinnige bewondering, die de Hollandse bourgeois in het algemeen voor de bijzondere 'soliditeit' van de Nederlandse maatschappij koestert, waarin alles zoveel 'gemoedelijker' toeging dan elders!

Natuurlijk was er een oorlogsgevaar, maar dat betrof óf wel voornamelijk de Sowjet-Unie óf de koloniën. Het

Een beeld uit een ver verleden: een vergadering van de Diamantbewerkerbond rond 1900. Henri Polak en Jan van Zutphen temidden van andere voormannen van de bond.

'Amstel 85' (derde gebouw van links) — lange tijd de zetel van 'Tribune' en C.P.H.

bezit van Indonesië werd als de enige mogelijkheid beschouwd waardoor Nederland zelf in een oorlog terecht kon komen.

Holland was en bleef het 'land van de slappe reactie'. De door Heinrich Heine in de negentiende eeuw gemaakte grap over 'Holland, waar alles vijftig jaar later gebeurde', was in de C.P.H. tot een politiek dogma verheven.

De partijleiding had een heilig ontzag voor het parlement, zoals men dat gewoonlijk vindt bij anti-parlementariërs die tot parlementariërs zijn geworden.

Had men vroeger de betekenis van het burgerlijk-democratische parlement ontkend, nu werd dit tot vrijwel het enige toneel van de partij-activiteit.

Partijvoorzitter Louis de Visser voelde zich in de Tweede Kamer thuis als een vis in het water. Als hij daar niet zat, reisde hij het land af, van openbare vergadering tot openbare vergadering, waarin hij ... over de Tweede Kamer vertelde. Hij bezat een eigen excentrieke soort welsprekendheid en een instinctmatig contact met de mensen. Hij was de beste man uit het partijbestuur, maar had daarin geen enkele invloed.

Met de loonstrijd bemoeide zich dit partijbestuur in het geheel niet. Het stond op het standpunt, dat de politieke leiding het monopolie van de intellectuelen was of wat zichzelf daartoe rekende. De loonstrijd en de vakbeweging waren het domein van de arbeiders in de partij.

Dezen zaten echter niet in het partijbestuur; voor zover daarin leden van arbeidersafkomst zetelden, waren het ex-anarchisten, die een hautaine minachting voor de loonstrijd hadden, een 'lapmiddel' immers. Zij beschouwden elke vakorganisatie buiten het N.A.S. als 'reformistisch en reactionair'.

Zo kon het gebeuren, dat in het Oldambt in 1929 tien-duizend landarbeiders maandenlang staakten, onder leiding van de plaatselijke afdelingen van de moderne landarbeidersbond, zonder dat het partijbestuur er notitie van nam.

Het executief comité in Moskou begon, een jaar na het Zesde Congres, ongerust te worden over de toestand in de Nederlandse partij en wendde zich eerst intern tot het partijbestuur en, toen dit geen resultaat had, in een 'open brief' tot de gehele partij met kritiek op het partijbestuur. Dit ingrijpen was goed bedoeld, doch had ook negatieve kanten, vooral doordat het E.K.K.I. bij het ontleden van de toestand in Nederland uitging van zekere ingeroeste vooroordelen, die meer op het achttiende-eeuwse Holland sloegen dan op de werkelijkheid in 1929.

Zo schreef het plaatsvervangend lid van het E.K.K.I., de Tsjechoslowaakse communist Paul Reimann, een artikel over 'vraagstukken der partijdiscussie in de C.P.H.'.

Daarin kan men het gehele overgeleverde beeld van Nederland terugvinden, als een land waarin de bourgeoisie van koloniale extrawinst leefde, waardoor een arbeiders-aristocratie van grote omvang was ontstaan en waaruit automatisch sterke pacifistische en links-sociaal-democratische invloeden werden afgeleid, mede ook als gevolg van het buiten de oorlog blijven van Nederland in 1914-1918, enz.

Aan de internationale positie van Nederland in verband met het 'Duitse probleem' werd geen aandacht geschonken.

Met dat al was de openbare kritiek op de C.P.H. door andere communistische partijen een nuttige zaak, ook al sloeg zij er grotendeels naast.

Want door die kritiek werden de leden van de partij, ook

van de Wijnkoopgroep en anderen, aan het denken gezet en aangemoedigd tot eigen vruchtbare inspanning om de beweging uit het slop te voeren ondanks de tegenwerking van het partijbestuur.

Wat was mijn eigen positie in de hierboven geschetste verhoudingen?

Ik was in de jaren 1927-1930 actief aan het werk geweest in mijn eigen vakbond, de Algemene Nederlandse Diamantbewerker's Bond (toen nog een toonaangevende organisatie van het N.V.V.) en daarnaast in andere kringen van het N.V.V. onder links-georiënteerden.

In de A.N.D.B. trad ik op voor een klassehouding tegenover de ondernemers in de loonpolitiek en ook propageerde ik er in het algemeen de communistische politieke ideeën.

Ik vervulde in het bedrijf de functie van sub-penningmeester van de bond; de contributie werd nl. in het bedrijf geïnd.

Ook slaagde ik er nu en dan in stukken in het bondsorgaan geplaatst te krijgen.

Bij verkiezingen voor de Bondsraad (vergelijkbaar met een hoofdbestuur) werd ik herhaaldelijk door sociaaldemocratische zowel als door communistische mede-arbeiders kandidaat gesteld.

Ik zou ongetwijfeld gekozen zijn als niet bij elke verkiezing de voorzitter, Henri Polak, tevens landelijk voorzitter van de S.D.A.P., zijn veto daartegen uitgesproken had door te verklaren, dat hij zou aftreden als er een communist in de Bondsraad kwam.

Desondanks verkreeg ik zo'n 500 stemmen, terwijl er 800 nodig waren om gekozen te worden.

Met Henri Polak persoonlijk stond ik op vriendschappelijke voet. Hij nodigde mij vaak uit om met hem in het

'veerkauffertie' van het monumentale bondsgebouw aan de Vlaamse laan (later dr. Henri Polaklaan) tijdens de wachttijd tussen 12 en 2 uur te komen koffie drinken.

Hij was een schuander, ruimdenkend en zeer beminne-lijk mens, maar in de jaren 1928-1929 was hij nog fanatiek anti communistisch.

De linkse kringen in het N.V.V. zagen er als volgt uit.

Omstreeks 1926 bestond er een internationale samenwer-king tussen de Engelse en Sowjet-vakbeweging.

Vanuit het Engels-Russische comité van de leidingen van de beide vakcentrales werden in verscheidene landen po-gingen gedaan om een linkervleugel in de vakbeweging in het leven te roepen.

In Nederland was tot dit doel omstreeks 1927 een veer-diendaags blaadje gesticht door de internationale secre-taris van de I.T.F. (Internationale Transport Federatie), Ede Fimmen, met redactionele hulp van het hoofd van het documentatiebureau van het N.V.V., P. J. Schmidt.

Ede Fimmen vroeg de C.P.H. en het N.A.S. om enkele medewerkers aan dit blad 'Eenheid' af te vaardigen. Het N.A.S. weigerde, maar door de C.P.H. werd ik, samen met Jan Postma en nog enkele N.V.V.-leden, hiervoor aanbevolen.

In dit blaadje 'Eenheid' schreef ik geregeld, meest pole-mieken tegen de vakbondspolitiek van het N.V.V. en ook tegen de anarcho-syndicalistische politiek van de N.A.S.-leiding.

Begin 1928 werd Fimmen door het bestuur van de I.T.F. gedwongen zijn medewerking te staken en gaf hij de lei-ding over aan een comité van arbeiders, waartoe ook ik behoorde.

P. J. Schmidt wenste met ons, arbeiders, niet samen te werken en vertrok ook.

Intussen poogden wij middels 'Eenheid' een beweging onder de N.V.V.-leden aan de basis op touw te zetten.

In Amsterdam ontstond een comité waarin o.a. Carel Winterink toetrad, destijds een plaatselijk bestuurslid van de Algemene Nederlandse Kantoorbediendenbond, met wie ik persoonlijk bevriend werd. Hij was toen nog partijloos, doch spoedig wist ik hem voor de C.P.H. te winnen³.

In de C.P.H. had het partijbestuur een soort commissie in het leven geroepen, die voornamelijk als verbindings-schakel met het N.A.S. fungeerde, maar waarin voor de vorm ook enkele N.V.V.-leden zitting hadden.

Daar was ik met Sneevliet, Bouwman en Brandsteder in een permanent gevecht gewikkeld.

Zij koersten om die tijd naar scheuring in het N.V.V. om hun zieltogende N.A.S.-organisatie te 'versterken' en werden daarin ook internationaal, vooral van de zijde der Duitse en Franse communisten gesteund.

Toen ik daartegen heftig opponeerde, liep de strijd zo hoog, dat Brandsteder mij op zekere avond zijn brandende pijp in het gezicht slingerde!

Dit soort mensen schrikte er niet voor terug 'op de vuist te gaan' als zij het met ideeën niet konden winnen.

Maar voor mij was de maat nu vol.

Ik liep kwaad uit de zitting weg en schreef nog diezelfde nacht, want om half zeven 's morgens moest ik weer naar de fabriek, een brief aan het partijbestuur, waarin ik voor het lidmaatschap bedankte. Ik had een ogenblik mijn zelfbeheersing verloren, doch reeds de volgende dag beseftte ik dat ik mij had laten provoceren en precies gedaan had wat mijn tegenstanders graag hebben wilden. Ik had, in de hitte van de partijstrijd, een fout begaan en wilde haar onmiddellijk weer herstellen.

Ik trok mijn brief terug, doch het Presidium weigerde daar op in te gaan. Het stelde mij de eis dat ik onvoorwaardelijk en schriftelijk de politiek van pacteren met de N.A.S.-leiders zou goedkeuren.

Dat was teveel gevraagd, want ik achtte deze politiek funest en was niet bereid tot concessies aan de N.A.S.-trotskisten.

Ik bleef echter in de vakbeweging doorwerken.

Enige tijd later ontmoette ik Louis de Visser op een openbare vergadering waar hij gesproken had. Na afloop kwam hij met uitgestoken hand op mij toe. Sneevliet en de zijnen hadden toen de C.P.H. reeds de rug toegekeerd en hadden hun trotskistische partij opgericht. Dus schreef Louis de Visser mij weer in als lid, zonder 'voorwaarden'. De oude partijleiding was toen al zover afgetakeld, dat zij er zich niet meer tegen kon verzetten.

De botsing met de groep Van Riel c.s. was een klein tussenspel geweest in de strijd voor een echte communistische partij.

Het moest hier even vermeld worden, omdat voormalige handlangers van Van Riel zelfs lang na de Tweede Wereldoorlog, toen zij in 1956 opnieuw hun slag wilden slaan, het gebeurde van 1928 als een soort 'aanklacht', nota bene tegen mij(!), naar voren brachten. In 1930 was het echter juist mijn onverzoenlijke houding tegenover de trotskisten en de van Riel-leiding geweest, naast mijn werk in de vakbeweging, waardoor ik als het ware naar voren werd geschoven.

De zgn. economische strijd had toen mijn grootste aandacht.

Ik probeerde een aantal vraagstukken, die hiervoor essentieel waren, ook theoretisch uit te werken. In de 'Communist' schreef ik een studie in twee artikelen over de

rationalisatie, onder de titel 'Marx' economische analyse en onze actuele vakbewegingsproblemen'⁴.

Dit vraagstuk was actueel, omdat in de bedrijven een grootscheepse rationalisatie en mechanisatie aan de gang was, die met een snelle uitbreiding van de industrie gepaard ging.

De ondernemers poogden de medewerking en zelfs de 'offers' van de arbeiders hiervoor te verkrijgen onder de voorspiegeling van verruiming van de werkgelegenheid. Het partijbestuur van de C.P.H. negeerde het vraagstuk volkomen en bracht het niet verder dan het napraten van de kapitalistische drogredenen over het nut van de industrialisatie en verklaarde dat men als marxistische partij 'niet tegen de machine kon vechten' en dus ook niet tegen de rationalisatie.

In mijn artikelen ging ik uit van de analyse door Marx in 'Het Kapitaal' en poogde aan te tonen, dat de rationalisatie en mechanisatie onder het kapitalisme in het geheel niet 'progressief' waren.

Ik laat hier een citaat met de conclusie uit die artikelen volgen:

'Nu heeft Marx aangetoond en bewezen dat de meerwaarde, d.i. dat deel van de waarde die door den arbeid aan een product gegeven en welke door den kapitalist den arbeider ontstolen wordt, alleen gemaakt wordt op het variabele kapitaal.

Het d o o d e arbeidsmiddel, de machine, kan niet bestolen worden en levert den kapitalist slechts nut op bij het bestelen van het l e v e n d e arbeidsmiddel. Naarmate nu de menschenlijke arbeidskracht door de machine verdrongen wordt, vermindert het aantal arbeiders (waaronder natuurlijk steeds ook de arbeid-

sters begrepen moeten worden) en vermindert de omvang van de meerwaardeproductie. De kapitalist kan deze vermindering weer goed maken en vergroot zelfs zijn meerwaarde-productie door u i t b r e i d i n g van zijn bedrijven.

Doch deze uitbreiding heeft grenzen; de mogelijkheid van uitbreiding van den afzet.

Wij laten nu in dit bestek de onvermijdelijke consequentie van deze uitbreiding, d.i. de imperialistische oorlog, bezijden.

Vast staat echter dat de kapitalisten, eenmaal de uitbreiding tot stilstand gekomen, gedwongen worden om ook de nominale loonen naar beneden te drukken en zelfs op een lager peil terug te brengen dan waarop zij zich vóór de rationalisatie bevonden.

Wij mogen dus als conclusie van deze uiteenzetting vaststellen, dat, steunende op de analyse van Marx, het theoretisch bewezen is dat de rationalisatie, ondanks schijnverhoudingen, die onder bepaalde, zeer tijdelijke omstandigheden zich kunnen voordoen, verre van de loonen te verhoogen, deze inderdaad op den duur v e r l a a g t. Ook hier, evenals op het punt arbeidstijd, is de rationalisatie een middel in handen van de kapitalisten om het levenspeil van de arbeiders te verslechteren. Een middel dat des te gevaarlijker is, omdat het in het eerste stadium van zijne toepassing d e n s c h i j n v o r m van verbetering en verhooging van de loonen aanneemt, waardoor het instinctief verzet van de arbeidersklasse tegen de invoering van de rationalisatie grootendeels gebroken wordt.

De communisten echter laten zich door geene schijnvormen misleiden en gewapend met de wetenschap die Marx de arbeidersklasse gegeven heeft, organiseren en

leiden zij overal de weerstand der arbeiders tegen de gerationaliseerde uitbuiting. Op het punt: loon, bestaat deze strijd in de verdediging van het waardepeil van de arbeidskracht, wat bij intensivering van den arbeid neerkomt op de belangrijke verhooging van het nominale loon, mede als vergoeding voor de inkrimping van de werkgelegenheid, de grotere risico op het gebied van ongevallen, ziekte en invaliditeit'.

In de partijdiscussie die, tegen de wil van het partijbestuur, werd gevoerd, schreef ik een artikel in 'De Communist' van februari 1930⁵, waarin ik mij concentreerde op de bestrijding van de politiek van de partij op het gebied van de economische strijd.

Ik schreef o.a.:

'De theorie van de "uitzonderingspositie" van het Hollandsche kapitalisme is een valsche theorie gebleken. Wat niet zeggen wil dat 't bezit van Indonesië en de daaruit voortkomende winsten niet van grooten invloed zijn op de economische constellatie in Holland. En waarbij de voorsprong, die de Hollandsche industrie en landbouw door vroegere en grondigere rationalisering op sommige andere Europeesche landen heeft, evenmin over het hoofd mag gezien worden.

Doch al deze factoren kunnen ten slotte niet tegenhouden dat Holland in alle opzichten dezelfde ontwikkeling doormaakt als de andere kapitalistische landen, de zelfde aftakeling van de kapitalistische stabilisering, dezelfde radicalisering van de arbeidersklasse. En het scepticisme, het ongeloof in de mogelijkheden van de nieuwe taktiek, het gebrek aan besef van de noodzakelijkheid daarvan evenals de neiging om de

leuze "vormt stakingsleidingen" met kracht uit te schreeuwen zonder een vinger te verroeren om in de werkelijkheid zulke stakingsleidingen mogelijk te maken, dit alles vloeit voort uit de onjuiste ontleding van den werkelijken toestand in Holland, uit het geloof aan de legende van het "welvarende" Hollandsche kapitalisme, uit de vermeende "gemoedelijkheid" van de Hollandsche bourgeoisie en sociaal-democratie en de vermeende "lamlendigheid" van de Hollandsche arbeiders. In één woord, uit eene opvatting omtrent de positie van het Hollandsche kapitalisme en de Hollandsche arbeidersklasse, die tot de ideologische bagage behoort van de Hollandsche *kleine burgerij* en de arbeidersaristocratie.

En daarmee moet ons congres in de eerste plaats en vóór alles afrekenen'.

Ik dreef de spot met de radicale frases, die in de C.P.H. in zwang waren:

'In onze partij heeft men echter een hautaine minachting voor eischen als "20 cents loonsverhooging" en dergelijke "klompenkwesties". De diktatuur van het proletariaat en den gewapenden opstand is nauwelijks revolutionair genoeg voor ons.

Strijd voor meer loon, korter werktijd, afschaffing van boeten e.d. is maar "kleingoed". Met zulk "reformisme" kan zich een revolutionaire partij niet ophouden, als er niet minstens "Indonesië los van Holland-Nu" aan verbonden wordt, om er een beetje "politiek" bij te maken. Men begrijpt niet het grondige verschil dat er bestaat tusschen gedeeltelijke eischen in eene periode van opgaand kapitalisme, wanneer uit de extra-winst

concessies aan de arbeiders kunnen worden gedaan, en de tegenwoordige periode, waarin elk verzet van de arbeiders, ook om de geringste eischen, de ernstigste gevolgen heeft voor het gerationaliseerde bedrijfsleven.

Een strijd die begonnen wordt om een gulden loonsverhoging per week, kan tot eene politieke massastaking van de hoogste betekenis uitgroeien. Dit hebben de stakingen van Zaandam, Groningen en Maastricht ons toch wel geleerd.

Onze taak bestaat in het opvoeren van de eischen der arbeiders in den loop van den strijd, volgens de ontwikkeling van de gebeurtenissen, naar gelang de politieke beteekenis van hun strijd tot het bewustzijn van de arbeiders kan doordringen en wij dit hun aan de hand hunner ervaringen kunnen duidelijk maken.

Doch zoolang wij geen voor de arbeiders begrijpelijke eischen weten op te stellen, zoolang wij de "wereld-revolutie" zullen blijven prediken en den werkelijken politieken strijd in de bedrijven als iets minderwaardigs blijven beschouwen, zullen wij geen massa-arbeid kunnen verrichten, zullen wij niet zelfstandig economischen strijd kunnen organiseeren en leiden, zullen wij mijlen ver van de massa verwijderd blijven.

Ons congres zal ook in deze de juiste lijn moeten afteekenen, het *rechtsche* karakter van deze "linksche" fraseologie moeten aan de kaak stellen en de Partij den weg wijzen om de meerderheid van de arbeidersklasse te winnen voor den revolutionairen klassenstrijd'.

Ook in 'De Tribune' had ik in deze zin een artikel voor het congres geschreven.

Ik concentreerde mij dus op het vraagstuk van de belan-

genstrijd van de arbeiders en het optreden in de vakbeweging. Van de algemene politieke vraagstukken bezat ik nog te weinig kennis en ervaring; van de toenmalige partijleiders kon ik niets leren.

Ik voelde echter dat het uitgangspunt voor het scheppen van een actieve partij van de Nederlandse arbeidersklasse de actie moest zijn voor de dagelijkse belangen en dat deze ook de strijdvaardige aanvoerders zou voortbrengen, die de partij op alle gebieden zo nodig had.

Eén van de pijlers van het ideeënstelsel, dat Lenin in de arbeidersbeweging gebracht heeft, en dat wij daarom leninisme noemen, is de opvatting van de partij als 'partij van het nieuwe type', niet alleen voor wat haar ideologie, maar ook wat haar organisatorische opbouw betreft.

Lenin verwierp de sociaal-democratie niet alleen omdat zij in de Eerste Wereldoorlog gefaald had, om haar loslaten van de revolutionaire inhoud van het marxisme, maar ook om haar organisatorische opvattingen.

Hij karakteriseerde de sociaal-democratie als het type van de arbeidersbeweging in tijden van 'vreedzame ontwikkeling van het kapitalisme, zonder oorlogen of revoluties'.

De ontwikkeling van het kapitalisme naar het stadium van het imperialisme, met zijn gigantische geconcentreerde kapitaalsmachten, permanente oorlogstoestand en revolutionaire crises, dan in het éne en dan in het andere land, schiep geheel andere verhoudingen.

Tegen die verhoudingen was en is de sociaal-democratie niet opgewassen, noch wat haar politiek, noch wat haar organisatie betreft.

Daarom had Lenin een nieuw type partij ontworpen, die hij, in tsaristisch Rusland, tot taak stelde strijd te voeren 'tegen de regering, de ondernemers en de geheime politie'. Men zal hier tegen aanvoeren, dat dit misschien op Rusland toepasselijk was, waar het tsarisme elke normale vorm van arbeidersorganisatie onderdrukte.

In Nederland, met zijn oude traditionele parlementaire staatsbestel, was de toestand immers geheel anders.

De communistische partij was hier van begin af aan als legale partij toegelaten.

Het grote voordeel van de parlementaire democratie is dat zij de arbeidersbeweging in de gelegenheid stelt haar zelfstandige, van de heersende klasse onafhankelijke, partij te bezitten. Voor de strijd voor het socialisme is deze onafhankelijkheid onmisbaar. Vandaar dat de kapitaalsmonopolies, die tijdens de imperialistische ontwikkeling als kool groeien, al hun krachten inzetten om de arbeiderspartij van die onafhankelijkheid te beroven.

Onder een absolutistisch of fascistisch regiem, het politieke ideaal van de monopolies, gebeurt dit hoofdzakelijk, hoewel niet alleen, door verbod en vervolging.

Waar met het parlementaire regiem rekening gehouden moet worden, kan de arbeiderspartij niet zo eenvoudig vernietigd worden. Daar stellen de monopolies zich ten doel de partij, aan wie door de grondwet een legaal bestaan wordt toegekend, onder hun controle te krijgen, en te houden, en dat voornamelijk door infiltratie in de partij en haar leiding. De monopolies pogen steeds alle politieke partijen onder hun controle te houden.

Uiteraard is dit vrij gemakkelijk bij de burgerlijke partijen, waarin zij zelf zitten en die tamelijk openlijk door hen gefinancierd worden. Maar, meer bedekt, werken zij ook in de linkse partijen.

De communistische partij is voor hen van bijzondere betekenis. Ten eerste omdat een organisatie van de communisten, die in het bedrijfsleven werkzaam zijn, voor hen een direct gevaar oplevert, voor hun winsten en voor hun macht.

Ten tweede omdat de monopolies internationaal zijn en het internationalisme van de communisten de door hen meest geduchte hindernis is voor hun naar oorlog drijvende politiek.

Daarom biedt de partij-opbouw van het nieuwe leninistische type de enige mogelijkheid om onder de verhoudingen van hoogontwikkeld monopolie-kapitalisme een *onafhankelijke* partij op te bouwen en in stand te houden.

Voor haar geldt ook de door Lenin gestelde taak, met een variant, om te strijden tegen de kapitaal-monopolies en hun geheime agenten en werkgroepen. En natuurlijk ook tegen de politieke politie en de geheime diensten van buitenlandse reactionaire machten die de communistische partij als werkterrein pogen te gebruiken.

De geschiedenis overziende, moet gezegd worden, dat de in Nederland gevestigde kapitaal-monopolies de les van de Russische revolutie geleerd hadden en precies wisten wat een zelfstandige partij van de Nederlandse arbeidersklasse voor hen te betekenen had.

Van begin af aan, van af de Eerste Wereldoorlog, werd de Nederlandse Communistische Partij niet alleen van buiten-af, doch vooral van binnen-uit, bestookt.

In de loop der tijden is duidelijk waarneembaar geworden, dat gehele reeksen personages, die in de communistische partij een rol speelden, op een of andere manier monopolies als de Unilever, Philips, Shell, e.a. kapitaalscentra, directe of indirecte diensten bewezen.

Deze lieden waren uiterst moeilijk grijpbaar, zij werkten in het diepste geheim en met geraffineerde methodes, waarin vooral het Nederlandse kapitalisme zoveel ervaring heeft.

Als insecten, die hun eieren al in de bloesemknop leggen, kropen zij in de kleine partij om haar groei van binnen in tegen te houden, telkens weer crises te verwekken en royementen uit te lokken, waardoor in de ogen van de massa een vals beeld werd geschapen van de communistische partij, het beeld van de 'eeuwig ruziënde communisten', in wier partijtje de 'knapste' mensen, de 'intellectuelen', steeds weer werden 'weggezuiverd', die steeds in groepjes uitéén vielen en zo meer.

Als enkelen van die lieden politiek verslagen en uitgeworpen werden, bleef er toch nog vaak een 'stille reserve' van de monopolies achter. In sommige gevallen was die zelfs haantje de voorste om opposanten te royeren, doch later zelf weer de kop op te steken.

In ons land bestaan er gehele families en geslachten van zulke lieden, in grote aantallen, en hebben de monopolies van huis-uit moeite noch geld gespaard om de communistische partij onder hun controle te krijgen en te verlammen.

De verdediging van de onafhankelijkheid van de partij tegen vijandelijke infiltratie is slechts op vruchtbare wijze mogelijk in de loop van de massastrijd en door het onwrikbaar vasthouden aan de leninistische organisatiebeginselen.

Lieden die onder invloed van de monopolies stonden, hebben zichzelf steeds ontmaskerd door hun politieke optreden en door hun pleidooien voor revisionistische organisatievormen, vooral voor het 'recht' op georganiseerde groepen (fracties) binnen de partij, zonder welke er,

volgens hen, geen democratie en vrije meningsuiting mogelijk zouden zijn. In werkelijkheid echter, wensen zij vrijheid van fractievorming, omdat deze hen de beste kansen voor hun gewroet biedt.

Er is wel eens een tijd geweest, dat er gepoogd werd dit onkruid door middel van zogenaamde beveiligingscommissies op te sporen.

Doch dit middel is erger dan de kwaal, dergelijke methoden leiden tot abnormale toestanden.

De leninistische partijbeginselen zijn de enig mogelijke voor een zelfstandige partij.

Maar die beginselen mogen nooit abstract worden toegepast.

Misschien kan een voorbeeld uit eigen ervaring dit verduidelijken.

In de tijd vóór het partijcongres van 1930 wilde het toenmalige partijbestuur de leninistische beginselen gaan toepassen. Men noemde dit 'bolsjewisatie'.

Men wilde de communistische partij in Nederland opbouwen volgens het model van de bolsjewistische partij van Rusland.

Eén der leiders van de Comintern, Pjatsnitski, had hierover een brochure geschreven, waarin een nauwkeurige beschrijving werd gegeven van de wijze waarop onder het tsarisme een bedrijfscel in de Poetilow-fabriek in Petrogad werkte.

Dit poogde men na te volgen.

Zo gebeurde het, dat ik plotseling een briefje ontving van de secretaris, Piet Bergsma, met de mededeling, dat er in de fabriek waar ik werkte een bedrijfscel was opgericht en dat ik daarbij 'ingedeeld' was. Ze had zelfs een nummer gekregen! 't Was dus een 'geheime' bedrijfscel.

Maar in die fabriek was ik het enige partijlid! En ieder-

PROTOKOLL

des V. Kongresses der Roten Gewerkschafts-Internationale

*Abgehalten in Moskau vom
15. bis 30. August 1930*

16. Sitzung (24. August vormittags).

De Groot (Holland)

Genossinnen und Genossen! Die Weltkrise hat in den vom holländischen Imperialismus beherrschten Kolonien, in Indonesien, eine geradezu katastrophale Auswirkung. Der Preisfall aller kolonialen Produkte wie Kaffee, Tee, Zimt, Erdöl, hat zu einer Einschränkung der Produktion geführt, wie sie noch nie dagewesen ist.

Die Werbung von Kulis ist auf der Insel Java eingestellt. In Indonesien herrscht eine Massenarbeitslosigkeit von einem Ausmaße, wie sie noch nie da war. Die Welle der Empörung ist unter den Arbeitern und armen Bauern im Wachsen begriffen. Davon können wir uns nur eine Vorstellung machen, wenn wir die wachsende Zahl der Ueberfälle und Attentate von zum äußersten gereizten farbigen Arbeitern auf ihre weißen Ausbeuter betrachten. Die Zahl dieser individuellen Attentate ist im Jahre 1929 um 73% gestiegen. Es ist dies, Genossinnen und Genossen, ein Zeichen der wachsenden Radikalisierung der Arbeitermassen in Indonesien. Breite Massenkämpfe würden nicht lange auf sich warten lassen, wenn nicht jede Klassenkampforganisation in Indonesien fehlte. Aber der holländische Imperialismus hat ohne jede Gnade jede Spur Klassenorganisation ausgerottet. Die Arbeiter haben keine richtung-

Facsimile van het protokol van het vijfde congres van de Rode Vakverenigings-Internationale, dat van 15 tot 30 augustus 1930 in Moskou gehouden werd. In het stenografisch verslag van de ochtendzitting van 24 augustus vindt men de rede, die de Groot daar uitsprak.

Louis de Visser

Ko Beuzemaker

Cees Schalker

Alex de Leeuw

een die daar werkte, kende mij als communist.

Tot dergelijke caricaturen komt men door niet met de werkelijke toestanden rekening te houden.

Welk een vreemde indruk moet trouwens die geheimzinnige cellenbouw gemaakt hebben in een tijd van betrekkelijk rustige ontwikkeling!

Het was koren op de molen van onze tegenstanders.

Het voornaamste in de leninistische partijbeginselen is, dat de partij de vertegenwoordigster moet zijn van de meest progressieve, vooraanstaande werkers uit de industriële bedrijven. En dat zij zo veel mogelijk verbonden is met de massa van de arbeiders en hun vakverenigingen en met alle kringen van de werkende bevolking in stad en land, hun organisaties en partijen, terwijl zij strikt haar eigen zelfstandigheid tegenover de kapitaalmonopolies handhaaft.

De toepassing van dit beginsel is de zaak van de marxisten-leninisten in eigen land, voor wie ervaringen op dit gebied in andere landen wel als documentatie kunnen dienen, maar nooit als richtlijnen.

Intussen was het jaar 1930 aangebroken en de strijd om de communistische partij ging een climax tegemoet.

Een deel van het partijbestuur, voornamelijk Van Riel en Daan Goulloze, met de steun van het Amsterdamse gemeenteraadslid L. Seegers, Jan Postma en nog enkelen, verzetten zich nog steeds tegen het bijeenroepen van een congres.

Maar zij bleven in de minderheid en er vormde zich een meerderheid onder aanvoering van Cees Schalker.

Deze was tot dusver buiten zijn woonplaats Delft vrij onbekend. Hij was daar gemeenteraadslid, sinds jaren in zijn eentje, en werkte in de directiekantoren van Calvé's Oliefabrieken in een technische functie.

Met hem en Piet Kuiper werkte ik samen aan de voorbereiding van de resoluties voor het congres.

De groep van A. S. de Leeuw en Ko Beuzemaker in het partijbestuur sloot zich daarbij aan.

Zo kwam dan van 15 tot 17 januari 1930 het historische partijcongres bijeen in een kleine zaal van de Koopmansbeurs. De voornaamste inleiding werd door Louis de Visser gehouden. C. Schalker sprak over de economische strijd en mr. A. S. de Leeuw over het kolonialisme in Indonesië.

Als vertegenwoordiger van de andere communistische partijen, georganiseerd in de Comintern, trad Wilhelm Florin op, de secretaris van de Duitse Communistische Partij in het Roergebied.

De resoluties, die aangenomen werden, waren verre van bevredigend. Het voornaamste besluit was wel de verwijdering van de groep Van Riel uit het partijbestuur.

Met Van Riel verdwenen daaruit ook Daan Goulloze, Jan Postma, Piet Bergsma en L. Seegers, die van geen verandering in de partijpolitiek en vernieuwing van het partijbestuur wilden weten.

Enkele nieuwe krachten namen hun plaats in.

Daartoe behoorde ook ik. In het nieuwe dagelijkse bestuur waren mr. A. S. de Leeuw en Ko Beuzemaker gebleven, maar daarnaast deden hun intrede Cees Schalker, Piet Kuiper uit Wormerveer, en ik, die er de kern van gingen vormen en leden werden van het partijsecretariaat met Schalker als algemeen secretaris. Hij had hiervoor zijn betrekking bij Calvé-Delft moeten opgeven.

Ook ik zocht op de maandagmorgen na het congres mijn baas op. Ik had de laatste twee jaar vast werk gehad en had mij gespecialiseerd in het slijpen van grote diamanten in zogenaamde fantasiemodellen, waarbij ruimte was

voor eigen initiatief en smaak van de vakman.

Ik verdiende een weekloon van omstreeks tachtig gulden en dat was 'schoon', want er bestonden nog geen 'sociale volksverzekeringen'.

De contributie voor de diamantbewerkersbond bedroeg drie gulden per week. Dat gaf tevens recht op een royale uitkering bij werkloosheid en ziekte, evenals stakingsuitkering.

Een particulier ziekenfonds kostte twee kwartjes per week.

Nu bestond er een regeling in het bedrijf, een accord tussen de vakbond en de 'juweliersvereniging', waarbij de arbeider niet het recht had zelf ontslag te nemen en ook de baas hem niet zonder geldige reden kon ontslaan. Dus vroeg ik mijn baas mij ontslag te geven en er zelf maar een reden voor te bedenken. Toen de verbaasde man mij vroeg of ik een lot uit de loterij had getrokken, antwoordde ik langs mijn neus weg, dat ik nooit speelde, maar dat ik voortaan overdag vrij moest zijn omdat ik tot secretaris van de communistische partij was gekozen. Zijn gezicht herinner ik mij niet meer, maar wel zijn woorden: 'Fris, gezond en toch mesjogge!'

Notities bij het vierde hoofdstuk.

¹ Zie 'De Communist'. Theoretisch maandschrift van de C.P.H. Amsterdam, november 1929.

² Kort voor de oorlog wijzigde H. Polak zijn inzichten en begon zich voor de Sowjet-Unie te interesseren. Reeds in het begin van de bezetting viel hij de nazi's in de handen, doch wegens ernstige ziekte werd hem huisarrest opgelegd, in welke omstandigheden hij overleed.

³ Tijdens de bezetting gearresteerd en in een Duits concentratiekamp opgesloten, waar hij overleed.

⁴ Zie 'De Communist', juni 1929, blz. 167 en augustus 1929, blz. 237.

⁵ Zie 'De Communist', februari 1930, blz. 397-398-399.

VIJFDE HOOFDSTUK

Het begin van de economische crisis, de fusie met de Wijnkoopgroep en hoe de schrijver voor het eerst de Sowjet-Unie bezocht als afgevaardigde op het laatste congres van de Rode Vakverenigings-Internationale.

Na het partijcongres van 1930 begon de partijleiding meer aandacht aan de crisisverschijnselen te wijden en toen bleek eerst goed hoe men dit in de voorafgaande tijd verwaarloosd had.

De ontleding van de reële toestand van de economie is het A.B.C. van alle politieke oriëntering. Dit wordt bemoeilijkt doordat de officiële statistieken de gegevens daarover altijd *achteraf* brengen en dan nog meestal gekleurd.

Doch op statistieken mag men zich niet blind staren.

In de eerste plaats is tot nu toe de statistiek nog tamelijk onontwikkeld. Zij berust voornamelijk op schattingen en doorsnee-cijfers; het is, populair gezegd, een gooien-met-de-pet ernaar, ook als de cijfers niet bewust in het belang van de ondernemerspolitiek vervalst worden.

Verder gaf de statistiek tot dusver weinig exacte mogelijkheden tot het *voorzien* van de ontwikkeling van de kapitalistische economie.

De preciese gegevens over de productie en de verwachtingen daarvan behoren immers tot de bedrijfsgeheimen, die de ondernemers voor elkaar verbergen.

Economische crises breken dan ook steeds onverwacht uit en ook de kapitalisten worden er door overrompeld. Marxisten, die de toekomst willen peilen, kunnen zich

niet alleen op de statistiek verlaten.

Het Zesde Congres van de Comintern had de grote economische crisis van de dertiger jaren vooruitgezien, omdat het vooral lette op de *politieke* onstabieleit in de kapitalistische wereld. Hieruit trok het voornamelijk zijn economische conclusies.

De Nederlandse economie moest onvermijdelijk in de crisis betrokken worden en dat bleek ook naderhand uit de cijfers, die het Centraal Bureau voor de Statistiek in de tweede helft van 1930 bekend maakte.

In de periode januari-oktober 1930 was de uitvoer, die in 1929 1680 miljoen gulden bedragen had, tot 1475 miljoen gedaald, d.i. met meer dan tweehonderd miljoen of circa een achtste deel.

De productie en invoer van ruw ijzer voor de scheepsbouw daalde in het derde kwartaal van 1930 met 42 procent tegenover hetzelfde kwartaal van 1929.

In de landbouw was het nog erger. De wereldmarktprijs voor tarwe, erwten, suiker, aardappelmeel was in 1930 tot de helft van die van 1929 gedaald.

De werkloosheid nam voortdurend toe. Een statistiek hierover bestond nog niet. Alleen de vakbonden die eigen werklozenkassen bezaten, konden min of meer betrouwbare gegevens verschaffen over ongeveer een vierde deel van het totale aantal arbeiders.

Onze partij schatte het aantal werklozen in het midden van 1930 op ongeveer honderdduizend. Volgens deze schatting betekende dit in de grote steden een stijging met 80 procent tegenover 1929.

Het ging dus snel.

In de partijleiding begon ik met het op nieuwe leest schoeien van de bestaande werklozencomité's, de z.g. W.A.C. (Werklozen-Actie-Comité's).

Verder met het opbouwen van groepen links gerichte arbeiders en kantoorbedienden, die in het N.V.V. georganiseerd waren.

Wij begonnen met een handjevol mensen, maar in de loop van het werk traden geleidelijk bonafide arbeiders en kantoorbedienden tot de partij toe en leverden nieuwe organisatoren op van grote bekwaamheid.

Een geheel ander type van mensen dan voorheen begon zich in de C.P.H. te doen gelden. Dit ging gepaard met het opruimen van obstakels uit het verleden.

Na de verwijdering van Van Riel c.s. uit het partijbestuur werd het spoedig duidelijk dat deze heer zich daar niet bij wilde neerleggen. Hij begon een fractie te vormen en obstructie te voeren. Doch hij had reeds alle verbindings met de partij verloren, zo hij die ooit gehad had, en werd zonder veel strijd geroyeerd.

Anderen echter, die hem voordien waren gevolgd, gedroegen zich loyaal.

Jan Postma werkte met mij samen bij het vakverenigingswerk, waarvoor ook Jan Bokma, een ambtenaar op de afdeling Kunstzaken van de gemeente Amsterdam, veel werk verrichtte.

Wij waren goede vrienden, ondanks de achter ons liggende partijstrijd.

Leen Seegers werd aan het gemeenteraadswerk gezet.

De vroegere groep van Ko Beuzemaker, Leo van Lakerveld en mr. A. S. de Leeuw werkte normaal mee in de partijleiding. Een nieuwe kracht was ir. Anton Struik, die een aantal jaren als ingenieur in de Sowjet-Unie gewerkt had.

In de reorganisatie van de partijleiding, die door het congres besloten was, begon tekening te komen.

Maar er was nog een andere taak te vervullen voor wij

op dreef zouden zijn. Buiten de C.P.H. stonden nog de Wijnkoopgroep en de Sneevlietgroep.

Als men de Wijnkoopgroep in het licht der geschiedenis wil beoordelen, komt men thans ongetwijfeld tot andere conclusies dan in 1929.

Op de keper beschouwd waren de verschillen tussen Wijnkoop persoonlijk en de voormalige C.P.H.-leiding in de binnenlandse politiek niet groot. Beiden waren oersectorisch. Maar de strijd, die in 1925 begonnen was ging voornamelijk om de verhouding van Wijnkoop tot 'Moskou', tot de Comintern. Hij was het met haar politiek in grote trekken eens en verklaarde dit ook bij herhaling. Maar hij rebelleerde tegen de methoden van de Comintern-leiding en vooral tegen haar bescherming van de anarchistische elementen in de C.P.H.

Dat was de achtergrond van de tegenstelling over de vakbondspolitiek, waarbij Wijnkoop zich tegen het in stand houden van het N.A.S. uitsprak, dat een organisatorisch steunpunt was voor de anarchisten en trotskisten. Hij pleitte voor het lidmaatschap van de communisten van het N.V.V.

Na wat nu over de dogmatische politiek en tyrannieke methoden van de Comintern-leiding uit die tijd bekend geworden is, moet men Wijnkoop recht laten wedervaren en erkennen dat zijn streven in 1925-'29 in hoofdzaak positieve waarde heeft gehad.

Het goede erin veranderde echter in kwaad door de fractievorming en de vorming van een afzonderlijke partij, die zich eveneens Communistische Partij noemde.

De fractiestrijd, vijf jaar lang met grote verbittering gevoerd, verduisterde de kern van de wezenlijke vraagstukken, zodat zij door de massa slechts als strijd tussen personen werd gevoeld.

De vorming van een 'eigen' partij, uiteraard zeer klein van omvang, gaf allerlei, aan de arbeidersbeweging vreemde, lieden de kans hun rol te spelen. Zij konden hun praktijken met de figuur van Wijnkoop dekken, die bij grote aantallen arbeiders en intellectuelen door zijn langjarige activiteit in de arbeidersbeweging persoonlijk vertrouwen verworven had.

De nederlaag van de Van Rielgroep in de C.P.H. en het optreden van een nieuwe leiding schiepen de voorwaarden om de geschillen met Wijnkoop objectief te benaderen.

Ik gaf mij daar persoonlijk veel moeite voor, omdat ik in de vakbeweging contact had met enige aanhangers van Wijnkoop, die ik als rechtschapen mensen had leren kennen, die naar mijn mening, de partij nodig had.

Eén daarvan werd reeds genoemd, mijn 'maat' op de fabriek, Is. van Loen, en enige andere diamantbewerkers.

Ik stelde hen voor om in de Wijnkoopgroep de terugkeer naar de C.P.H. aan de orde te stellen.

Er kwamen besprekingen met enige leden van de Wijnkoopgroep uit Groningen, waarvan de voornaamste de onderwijzer Geert Sterringa was¹.

In de Wijnkoopgroep ontstonden tegenstellingen over de vraag van de terugkeer naar de C.P.H., waarbij Wijnkoop de zijde van de voorstanders koos.

De groep was toen praktisch reeds dood, er waren nog slechts enkele dozijnen leden over.

Onze partijleiding nodigde Wijnkoop tot een conferentie over de eenheid uit en hij verscheen daar met een delegatie.

Na heftige woordenwisselingen over en weer wisten Louis de Visser en ik de bespreking in zakelijke banen te leiden. Het resultaat was dat Wijnkoop terugkeerde met

behoud van zijn functies als Tweede Kamerlid en lid van de Amsterdamse gemeenteraad.

Een aantal aanhangers, meest arbeiders, kwamen mee. Maar dr. Van Ravesteyn, dr. Jan Romein en Jan Hoogcarspel weigerden dit, evenals het Rotterdamse gemeenteraadslid, Gerrit van Burink.

Zo werd het kaf van het koren in de Wijnkoopgroep gescheiden.

De liquidatie van deze groep en het herstel van de eenheid aller goedwillende communisten bleek voor de partij een stap vooruit te zijn. Zij was meer, zij was de inleiding tot de uitbreiding van de partij.

Uit de Wijnkoopgroep zelf kwamen maar enkele dozijnen over, maar hun overkomst was het sein voor velen, die nog 'overal buiten' stonden, om nu tot de C.P.H. toe te treden.

Nog belangrijker was het, dat de hereniging de invloed en het aanzien van de partij onder de massa met één slag deed toenemen.

De massa reageert altijd *afwachtend* als er interne strijd is in de communistische rijen. Zij reageert altijd *gunstig* op eenheid.

Het zou mogelijk zijn geweest de Wijnkoopgroep haar eigen dood te laten sterven. Zij had geen levenskansen. Maar dit had jaren kunnen duren.

De opheffing van de Wijnkoopgroep ging allerm minst met een politiek compromis gepaard, want Wijnkoop moest de bestaande politiek van het congres van de C.P.H. onderschrijven.

Toch zou zelfs een compromis, ook zonder volledige overeenstemming op onderdelen van de politiek, te verkiezen zijn geweest boven voortduring van de verdeeldheid.

Door de eenheid immers kreeg de partij nauwere verbinding met de werkende massa, hetgeen betere mogelijkheden voor haar strijd schiep.

Meningsverschillen tussen te goeder trouw zijnde kameraden kunnen met meer vrucht in de loop van de strijd worden opgelost dan aan de onderhandelingstafel.

Een voorbeeld van de toestand die door de scheiding werd veroorzaakt was het Oldambt in Groningen.

In Finsterwolde waren de communisten meest allen lid van de C.P.H.

In Beerta, de aangrenzende gemeente, waren zij lid van de Wijnkoopgroep.

Allen waren zij arme landarbeiders, die door dezelfde rijke Groningse boeren tot op het merg werden uitgebuit, die hun stakingen met bereden marechaussée, karabijn-schoten en sabelhouwen poogden neer te slaan.

Maar zij, C.P.H.-ers en Wijnkopers, vochten met Groningse verbeterheid *tegen elkaar*, hun strijd was tot een dorpsvete geworden tussen Finsterwolde en Beerta.

Nu was de eenheid hersteld en ik moest vele malen naar het Oldambt gaan om met overreding, en desnoods ook wat diplomatie, de samenwerking te herstellen in het belang van de strijd voor de boterham der landarbeiders in het Oldambt.

In het gehele land was er nu nog maar één communistische partij en zij ging vol moed aan het werk.

Over bleef de taak tot liquidatie van de zgn. Revolutionaire Socialistische Partij van Sneevliet.

Maar met de leiders daarvan was geen compromis mogelijk.

De enige weg was het overtuigen van de bonafide arbeiders van het N.A.S., die door Sneevliet misbruikt werden.

Ook hier maakten wij vorderingen, nadat onze partij leiding begon te geven aan de arbeidersstrijd en de arbeiders zich ervan konden overtuigen dat het Sneevliet alderminst om hun belangen te doen was en hij zich meer en meer als burgerlijke reactionair ontpopte, die achter ronkende 'revolutionaire' frases zijn ware doeleinden verborg.

Bleven ook de resten van de Wijnkoopgroep.

De Rotterdamse, uit Indonesië overgekomen onderwijzer Gerrit van Burink, was de voornaamste 'trekpleister' van die groep bij verkiezingen geweest.

In Rotterdam begon hij nu met een locale 'eigen' groep. Bij de verkiezingen kreeg hij meer stemmen dan de Communistische Partij-afdeling in Rotterdam.

Maar verkiezingsuitslagen zijn geen absolute maatstaf voor de betekenis van een partij. Van Burink had niet alleen de steun van de buiten de C.P.H. gebleven leden van de Wijnkoopgroep, maar werd ongetwijfeld ook door de onderwereld gesteund en door andere ondergrondse machten, die niets met het Nederlandse volk te maken hadden.

Dat bleek, toen tijdens de Duitse bezetting, dat grote démasqué voor velen, Van Burink zich als agent van het Duitse fascisme ontpopte. Dat was al eerder het geval geweest met Kees Frenay uit Schiedam, die met de Wijnkoopgroep naar de C.P.H. was overgekomen, en reeds vóór de oorlog als fascist optrad.

Andere figuren uit de voormalige Wijnkoopgroep gingen weer een andere weg.

Van Ravesteyn, die tijdens de Eerste Wereldoorlog de buitenlandse politiek van de C.P.H. beslissend beïnvloed had, in de geest van de Franse regering, werd medewerker aan rechtse burgerlijke bladen in een functie, die men

later 'Kremlinoloog' zou gaan noemen.

Dr. Jan Romein werd na de bezetting medewerker van 'Het Parool'.

Jan Hoogcarspel was tijdens de bezetting ook met Paroolkringen verbonden, maar na de oorlog trad hij tot de Communistische Partij toe, waaruit hij in 1958 weer verdween na deelgenomen te hebben aan de poging tot scheuring door de revisionistische Brug-groep.

Zo verging het de achtergebleven resten van de Wijnkooppartij, die jarenlang in de toenmalige communistische beweging een grote rol hadden gespeeld en het Nederlandse publiek een totaal vertrokken beeld van het communisme hadden getoond, een caricatuur van het leninisme, die tot op de huidige dag nog door de kapitaalmonopolies als 'ideologisch wapen' wordt gehanteerd.

In juli 1930 was een congres van de Rode Vakverenigings-Internationale in Moskou bijeengeroepen.

Ik werd door de communistische en oppositionele vakverenigingswerkers tot afgevaardigde benoemd, samen met een kameraad landarbeider uit Delfzijl. Wij reisden afzonderlijk, want die reis was toen niet zo eenvoudig, omdat Nederland het bestaan van de Sowjet-Unie nog niet erkend had.

Naar Moskou! Ik was er opgewonden van!

Ik zou voor het eerst de Sowjet-Unie zien, het eerste socialistische land!

Mijn weg ging over Duitsland, waar ik in Hamburg door het bestuur van de rode havenarbeidersbond werd opgevangen.

Zij bezorgden mij het visum voor de Sowjet-Unie en organiseerden de reis per schip naar Leningrad.

Op een mooie avond stond ik geheel alleen op de kade bij de uitgang van het Keizer Wilhelmskanaal te Kiel. Een vrachtscheepje, dat een groezelige rode vlag voerde met sikkels en hamers, gleed langzaam de sluizen uit. Er werden mij stevige armen toegestoken en ik sprong aan dek van het varende schip.

'Dobre pozjalowatj', zei een stem: Welkom op Sowjetbodem!

Ik kon wel zingen, maar moest stil zijn, want we waren nog in Duitsland en ik was eigenlijk een verstekeling!

Ik kreeg een hut bij de bemanning, at en rookte met hen. Het was alsof ik plotseling onder oude vrienden was terecht gekomen. Ik sprak toen nog geen woord Russisch en dat bemoeilijkte de conversatie, omdat alleen de eerste stuurman een beetje Engels stamelde.

Maar het was heerlijk en toen we eindelijk de Kieler Bocht uit waren, genoot ik van de zeereis, zoals ik nooit eerder of later van een reis had genoten.

En na enkele dagen doemden in de verte de lichtjes op van Leningrad. Op een koele ochtend stapte ik aan wal en trok er, weer alleen, want veel 'service' was er niet bij, op uit om het hotel 'Oktjabr' te zoeken, waar ik zou overnachten. Maar hoe kwam ik naar dat hotel?

Ik klampte in de eerste de beste drukke straat, die ik tegenkwam, een militieagent (politie-agent) aan in de mening, dat in een grote havenstad zo iemand wel een beetje talen zou kunnen spreken. De talenkennis bleek een illusie. Het gesprek vlotte niettemin zo goed en zo kwaad als het ging. Terwijl ik het adres van mijn hotel toonde, had ik mijn koffertje naast mij op de straat gezet. Mijn militieagent wierp tot mijn verwondering steeds ongeruste blikken in de richting van dat koffertje en dan weer op de voorbijgangers.

Plotseling nam hij een besluit en pakte mijn koffertje in de hand, terwijl hij mij wenkte hem te volgen. Wij gingen een boekwinkel binnen waar een bediende Duits bleek te verstaan.

Nu was alles in orde. De onrust over mijn koffertje bleek veroorzaakt te zijn door de hebbelijkheid van zekere burgers van Leningrad om zich over koffertjes te ontfermen, ook als de eigenaar er vlak naast stond, en dat wel zo snel, dat er geen achterhalen meer aan was.

Mijn militonair wist daar alles van en dat verklaarde zijn beschermend optreden. Hij zette mij op de tram en zei enkele afgebeten zinnen tegen een conductrice in mannenkleden, die mij stevig bij de arm pakte en naar binnen duwde.

Ik schreeuwde haar het toverwoord 'Hotel Oktjabr' toe, maar zij antwoordde slechts: 'idiot'. Wat kon dat betekenen? Was het in Sowjet-Rusland de gewoonte om een onbekende vreemdeling voor 'idioot' te verslijten? De verklaring lag in de uitspraak van het Russisch. Zegt men langgerekt 'idiot', dan betekent dat ook idioot, net als bij ons. Zegt men kort afgebeten 'idjót', dan betekent dat 'Hij (de tram) gaat er heen'.

Ik hoefde geen kaartje te nemen, had er ook geen Russisch geld voor. Toch heb ik de rit behoorlijk betaald, naar ik merkte toen ik in mijn hotel was aangeland. Mijn koffertje had ik nog wel, maar mijn vulpen was verdwenen. Wie droeg er ook in de Sowjet-Unie in 1930 een vulpen boven op zijn jasje! Die verleiding was te groot geweest!

Na twaalf uur treinen met alleen een meegenomen snee brood met vette worst als leeftocht, stapte ik 's ochtends in Moskou uit in een station, waar houten plankieren als perron dienst deden.

Ik zou worden afgehaald, was mij verzekerd. Maar ik leerde voor het eerst, dat in die tijd in de Sowjet-Unie dergelijke toezeggingen van nul en gener waarde waren. Dus maar weer op zoek, ditmaal naar 'Dvoretz Troeda', het Paleis van de Arbeid, waar de vakbeweging gevestigd was.

Mijn opgedane ervaring benuttend, zei ik tot de conductrice van een stilstaande tram op vragende toon de naam van dit paleis. Als enig antwoord wees zij op haar rammelende wagen; het was nog een Belgische tram uit de tsarentijd. Zij zette mij er weer af in de buurt van de rivier de Moskwa, naar een groot en lelijk gebouw wijzend, waar een rode vlag uithing.

Ik was terecht en voor mij kon het congres beginnen.

Notitie bij het vijfde hoofdstuk.

¹ Gearresteerd door de nazi's en in een concentratiekamp omgekomen.

ZESDE HOOFDSTUK

*Van Hotel Métropole naar de Adelclub en vice-versa.
Verder over Duitse en Franse sectariërs en de ware geschiedenis van de opstand in Indonesië in 1926.*

Zo zaten wij dan meer dan veertien dagen in 'Hotel Métropole', een oud luxe hotel in het centrum van Moskou. Wij werden door kelners in rok bediend, hetgeen vooral mijn Groningse kameraad vermaakte en ook ergerde. Want het eten, dat ons vakkundig werd geserveerd, was een mengsel van weelde en slordigheid. Vroegen wij eieren bij het ontbijt dan kregen wij er zes op een zilveren schaal opgediend. Meestal was er dan maar één bij dat eetbaar was. Verklaarbaar feit, want het was een hete juli-tijd, ijskasten waren schaars en eieren hadden via de staatshandel weken nodig om van de kip uit het dorp naar de keuken van het hotel te verhuizen. Echter scheen het voor het keukenpersoneel te veel gevraagd om verse eieren van rotte te scheiden vóór ze gekookt werden.

Op het menu stonden de kippen als hoofdschotel vermeld onder diverse Franse benamingen: 'poulet suprême', 'poulet à la crème', enzovoorts. Het kwam alles neer op taaie gekookte kippeboutjes.

Aardappelen deden zich voor in de gedaante van donkerkleurige reepjes, die in het vet zwommen; als groenten waren er alleen pekelaugurken en nu en dan wat blaadjes veldsla. Doch geperste kaviaar was er in overvloed! Mijn kameraad, die het socialisme met de maatstaf van het eten mat, jammerde elke dag weer: 'Ik moet eêrpels hebb'n!' 'Ik ben hier ja doud-ongelukkig, man', was zijn vaste klacht.

De kostelijke geperste kaviaar liet hem onbewogen, hij noemde hem 'schoensmeer'. Inderdaad hadden de meeste Nederlandse communisten zich een voorstelling van de Sowjet-Unie gemaakt, die veel op de hemel van de christenen leek, vol rijstebrij met suiker, donzen bedjes en bevolkt door vriendelijke, geruisloos klapwiekende engelen. De Russische bolsjewieken hadden daar niets van weg. Wel waren in 1930 de levensverhoudingen in de Sowjet-Unie nog dragelijker dan in de latere jaren en vooral tijdens de Tweede Wereldoorlog. Ook waren de Russische communisten nog niet zo hoogmoedig en eigenwijs als na hun oorlogsoverwinning.

Het congres vond plaats in het Huis van de Vakbonden, 'Dom Sojoezow', de vroegere adelclub in de nabijheid van de Gorkistraat, die toen nog 'Twerskaja' heette.

In de prachtige zaal met haar kristallen lusters opende de voorzitter van de Rode Vak-Internationale, Alexander Losowski, de eerste zitting met een inleiding van vele uren.

Bij de openingsformaliteiten werd ook mijn naam genoemd; er bleek mij later dat ik tot lid van het secretariaat van het congres was gekozen. Ik wist van niets en heb er verder nooit meer iets van gemerkt — het was louter een formaliteit.

In de loop van één der zittingen heb ik een rede gehouden over de taken van de vakbeweging in Nederland en ik sprak ook over Indonesië.

Het congres was overwegend internationaal samengesteld. De Russische vakbondsbestuurders en de Duitse R.G.O.-leiders speelden de grootste rol naast de Franse leiders van de, na de scheuring van de oude centrale door de reformisten, door de communisten opgerichte Unitaire Vakcentrale (C.G.T.U.).

Ook waren er zeer veel afgevaardigden uit Latijns-Amerika en ook enkele neger-afgevaardigden uit de Verenigde Staten.

Het grote vraagstuk van het congres was de economische crisis en de oriëntering van de revolutionaire vakbewegingskrachten op zelfstandige massastrijd, zelfstandig van de reformistische vakbondsleiders, wel te verstaan.

Maar in de discussie trad, vooral van Duitse en Franse zijde, de tendens naar voren om die zelfstandigheid op te vatten als afscheiding van de reformistisch georiënteerde vakorganisaties.

Losowski zelf was een verstandige en praktische man. Hij was één van de weinige Russische vakbewegingsleiders die wist wat een vakvereniging onder kapitalistische verhoudingen was. Hij zelf had als emigrant en taxi-chauffeur vele jaren in Frankrijk geleefd. Hij sprak ook vloeiend Frans.

Hij was een man van gedrongen gestalte met een welverzorgde baard, waar hij bijzonder trots op was. Hij zag er uit als een rabbijn en was inderdaad van joodse afstamming. In een voorafgaande periode had hij namens de Sowjetvakbeweging aan de samenwerking met de Britse Trade Unions in het Anglo-Sowjet-Eenheidscomité deelgenomen, dat tegen de interventie-oorlog tegen de Sowjet-Unie optrad. Later onderhandelde men in dit comité over de internationale eenheid van de vakbeweging.

Maar de politieke stroom was in de Sowjet-Unie in een andere richting gegaan. Op het congres traden de Duitse R.G.O.-ers en ook de Poolse afgevaardigden, die illegale vakbonden vertegenwoordigden uit Pilsodski-Polen, op voor het verlaten van de vakbeweging die onder reformistische leiding stond. Vooral de Duitsers wilden eigen 'rode' vakverenigingen.

Daartegen vochten de Engelse afgevaardigden, vooral de strijdvaardige Harry Pollitt, de latere secretaris van de Britse Communistische Partij.

Ik viel hem bij. Voor ons kon het alleen maar rampzalige gevolgen hebben wanneer wij in Nederland 'eigen' vakbonden zouden gaan stichten.

In Nederland hadden wij met het N.A.S. de allerslechtste ervaringen opgedaan.

Maar de Duitse sectariërs wonnen het pleit.

De Fransen, die reeds een afgespleten vakcentrale hadden waren, anarcho-syndicalisten van oorsprong, hiermee zeer tevreden.

De Latijns-Amerikaanse afgevaardigden en de afgevaardigden uit de koloniën hadden met primitieve toestanden in hun landen zonder industrie te maken.

Zij waren voor alles wat 'radicaal' klonk te vinden en legden een zwaar gewicht in de schaal ten gunste van het sectarisme.

Zo werd het voornaamste praktische besluit van het Vijfde Congres van de Rode Vak-Internationale de instemming met de oprichting van afzonderlijke rode vakbonden. Dit werd, als gevolg van de oppositie hiertegen in het congres, beperkt tot Duitsland en Polen, waar de vakbewegingsoppositie de arbeiders zou aanraden uit de oude vakbonden te treden en rode vakbonden te stichten. Het gewicht van die beslissingen is natuurlijk destijds niet geheel tot mij doorgedrongen.

Er werd zoveel gezegd op zulk een congres, gedurende veertien dagen, dat het voor mij nauwelijks te volgen was. Nog minder voor mijn Groningse kameraad, daar er, als gewoonlijk, geen Nederlandse vertaling was. Dus moest ik luisteren, nadenken en terzelfdertijd voor mijn makker vertalen, anders had hij er voor spek en bonen bij gezeten.

Naar spek en bonen verlangde zijn hart echter steeds stormachtiger, want hij at bijna niets en werd angstwekkend mager. Ikzelf was niet kieskeurig. Maar het gevolg was dat ik verscheidene dagen te bed moest blijven als mijn maag in opstand kwam tegen de keuken van Hotel Métropole. Soms werden wij uitgenodigd om bij in Moskou wonende Nederlanders te eten.

Een goede herinnering heb ik aan een bezoek aan ir. Sebaldu Rutgers bewaard, die vele jaren in de Sowjet-Unie werkzaam was en ons in zijn grote woning in een drukke straat, de Mjasnitskaja, ontving.

Minder goed beviel het mij bij een andere Nederlander, Willem Reesema, die met een Russische vrouw getrouwd was en in een kamer van 'Hotel Lux' in de Twerskaja woonde. Dit was een gesloten hotel waar vele buitenlandse functionarissen van de Comintern verbleven. Onder anderen heeft daar Palmiro Togliatti jarenlang gewoond, toen hij als Italiaans emigrant in de Sowjet-Unie leefde. De volledige naam van deze Reesema was Jonkheer Willem Siewertz van Reesema. Hij was met een delegatie van de trotskistische oppositie in de C.P.H. onder leiding van Jacques de Kadt naar Moskou gekomen en was daar, op voor mij onverklaarbare wijze, blijven hangen.

Hij was lid geworden van de C.P.S.U. en stond in dienst van de uitgeverij in vreemde talen. Hij was inderdaad bijna dag en nacht met vertaalwerk bezig.

Van hem hoorde ik één en ander over de inwendige toestanden in de Sowjet-Unie.

De strijd tegen opposanten, die de leiding van Stalin bedreigden, was in 1930 nog in zijn begin.

De leiding van de C.P.S.U. (toen nog Communistische Partij met de toevoeging 'bolsjewiki' geheten) zette de opbouw van een zware industrie met ijzeren hand door

en duldde geen enkele afwijking of tegenwerking.

Die was er echter wel, maar zij was dikwijls ongrijpbaar daar zij in het geheim bedreven werd.

De partijleiding greep daarom naar methodes, die ook van andere revoluties in andere landen bekend waren, o.a. in de grote Franse Revolutie in de periode die bekend staat als de 'terreur'.

De partijleden werden aangespoord om elkaar te controleren en als er bij iemand verdachte handelingen of uitingen vastgesteld werden, werden daarover 'zajavlenia's' geschreven, verklaringen, die dan door de partijtribunalen onderzocht werden.

In 1930 kwamen zulke kwesties nog in de ledenvergaderingen van het beschuldigde partijlid aan de orde en werden daar berecht.

Bij royement werd de betrokkene aan de staatsveiligheidsorganen overgeleverd, die hem in de meeste gevallen langs 'administratieve weg' een andere verblijfplaats aanwezen, ergens in weinig bevolkte streken. Met andere woorden — hij werd verbannen.

In deze omstandigheden konden misbruiken niet uitblijven.

'Zajavlenia's' konden ook worden ingediend door onverantwoordelijke sujetten, uit persoonlijke naijver, uit wraakgevoelens, die niets met de zorg voor de socialistische opbouw te maken hadden.

In twijfelgevallen en onder de druk van de grote spanningen kon zelfs een valse beschuldiging de doorslag geven om, ten minste, vrijspraak te verhinderen.

Natuurlijk hoorde ik ook dat de partijleiding streng optrad tegen indieners van valse aanklachten. Voor mij als buitenstaander waren deze toestanden moeilijk te beoordelen.

Reesema's houding echter wekte weerzin bij mij op. Hij was, zoals men zegt, een uitslover. Hij genoot blijkbaar van de jacht op 'afwijkingen' en probeerde de bezoekers uit Nederland in die geest te beïnvloeden. Na de eerste kennismaking meed ik hem dan ook zo veel mogelijk.

Van geheel andere aard was mijn ontmoeting met de eerste Indonesische communist, die ik ooit gezien had, nl. Musso. Ook hij was afgevaardigde op het congres en zelfs lid van het internationale bestuur, zowel van de Comintern als van de Rode Vak-Internationale.

Hij had uit Indonesië na de opstand van 1926 kunnen vluchten. Hij was daar voorzitter van de bond van P.T.T.-personeel in Surabaya geweest. Aanvankelijk was hij als knaap door een Nederlandse 'ethische' ambtenaar als zoon aangenomen en opgevoed. Dat gebeurde daar wel meer. Hij vertelde, dat de zelfde 'vader' ook Sukarno als zoon had aangenomen en dat zij dus eigenlijk broers waren.

Musso had voor veearts gestudeerd, doch had de studie niet voleindigd en was postambtenaar geworden.

Voor een Indonesiër was hij van reusachtige gestalte, groot, dik en goedlachs.

Wij gingen vaak samen thee drinken en dan vertelde hij mij alles over Indonesië. Na de zittingen zaten wij soms hele nachten op zijn kamer in Hotel Lux te bomen. Hij zorgde ook altijd voor wat eetbaars en vooral voor koffie, die in mijn hotel niet te genieten was.

In die tijd ontstond tussen ons een hechte vriendschap en volledig onderling vertrouwen.

Hij was het, die bij mij een geheel nieuwe, ernstige belangstelling voor Indonesië wekte, want de 'Indischmannen' in Nederland hadden op mij eerder afschrikwekkend gewerkt.

In die 'Moskouse nachten' ontrolde Musso voor mij het sprookjesachtige tafereel van zijn vaderland, en ook het schrikbeeld van de toestanden die daar toen heersten. Hij vertelde over de ten hemel schreiende ellende van het Indonesische volk en over de onvoorstelbare wreedheid en tyrannie van de Nederlandse koloniale heersers. Mij werd voor het eerst bekend wat er bij de opstand van 1926 voorgevallen was.

De ontevredenheid onder de Indonesische volksmassa's was tot kookhitte gestegen. De Communistische Partij bestond toen nog legaal. Het partijbestuur, waarin Musso een vooraanstaande rol speelde, had besloten de massa's in georganiseerde strijd te brengen.

Men stond echter tegenover de zwaar gewapende macht van het koloniale gouvernement, waarvan vooral de marine een beweeglijke en geduchte vijand was.

Het partijbestuur vatte de kwestie van de bewapening van het volk als de belangrijkste op. Het had toen naïeve verwachtingen van de rol van de Sowjet-Unie, als zou deze overal ter wereld met kracht van wapenen hebben in te grijpen, als een soort Ivanhoe!

Van de co-existentie-politiek van Lenin hadden de Indonesische communisten geen notie.

Hun politieke en theoretische peil was, begrijpelijk, niet hoog. Erger nog, bij haar oprichting had de P.K.I. de schadelijke invloeden ondergaan van allerlei quasi-revolutionaire 'theorieën', die er o.a. door Sneevliet waren ingebracht.

Musso sprak tegenover mij als zijn vermoeden uit, dat de Japanse geheime dienst de Indonesiërs tot allerlei avonturen poogde aan te zetten, in de hoop dat dit voor Japan gunstig zou zijn met het oog op zijn toen reeds bestaande veroveringsplannen.

De blindheid van de Nederlandse koloniale bestuurders, van de regering en het parlement in Nederland, werkten deze Japanse plannen in de hand. Want ook de P.I.D., de Nederlandse politieke politie in Indonesië, wroette onder de communisten, wierf agenten aan en poogde de P.K.I. tot ontijdig 'erop los slaan' te verleiden, om dan daarop met de vernietiging van de beste zonen van Indonesië te kunnen reageren.

In deze situatie besloot het partijbestuur van de P.K.I. Musso naar de Sowjet-Unie te sturen, om raad te halen en vooral om wapens te vragen.

Het partijbestuur had uitdrukkelijk besloten niet tot opstand over te gaan vóór hij terug was. Voor een opstand was vooral de steun van de boeren nodig, maar, hoewel die tot wanhoop waren gebracht door een permanente hongersnood, was onder hen nog niets georganiseerd.

Musso ging op weg. Maar toen hij langs smokkelwegen in Singapore was aangekomen, hoorde hij dat de opstand reeds uitgebroken was en ... onderdrukt.

Veel later eerst kwamen de boeren in beweging, maar hun revolte was van te voren tot mislukking gedoemd.

Musso reisde verder naar Moskou.

Het bestuur van de Comintern hoorde hem aan en verwees de zaak naar een commissie.

Ik heb indertijd het stenografische verslag van die commissiezittingen ter inzage gekregen, waarin ook Stalin gesproken had.

Hij waarschuwde de Indonesische communisten voor avontuurlijke ondernemingen tegenover het koloniale bewind, waarvoor men nog te zwak was. Stalin weigerde de levering van wapens onder die omstandigheden. Hij raadde de Indonesische communisten aan om het geduldige werk van de organisatie aan te pakken, om een

sterke illegale partij op te bouwen, de massa te helpen in acties voor verbetering van levensvoorwaarden, voor het recht van vergadering en drukpers, voor het opbouwen van legale vakverenigingen.

Zo vertelde Musso mij de ontwikkeling in Indonesië, waar hij echter geen direct nieuws over had, omdat alle verbindingen verbroken waren.

Vele communisten en andere opstandelingen waren vermoord en aan de lopende band ter dood veroordeeld en opgehangen. Duizenden, die verdacht waren van opstandige ideeën, maar waartegen geen bewijzen konden worden geconstrueerd, werden, soms met hun gezin, naar het vernietigingskamp Boven-Digul in Nieuw-Guinea verbannen.

De latere tweede voorzitter van de P.K.I. Lukman is daar als kind met zijn ouders heen gebracht en is er opgegroeid tot aan de bevrijding van Boven-Digul aan het einde van de Tweede Wereldoorlog.

Over het Digul-kamp had ik al veel eerder in de Tribune en de Communist geschreven, naar aanleiding van een ambtelijk rapport aan de Tweede Kamer door de Nederlandse ambtenaar Hillen.

Maar nu voelde ik de verschrikking van het Nederlandse koloniale bewind als aan eigen lijf.

In mijn gesprekken met Musso rijpte het plan om hem naar Indonesië te smokkelen, waar hij zelf de illegale partij opnieuw wilde opbouwen.

Eerst in 1936 zou hij dit plan uitvoeren.

Na mijn ontmoeting met Musso begon ik in Nederland aan te dringen op een wending in de politiek ten aanzien van Indonesië. Tot dusver had onze propaganda over Indonesië in hoofdzaak een humanitair karakter gedragen. De 'Indischmannen' in de partij klaagden wel op

heftige toon de gewelddaden van het Nederlandse koloniale bewind aan, maar hadden geen idee over wat er in Indonesië zelf gebeuren moest en nog minder over een praktische politiek in Nederland om het Indonesische volk in zijn strijd te ondersteunen.

Met vele nieuwe ideeën hierover kwam ik naar Nederland terug.

Het was onze voornaamste oogst van het congres.

Een door communisten geleide vak-internationale, zonder samenwerking met de oude vakorganisaties in de kapitalistische landen, is een onding en een schadepost.

Zij kan niets anders zijn dan een doublure van de communistische partijen.

Na veel schade en schande is de communistische internationale dan ook tot die slotsom gekomen.

In 1937 is de Rode Vak-Internationale opgeheven. Haar Vijfde Congres, dat ik bijgewoond had, was ook het laatste.

Mijn eerste bezoek aan de Sowjet-Unie was dus maar vluchtig geweest. Steeds van de congreszaal naar het hotel en vice versa pendelend, de avonden meestal doorbrengend met gesprekken, had ik van het Sowjet-land alleen gezien wat er uit een treinraampje van te zien viel. In Moskou, toen reeds een lelijke stad, had ik het bij een enkele wandeling niet verder gebracht dan de Twerskaja en het Rode Plein.

De leiding van de Sowjet-vakbonden bekommerde zich niet om de gast-gedelegeerden, buiten de hotelverzorging. Toch maakte het vluchtig contact met de bevolking van Moskou een diepe indruk op mij. Die eeuwig in hun witkatoenen kleren, dag en nacht, in grote aantallen door de straten jachtende menigte was vol leven en energie.

Ik had in de Sowjet-Unie niet het gevoel in een vreemd

land te zijn. Ik voelde mij er thuis onder gelijkgezinden. Allerlei tekort aan persoonlijk comfort, de brutaalste staaltjes van bureaucratisme, de achterlijkheid in vergelijking met Nederlandse toestanden, dat alles kon ik best verdragen omdat hier, in de Sowjet-Unie, alle dingen in grote stijl werden gedaan en het leven krachtig pulseerde, terwijl het bij ons doods en klef was als in een moeras.

Ik ben altijd een kritisch persoontje geweest, eerder geneigd om tekortkomingen te zien dan resultaten, wars van alle uiterlijkheid en officiële ophemelarij, speldjes en vlaggetjes, en dergelijke dingen.

Wie daarvan hield kon in de Sowjet-Unie zijn hart ophalen, want uiterlijke bombast was er volop.

Er was echter nog wat anders en dat was de geest en het strijdbare zelfbewustzijn van de bevolking, die echt waren, ook al werden zij soms op, voor ons gevoel, overdreven schetterende wijze uitgedragen.

In de Sowjet-Unie kreeg ik al bij mijn eerste bezoek een gevoel van vertrouwen dat hier grote dingen gebeurden en dat wij, in Nederland, op dit volk van werkers en vechters konden rekenen, hoezeer wij ook verschilden in mentaliteit en hoe groot ook de verschillen waren in de omstandigheden waaronder wij leefden.

ZEVENDE HOOFDSTUK

Over de toestand van de Nederlandse arbeiders in de crisisjaren, hoe de Rode Vakbewegingsoppositie werd opgericht, waardoor dit gerechtvaardigd was en wat het heeft opgeleverd.

In het jaar 1931 begon de Communistische Partij zich voorspoedig te ontwikkelen.

De eerste verkiezingen na de opheffing van de 'Wijnkoopgroep' voor de Provinciale Staten brachten reeds een vooruitgang, die de gezamenlijke stemmencijfers van de C.P.H. en 'Wijnkoop-groep' overtroffen.

Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 1929 hadden de C.P.H. en de 'Wijnkoop-groep' nog samen 65.541 stemmen of 2 % van de 3.379.503 uitgebrachte stemmen gekregen.

In 1931 werden dit 76.947 stemmen voor de C.P.H. of 2.35 % van het totaal, dat iets lager was dan voor de Tweede Kamer. De S.D.A.P. viel terug van 23.8 % in 1929 op 22.3 % in 1931.

De communistische winst van bijna 9500 stemmen werd behaald ondanks de afscheiding van oude Wijnkoop-groepsleden als Van Burink en Van Ravesteyn c.s.

In vier provincies was er als gevolg daarvan een stemmenverlies van 3.300.

De trotskistische Sneevliet-partij ving daarvan maar weinig op. Zij kwam van 0.64 % op 0.66 %.

De verkiezingsuitslag was er een symptoom van dat de C.P.H. de groepenstrijd achter zich had gelaten en door de aanhangers van het communisme als enige partij werd erkend.

Ik had in die tijd weinig bemoeienis met de algemene politieke leiding en richtte mijn krachten op de vakverenigingsstrijd, die, bij een voortgaande economische crisis, van primaire betekenis was.

Uit de groepen opposanten in bij het N.V.V. aangesloten bonden, (ook in het N.A.S. waren die er), was een landelijke beweging gegroeid, de Rode Vakbewegingsoppositie of R.V.O.

Met vakarbeiders van enkele industrie-gebieden en grote bedrijven werden geregeld bijeenkomsten georganiseerd en op 10 en 11 oktober 1931 kwam een landelijk congres te Amsterdam bijeen.

Er waren 161 afgevaardigden, waarvan 112 in bedrijven werkten en 49 werkloos waren. 55 afgevaardigden waren lid van het N.V.V., 15 van het N.A.S. en 5 van neutrale vakorganisaties; de andere waren uit hun bonden geroyeerd of nog ongeorganiseerd.

Er waren arbeiders uit de Kunstzijdefabrieken Enka te Ede en Arnhem, de Hoogovenbedrijven te Velsen, de machinefabriek Dijkers in Hengelo, de havenondernemingen in Rotterdam en Amsterdam, de mijn 'Emma' te Heerlen, de textielfabrieken Ten Cate, Nico ter Kuile, Menko en Scholten uit Twente, de spoorweg-depots te Amsterdam, Utrecht en Haarlem.

Van de 161 gedelegeerden waren er 96 lid van de C.P.H., de anderen waren partijloos.

Op het congres werd de Rode Vakbewegingsoppositie geconstitueerd als een stroming op vakbewegingsgebied, die zich ten doel stelde de arbeiders tot zelfwerkzaamheid op te wekken bij de verdediging van hun bestaan dat door de economische crisis werd aangetast.

Alvorens iets over de R.V.O. en haar acties te vertellen, wil ik eerst de vraag beantwoorden of, bij het bestaan

van het N.V.V. als moderne vakbeweging, waarvan naast de sociaal-democraten ook de communisten lid waren, de oprichting van zulk een beweging als de R.V.O. gerechtvaardigd was.

Daarbij moet allereerst in aanmerking genomen worden welke de politiek was die de Nederlandse kapitalisten en hun regering, destijds onder het minister-presidentschap van Jonkheer Ruijs de Beerenbrouck (R.K. Staatspartij) in de dertiger crisisjaren voerden.

Die crisis was een wereldcrisis en het beeld ervan was overal hetzelfde: vermindering van afzet met als voornaamste gevolg werkloosheid.

De politiek van de Nederlandse kapitalisten bestond nu in de zogenaamde 'aanpassing'.

Zij wilden de verminderde afzet opvangen door verlaging van de bedrijfslasten, voornamelijk ten koste van de lonen. Met de hieruit verkregen baten bekostigden zij de vernieuwing en de rationalisatie van hun bedrijven. Zij gebruikten de werkloosheid als drukmiddel op de werkende arbeiders om de ene loonsverlaging na de andere op te leggen.

Terzelfdertijd hadden zij een heidense angst voor de grote massa der langdurig werkloze arbeiders, die niet alleen materieel gebrek leden, maar vooral door het langdurige, geestdodende nietsdoen opstandig werden.

In de hoop zich van de zijde der werklozen rust te verschaffen gooide de regering er wat geld tegen aan voor het vakbekwame deel der werklozen, dat voornamelijk in de vakverenigingen georganiseerd was.

De vakverenigingen hadden namelijk werklozenkassen uit eigen middelen bijeengebracht, waarvoor zij subsidie van de overheid ontvingen.

Door de abnormaal lange en grote werkloosheid dreig-

den die kassen uitgeput te raken. De regering gaf nu wat meer subsidie aan de vakverenigingskassen en schiep daarnaast een apart steunapparaat, het Nationaal Crisiscomité. Dit verleende uitsluitend steun aan 'uitgetrokken' leden van vakverenigingen.

De werklozen, die geen lid waren van een vakorganisatie werden naar het 'armbestuur' van hun gemeente verwezen. Zij kregen minder steun dan de vakverenigingsleden en moesten tweemaal per dag stempelen, door weer en wind, terwijl de leden van de vakverenigingen slechts eenmaal per dag de gang naar hun stempelkantoor moesten maken, die volkomen zinloos was, aangezien er toch geen werk was te krijgen.

De regering had bovendien bepaald dat door de gemeentelijke armbesturen slechts aan één lid van het gezin uitkering mocht worden gegeven. De andere gezinsleden kregen niets; als ze werkten werd $\frac{2}{3}$ van hun inkomsten van de steun van het gezinshoofd afgetrokken!

Later werd zelfs de verplichting ingevoerd voor de vrouwen van de gesteunden om uit werken te gaan. Elke inbreuk op of ontduiking van dit draconische systeem werd met intrekking van de steun gestraft, waarop geen enkele wettelijke aanspraak kon worden gemaakt.

Voor de langdurig werkloze arbeiders was er dan nog de werkverschaffing. Zij werden voor bepaalde periodes gedwongen tewerkgesteld, soms ver buiten hun woonplaats, aan ontginningswerk. Zij verdienden daar een 'loon' dat slechts weinig hoger was dan hun steunuitkering. Het ontginningswerk werd uitgevoerd door de 'Koninklijke Heide-maatschappij', wier directeur de latere als oorlogsminister bekende ir. Staf was.

Door een loonsysteem, dat zo sadistisch geraffineerd was, dat men het zich in onze tijd nauwelijks meer kan voor-

stellen, werden de arbeiders, waarvan de meesten niet aan dit zware werk gewend waren, aangedreven. Zij waren ten minste een week, sommigen twee of meer weken, van huis en leefden dan in barakken in het open veld, die nauwelijks beter waren dan gevangenkampen. Weigerden zij, dan werd zonder genade elke ondersteuning ingehouden en werden ze met hun gezinnen aan de honger overgeleverd.

Dat was dus de crisispolitiek van de regering, waarvan Ruijs de Beerenbrouck, Romme, de Geer, Oud, c.s. de kopstukken waren.

De loonsverlagingen geschiedden nog 'via het bedrijfsleven'. Maar de regering gaf de toon aan door verlaging van de salarissen van het overheidsperoneel.

De werklozen werden door het steunsysteem verdeeld, waarbij de ongeschoolde en meestal, ongeorganiseerde, arbeiders als 'afschrikwekkend' voorbeeld voor de vakverenigingsleden moesten dienen.

Elke constructieve gedachte ontbrak in deze regeringspolitiek. Zoiets als het verbeteren van de werkgelegenheid, het verkorten van de werktijd, uitvoering van nuttige openbare werken en dergelijke, was haar een gruwel. Cynisch en harteloos als altijd zaten de steenrijke Nederlandse grote bezitters op hun geldzakken, wachtten af tot het onweer voorbij zou zijn, poogden de geschoolde arbeidskrachten op een koopje voor uitsterven te behoeven en sloegen zelfs nog munt uit de werkverschaffing, die zowel voor de grondbezitter als de overheid grote stukken onbebouwd land vruchtbaar maakte.

Wat deden de S.D.A.P. en het N.V.V. in deze toestand? Het S.D.A.P.-kamerlid, Van den Tempel, hield een interpellatie en diende moties in, die met tweederde meerderheid werden weggestemd;

Рис. худ. ВЛАДИМИРСКОГО.

Ы V КОНГРЕССА ПРОФИНТЕРНА.
Муссо, рабстник почты (Остров Ява); Гроот,
шлифовщик ценных камней (Амстердам).

Een ontmoeting op het vijfde congres van de Rode Vakverenigings-Internationale, waarover de schrijver uitvoerig vertelt. *Musso* en *de Groot*, zoals de tekenaar van de *Pravda* hen daar in 1930 zag.

Een blik op een gedeelte van de grote RAI-hal ... Drieduizend gedelegeerden, uit alle windstreken, waren er in augustus 1932 bijeen op het internationale anti-oorlogscongres.

Het gaat hard tegen hard: stakende textielarbeiders op een grote meeting, georganiseerd door stakingsleiding en RVO, op het van Heekplein te Enschede (1932).

De N.V.V.- en S.D.A.P.-besturen hielden crisiscongressen met hun kaders (niet met gedelegeerden uit de massa).

De inhoud van deze activiteiten week in principe niet af van die van de ondernemers en de regering.

Ook daarin was geen enkele constructieve maatregel, die met de grondslagen van het kapitalistische systeem in botsing zou komen, te vinden.

Eerst in 1935 kwam de S.D.A.P. met een 'Plan van de Arbeid', dat echter niet verder ging dan een verbeterd soort werkverschaffing.

In 1931 beperkten zich de S.D.A.P. en het N.V.V. in hoofdzaak nog tot het verzoeken van maatregelen tot redding van de werklozenkassen van de vakbeweging en tot verbeteringen voor werkloze leden van die vakverenigingen.

Voor jeugdige werklozen verzochten zij vakonderwijs en vakonderricht, alsmede enig zakgeld van overheidswege. Zo kwam de politiek van S.D.A.P. en N.V.V. in wezen neer op berusting.

Zij berustte in de loonsverlagingen, afgezien van een afwijzing daarvan voor het overheidspersoneel, een leeg gebaar, aangezien dit personeel niet staken mocht.

Zij berustte in de werkloosheid, doch vroeg slechts om een goede 'werklozenzorg'.

Zij berustte in het werkverschaffingssysteem en vroeg slechts om het 'recht' voor alle gezinsleden en voor jeugdigen om daar te mogen werken (de regering liet slechts één gezinslid tot de kampen toe) en om verbetering van de arbeidsvoorwaarden, zonder echter de werkverschaffingsarbeiders zelf hiervoor te organiseren of in beweging te brengen. Tegen zulke activiteiten richtte het N.V.V. zelfs zijn krachtigste banbliksems.

Voeg hierbij dat het N.V.V. zelf slechts een minderheid

van de arbeidersklasse omvatte en in elk geval geen contact had met de dagelijks aanzwellende vloed van werklozen; slechts 22 % van alle loontrekkenden vielen onder de werkloosheidsverzekering van alle vakcentrales bij elkaar!

Onder deze omstandigheden was er slechts één keus: het hoofd in de schoot te leggen en te berusten in de crisissellende of te werken aan de afweer van de loonsverlagingen en zich te verzetten tegen de behandeling of liever mishandeling van hen, die door de werkloosheid getroffen waren.

De Rode Vakbewegingsoppositie en de door haar, en de C.P.H., georganiseerde 'Werklozenstrijdcomité's hebben dus een volkomen gerechtvaardigde en vruchtbare taak vervuld.

Hun grootste succes was het behoud en de versterking van het moreel van de arbeidersklasse tijdens de economische crisis.

Ik heb aan eigen lijf vaak genoeg ondervonden wat werkloosheid voor een arbeider betekent, hoewel ik betrekkelijk korte periodes van werkloosheid heb gekend en dan nog in de bevoorrechte positie van lid van een vakvereniging met miljoenen in kas.

Dat was niets in vergelijking met wat ik in de Amsterdamse Jordaan of aan de Rotterdamse Linker-Maasoever, of in de werkverschaffingskampen in het noorden heb gezien.

Toch vond ik altijd de armoede niet de ergste kant van de werkloosheid. In Nederland waren er, vooral op het platteland, nog zoveel mogelijkheden om aan eten te komen, en woningen waren er te veel en te geef, zodat het sterven van honger en kou slechts sporadisch voorkwam. De ergste kant van de werkloosheid was de demoralisa-

tie. Niet alleen door het ontbreken van de gewende arbeid. Want vreemd genoeg ondervindt de arbeider de dagelijkse tredmolen van zijn werk terzelfdertijd als een plaag en als een behoefte.

Vooral de fabrieksarbeider, die gewend is met grote aantallen in één bedrijf bijeen te zijn, voelt zich als hij werkloos is, eenzaam en verlaten.

Maar de ergste demoralisatie dreigde van de berusting en de passiviteit tegenover de mensonterende methoden van de machthebbers in de maatschappij, die het gevoel van menswaardigheid en zelfrespect van de werkloze ten diepste krenkten en hem hoonden als een waardeloos en weerloos object, een 'luie steuntrekker die leefde op kosten van de 'belastingbetaler'.

De R.V.O. en de werklozenbeweging deden datgene waarin de officiële leiders van het N.V.V. tekort schoten. Zij brachten samenwerking en organisatie onder de bedrijfsarbeiders en de werklozenmassa, verklaarden hun de oorzaken van de crisis en toonden hun een uitweg. Zij brachten hen 'van onder op', bij elkaar en in beweging in demonstraties en meetings en zij organiseerden stakingen in de fabrieken en werkverschaffingen.

Deze stakingen in de werkverschaffing waren vooral het mikpunt van de vervolgingen door de steuninstanties en ook de politie en justitie. En niet minder door de besturen van S.D.A.P. en N.V.V.

De bourgeoisie vatte de werkverschaffingskampen, traditiegetrouw, op als de 'werkhuizen' en 'veenkolonies', waarin zij in vroegere tijden de paupers opgeborgen had, een soort inrichtingen van weldadigheid waarvoor de arbeiders dankbaar moesten zijn.

De partij en de R.V.O. stelden de arbeiders duidelijk voor ogen dat het gewone ondernemingen waren, die

grote winst opleverden, zij het niet onmiddellijk, en waar zij gedwongen werden voor hun steun grondwerk, beroepsarbeid, te verrichten.

Zij waren dus geheel in hun recht als zij daar hun eisen stelden en daarvoor ook optraden als in elke andere onderneming.

In de door middel van de R.V.O. georganiseerde acties werden het klassebewustzijn, de solidariteit, in het kort de menselijke waardigheid van de grote massa, die door de crisis getroffen was, behouden en versterkt.

Dat was ook de reden waarom de fascistten er nooit in geslaagd zijn om in Nederland onder de werklozen een voet aan de grond te krijgen. En dat zelfs het eerste verzet tijdens de Duitse bezetting juist in de werkverschaffingskampen begon.

De R.V.O. vervulde de taak, die de officiële vakbewegingsleiders nalieten, maar zij stelde zich niet in de plaats van de vakbeweging.

In tegenstelling tot de Duitse communistische partijleiding, waarvan ook in Nederland de invloed gevoeld werd, was het partijbestuur van de C.P.H. standvastig tegen elke vorm van nieuwe vakbeweging.

Ik had echter in de R.V.O.-kringen en vooral in de werklozenbeweging een onafgebroken strijd tegen de, telkens weer opduikende neiging, ook van enkele communisten, te voeren om zich buiten het N.V.V. te plaatsen en eigen bonden op te richten.

Vooral onder de zeelieden was die neiging sterk. Door de Rode Vakbewegings-Internationale was een wereldnet van 'Zeemansclubs' georganiseerd, waarvan er één in Rotterdam gevestigd was.

De Duitse R.G.O. had een Zeemansbond in Hamburg, die veel literatuur op de schepen bracht, waardoor het

moeite kostte om daar ons standpunt tegenover te handhaven. Hetgeen niettemin gebeurde.

De R.V.O. bleef een losse beweging. Zodra de omstandigheden in de vakbeweging zouden verbeteren, zouden de vormen gewijzigd kunnen worden. Het bindmiddel vormden de oppositionele vakbladen, waarvoor abonné's gewonnen werden.

In de door het eerste congres van de R.V.O. aangenomen resolutie werd duidelijk gezegd: 'deze ... organisatorische grondslag ... stemt ten volle overeen met het karakter van de Hollandse R.V.O.'.

Onder de werklozen bestond het onderlinge verband in comité-vorm. De werklozenstrijdcomité's onderhielden de verbinding met de werkloze arbeiders door middel van comité's aan de stempelokalen, adviescommissies, die de arbeiders met raad en daad bijstonden en allerlei geschillen met de overheidsinstanties oplosten, gezelligheidslokalen, uit eigen middelen opgericht, en dergelijke.

Daar werden politieke lezingen met discussie gehouden en werden vooral de overblijfselen van het anarchisme onder vuur genomen.

Veel belangstelling had ook het Indonesische vraagstuk, dat al op het eerste congres van de R.V.O. een punt van de agenda uitmaakte.

Tegen het eind van 1931 werd in de Twentse textiel-industrie door de ondernemers een loonsverlaging van 5 % afgekondigd.

Door het werk van de R.V.O. gingen daarop de katoenspinnerij 'Twenthe' te Almelo en de weverij van Jannink te Enschede in staking.

De besturen van de 'samenwerkende' vakbonden poogden de arbeiders terug aan het werk te krijgen. Toen dit niet gelukte stelden de ondernemers de zaak scherp door

een tweede loonsverlaging van 5 % af te kondigen. Nu waren de textielarbeiders eensgezind. Van de 16.000 betrokken arbeiders gingen reeds op de dag van de aankondiging der loonsverlaging, op 28 november, 6.000 arbeiders op de oproep van de R.V.O. in staking.

In de ledenvergaderingen van de moderne en R.K. textielarbeidersbonden kwam het toen bijna tot vechten tussen de leden en enkele bestuurders.

Tenslotte moest door de bondsbesturen op 14 december 1931 de algemene staking voor alle Twentse textielfabrieken geproclameerd worden.

Dit was de eerste keer tijdens de crisis van de dertiger jaren, dat het N.V.V. gedwongen werd een staking te erkennen.

Maar leiding werd er door het N.V.V.-bestuur niet gegeven. Men poogde de staking haar eigen dood te laten sterven en maakte van elke inzinking van de strijdgeest gebruik om op ledenvergaderingen onverwacht stemmingen over de opheffing van de staking uit te lokken.

De R.V.O. zorgde er echter voor dat het moreel onverzwakt bleef. Bijna dagelijks werden straatmeetings en demonstraties voor de bedrijven georganiseerd, steungelden ingezameld voor ongeorganiseerden, gaarkeukens voor de kinderen geopend, manifesten verspreid.

Het duurde twintig weken voor de staking was gebroken. Van de hoofdbesturen der 'samenwerkende' vakorganisaties verbraken de confessionelen het eerst het front, onder druk van de regering. Het hoofdbestuur van de 'Eendracht', de textielarbeidersbond van het N.V.V., volgde toen ook.

In de Twentse textielarbeidersstaking van 1932, een der grootste en felste klasse-acties ooit in vooroorlogs Nederland gevoerd, bleek de ernstige zwakte van de Neder-

landse vakbeweging reeds in die tijd, door haar verdeeldheid volgens kerkelijke en niet-kerkelijke richting, en vooral door het bestaan van een rooms-katholieke schijnvakbeweging, die aan de politieke katholieke partij en aan de geestelijke adviseurs ondergeschikt is.

De schadelijke uitwerking van deze toestand had kunnen opgeheven worden door de leiding van de staking in handen van een door alle stakers gekozen stakingscomité te leggen, waar in elk geval de moderne vakorganisatie achter had moeten staan en waartegen de confessionele leiders machteloos waren geweest.

De besturen van het N.V.V. wilden dit niet. Zij royeerden de leden van het N.V.V. die aan de stakingscomité's deelnamen, welke in enkele fabrieken gekozen werden.

Dit bracht verbittering onder de arbeiders en een felle haatstemming tegen de sociaal-democratische vakbondsbestuurders.

Zó erg, dat de hoofdbestuurder Rengelink en de N.V.V.-voorzitter Kupers op straat door stakers werden afgeranseld en zich in de ledenvergaderingen alleen onder bescherming van marechaussées konden vertonen.

Dit had vermeden moeten worden, ook van onze kant.

Objectief gezien waren het niet de sociaal-democratische vakbondsbestuurders die de oorzaak van de economische crisis en van de loonsverlagingen waren.

Zij berustten er in als gevolg van de tientallen jaren durende uitholling van de socialistische arbeidersbeweging door het revisionisme en reformisme. Zij waren niet op strijd ingesteld, zij waren verstard in de vormen waarin de vakbeweging vóór de crisis geperst was.

Niet de vakorganisaties zelve en de personen, die in hun besturen zaten moesten bestreden worden, maar de reformistische politiek. Dat vereist geduld.

Een tijdelijke teleurstelling moet met zelfbeheersing 'geincasseerd' worden.

Een terugslag moet door de communisten steeds zo 'verwerkt' worden, dat daardoor de meningsverschillen met de sociaal-democraten niet nodeloos verscherpt worden en een overwinning van onze inzichten in de toekomst niet door rancune bemoeilijkt wordt.

Helaas is dit in de dertiger jaren niet altijd het geval geweest.

Een funeste rol speelde daarbij de 'theorie' over het sociaal-fascisme, die door de Comintern, en vooral door de Duitse communisten, gelanceerd werd en in de C.P.H. nagevolgd.

Mijn eigen geschriften en redevoeringen uit die tijd naziezend, vind ik die uitdrukking 'sociaal-fascist' ook daarin nu en dan terug, hoewel voornamelijk op partijgebied en niet in de vakbeweging. Toen het werkelijke fascisme, het Duitse, zich in volle omvang aan ons voordeed, kwam hieraan ook in de partij een einde, althans in Nederland.

De gehele partij was in die twintig weken van de Twentse staking hard aan het werk geweest. Het Politiek Bureau gaf er speciale verklaringen over uit.

Ikzelf was elke dag in Twente, bijna zonder onderbreking. Ik stapte 's morgens op de trein en kwam met de posttrein 's nachts om vier uur weer thuis.

Op de Twentse textielstaking volgde nog een reeks andere stakingen. De belangrijkste ervan waren de zeeliedenstaking in 1932, die twee weken duurde en waaraan in Amsterdam en Rotterdam circa 1500 zeelieden deelnamen.

Hier werd de hoofdrol door de stakingscomité's gespeeld, die door de R.V.O. georganiseerd waren.

De Amsterdamse stucadoorsstaking die in juli 1933 begon en negen weken duurde gaf reeds een helder beeld van de toenemende strijdvaardigheid van de sociaal-democratische arbeiders.

Op de reeds eerder geschetste wijze om, met gebruikmaking van de werkloosheid de lonen te drukken, had de regering de stucadoors op de korrel genomen.

De vakorganisaties van deze arbeiders ontvingen tot dusver geen regeringssubsidie voor hun werkloosheidskassen en waren niet in de crisissteun betrokken.

De regering stelde nu de opname van die organisaties in de 'werkloosheidszorg' afhankelijk van een tariefsverlaging, die in Amsterdam 23 % zou bedragen. De keus was: geen loonsverlaging voor de werkenden, geen eten voor de werklozen!

Het hoofdbestuur van de moderne stucadoorsbond ging door de knieën. Natuurlijk in 'samenwerking' met de confessionele organisatie.

Het N.A.S. was geen contracterende partij, doch haastte zich, zeer 'revolutionair' te verklaren dat 'tegen de regering niet gevochten kon worden'.

Men ziet dat de houding van de regeringen na de Tweede Wereldoorlog met hun loonpolitiek, rijksbemiddelaars enz. niet verschilde van die van de regeringen in de dertiger crisisjaren, behalve dan dat het toen om directe loonsverlagingen ging en thans om indirecte verlaging, door het stelselmatig achterblijven bij de prijsstijgingen.

In de Amsterdamse afdeling van de moderne stucadoorsbond had de R.V.O. echter invloed verkregen en tot haar aanhangers behoorde een der zuiverste figuren van de Nederlandse arbeidersklasse, Wouter Kalf, toentertijd nog sociaal-democraat en lid van de S.D.A.P.

De leden van de afdeling Amsterdam zetten hun oude bestuur af en kozen een nieuw bestuur met Wouter Kalf als voorzitter.

Op enkele werken werden stakingscomité's gevormd en gingen de stucadoors in staking. De afdeling Amsterdam van de moderne stucadoorsbond werd de aanvoerder en de ziel van de strijd.

En dit veranderde niet nadat het hoofdbestuur het nieuwe afdelingsbestuur geroyeerd had.

Tijdens de stucadoorsstaking kwamen ook de Amsterdamse bouwvakken in beweging.

Door de R.V.O. werd een solidariteitsstaking van 24 uur in het gehele bouwbedrijf georganiseerd.

Er nam de helft van alle bouwvakarbeiders aan deel en de meeste werken lagen daardoor stil.

Dit was de eerste grote actie in het Amsterdamse bouwbedrijf na lange jaren van stilstand.

Welk een tegenwerking en intimidatie de stucadoors en bouwvakkers ondervonden, kan hier niet uitvoerig beschreven worden.

Zeven jaar vóór de aanval der Duitse nazi's spreidde een ondernemersdom, dat later grotendeels slechts tot onderwerping aan de vreemde overheerser bekwaam zou blijken te zijn, al zijn macht ten toon om arbeiders tot loonsverlaging te dwingen en hun vitaliteit te breken.

De leiders van de S.D.A.P. hadden maar één leitmotief: bukken en nog eens bukken.

Zij schermde met het 'openbaar gezag' dat tegen de stakers beschermd zou moeten worden, ofschoon dit openbaar gezag in het geheel niet in het geding was.

In het geding was uitsluitend het misbruiken van het openbaar gezag voor de winzucht van de kapitalisten.

De actie van de werklozen had geen ander doel dan de

verdediging van hun levensonderhoud.

Voorlopig won de reactie nog het pleit, hoewel het moeilijk te zeggen valt hoever de loonsverlagingen en steunverlagingen zouden zijn gegaan indien zij niet door de strijd afgeremd waren.

De Nederlandse arbeiders maakten intussen met al deze gebeurtenissen een politieke school door en de communistische partij groeide.

Wouter Kalf trad tot de partij toe en zovele anderen met hem².

Met Kerstmis 1932 vond het eerste partijcongres plaats na de ommekeer van 1930.

Van 1100 leden op 1 februari 1930 was de partij tot 5500 leden gegroeid.

Alles groeide, de pers, de propaganda, de theoretische scholing.

Vers bloed stroomde uit de massa in de partij.

Het congres spoorde de partij aan om vooral arbeiders uit de industriële bedrijven aan te werven.

Nieuwe mensen uit de bedrijven begonnen in de besturen te werken. Maar het verse bloed drong nog weinig in het partijbestuur door.

Ik was nog steeds in beslag genomen door het vakverenigingswerk. De hiermee samenhangende vraagstukken vormden de voornaamste inhoud van het congres.

In de beoordeling van de internationale toestand door het partijbestuur werd strikt het schema van de Comintern gevolgd dat kort tevoren door de XIIe Plenaire Zitting van het internationale bestuur (E.K.K.I.) was uitgewerkt.

Ons partijbestuur ging niet uit van eigen studie van de positie van Nederland, doch bepaalde zich ertoe om het universele schema op Nederland 'toe te passen'.

Een nieuw verschijnsel in het politieke leven was in 1932 de oprichting van de 'Onafhankelijke Socialistische Partij', de O.S.P.

Haar aanvankelijke oprichters waren linkse socialisten als Edo Fimmen en de oude Frank van der Goes.

Maar spoedig overheersten de trotskistische en anti-communistische elementen in de O.S.P., Sal Tas, Jacques de Kadt, P. J. Schmidt, c.s.

Na een aanvankelijk snelle opgang kwam de inzinking die voor zulk een saamgeraapte partij onvermijdelijk is. Reeds in de stakingen ontmaskerde zich de O.S.P. Op beslissende momenten zwenkte zij steeds weer naar de rechtse S.D.A.P.-politiek terug en stootte de arbeiders van zich af.

De gewone leden, vooral de vakverenigingsleden, van de O.S.P. begonnen steeds dichter naar ons toe te groeien en ook via de R.V.O. knoopten wij banden met hen aan. Maar de 'theorie' over het sociaal-fascisme, waarbij de 'linkse sociaal-fascisten' als de ergste vijanden werden aangemerkt, werd ook op het C.P.H.-congres nog eens aangedikt.

Dit belemmerde en vertraagde het proces van toenadering tot de bonafide mensen, die door de O.S.P. waren teleurgesteld.

Notities bij het zevende hoofdstuk.

¹ Zie 'Resolutie over de aanvallen der ondernemers en de staat en de taak van de R.V.O.' Uitgave: Besluiten van het Eerste R.V.O.-congres 1931.

² In het eerste jaar van de bezetting was hij een der voornaamste organisatoren van de stakingen in de werkverschaffingen rondom Amsterdam die de voorlopers waren van de Februari-staking. Door de nazi's gearresteerd, verbleef hij tot aan het einde van de oorlog in verscheidene concentratie-kampen in Nederland en in Duitsland. Aan de gevolgen hiervan is hij na de oorlog overleden.

ACHTSTE HOOFDSTUK

In het Amsterdamse R.A.I.-gebouw vergaderde een wereldcongres tegen de oorlog. Wat Henri Barbusse, Georgi Dimitroff, Pandit Patel en vele anderen daar deden en hoe er aan de Blauwbrug een ontijdig einde kwam aan een der eerste ontmoetingen van het Franse Volksfront.

Van de 27ste tot de 29ste augustus 1932 vond in Amsterdam een grote internationale gebeurtenis plaats. In de R.A.I.-hallen kwam een anti-oorlogscongres bijeen op de oproep van een groep schrijvers van wereldnaam: Henri Barbusse, Romain Rolland en Maxim Gorki.

De aanleiding tot het congres was een verscherping van de internationale toestand, welke door de Sowjet-Unie als een directe oorlogsdreiging tegen haar werd opgevat. De voornaamste aanleiding daartoe was de inval van Japan in Mandsjoerije, waarvan men meende dat zij bedoeld was om de Sowjet-Unie tot een oorlog te provoceren.

De hoofdzakelijke inhoud van het congres was dan ook de verdediging van de Sowjet-Unie en de bestrijding van fascistische en kolonialistische gewelddaden, die op het verstoren van de wereldvrede gericht waren met het doel een nieuwe veldtocht tegen de Sowjet-Unie te beginnen. Het congres werd door alle communistische partijen gesteund, maar opmerkelijk was daarnaast de deelname van vooraanstaande burgerlijke pacifisten, ook uit de koloniën, zoals de Pandit Patel uit India, die in zijn nationale dracht op het podium zat, wat op het publiek een grote indruk maakte.

Van niet minder belang was de deelname van een groep

Franse socialisten en vakverenigingsbestuurders van de C.G.T., gelijktijdig met een delegatie uit de unitaire (onder communistische leiding staande) vakcentrale (C.G.-T.U.). Uit Duitsland waren er alleen leden van de K.P.D. en R.G.O.

Onder daverend tromgeroffel en klaroengeschal marcheerde ook een afdeling van 'Rot Front', een para-militaire communistische organisatie, de hal van de R.A.I. binnen. De komst van een delegatie uit de Sowjet-Unie werd door de Nederlandse regering belet. Maxim Gorki mocht Nederland niet binnen!

Het congres stond onder leiding van een internationaal comité, waarvan de actiefste leden de Franse communistische schrijver Henri Barbusse, het communistische kamerlid Marcel Cachin en de K.P.D.-secretaris Fritz Heckert waren, alsmede de Duitse uitgever van persorganen Willy Münzenberg. Ikzelf was, als vertegenwoordiger van de Nederlandse R.V.O., in het congres-secretariaat gekozen en bracht in de laatste openbare congres-zitting verslag uit over de samenstelling (aantal gedelegeerden, landen, enz.).

Van de 3000 deelnemers bleek de meerderheid uit pacifisten te bestaan. In het comité zat ook de Nederlandse pacifistische acteur Albert van Dalsum.

De technische organisatie, een uiterst moeilijke opgave, was in handen van een groep Nederlanders, onder wie mij de naam van de architect Bob Neeter is bijgebleven. Het congres maakte een grote indruk in de wereld en ook in Nederland.

Marcel Cachin en andere hoofdfiguren van het congres spraken na afloop op een massa-meeting in de grote R.A.I.-hal, waar men op de koppen kon lopen, zo vol was het.

Vanuit dit Amsterdamse congres begon een vredesbeweging te groeien, die de 'Amsterdam-beweging' werd genoemd.

Echter, wat zich terzijde van het congres afspeelde zou van nog groter betekenis blijken te zijn geweest dan de redevoeringen in de zaal.

Onder een valse naam reizend was Georgi Dimitroff in het congres aangekomen. Onder de journalisten uit verscheidene landen viel hij niet op. Ik onderhield de verbinding met hem, evenals met andere communistische leiders.

Op zijn initiatief werd door de Nederlandse R.V.O. een bijeenkomst georganiseerd, waartoe de Franse socialisten en vakverenigingsmannen samen met de Franse communistische C.G.T.U.-afgevaardigden uitgenodigd werden. De bijeenkomst vond na het congres plaats in 'Huize Bob', een klein zaaltje aan de Amstel bij de Blauwbrug, dat propvol liep.

Dimitroff en Heckert waren er ook.

Van Franse communistische zijde, ik herinner mij niet meer door wie, werd een voorstel op tafel gelegd om de samenwerking van socialisten en communisten en van de linkse en rechtse vakcentrales in Frankrijk te bespreken. Daarop volgde een ingewikkelde en deels heftige discussie die geen eind nam, daar Franse sprekers meestal moeite hebben om te eindigen als ze eenmaal begonnen zijn en zij er geen notitie van namen, dat het zaaltje slechts voor een middag was gehuurd.

Inderdaad kwam de eigenaar ons tegen zes uur manen om de zaal te verlaten, want 's avonds zou er een joodse bruiloftsviering zijn.

Toen de sprekers maar onverstoorbaar verder gingen, begon de eigenaar rustig tafels neer te zetten en te dekken

voor de maaltijd. Ik had de grootste moeite om onze vrienden te overtuigen, dat zij er uit moesten.

Zo kwam ontijdig een einde aan deze discussie. Waarschijnlijk zou er toch geen besluit uit de bus gekomen zijn op die middag.

Maar het plantje, dat in 'Huize Bob' in goede aarde gezet werd, zou weldra groeien en bloeien.

Vanzelfsprekend is het volksfront in Frankrijk zelf geboren. Maar de bijeenkomst in 'Huize Bob' in Amsterdam is toch één der eerste uitingen ervan geweest.

Een jaar later vond in Parijs, in de concertzaal 'Pleyel', een tweede internationaal congres plaats.

Als Nederlands afgevaardigde heb ik daar ook gesproken. Ik legde de meeste nadruk op de rol van de vakverenigingen in de strijd tegen de oorlog.

Hier waren uit Frankrijk reeds veel meer socialisten aanwezig en ook andere linkse Franse politici.

Toen was Hitler in Duitsland al aan de macht gekomen en de gedachte aan een volksfront nam duidelijker vorm aan.

Tijdens het congres in 'Pleyel' vond er een samenkomst van communistische afgevaardigden plaats, waaraan ook ik deelnam.

Door een lid van de Franse communistische partij, Jacques Doriot, werd een heftige aanval op verdere samenwerking met de socialisten gedaan. Hij verklaarde, dat de socialistische partijen de voornaamste aanstichters van de oorlog tegen de Sowjet-Unie zouden zijn. Samenwerking met hen was 'rechts-opportunisme'.

Tegen hem trad Marcel Cachin in het strijdperk. Hij sprak voor het doen van verdere stappen naar eenheid met de socialisten. Het was een onvergetelijk schouwspel. Doriot was een grote donkere vent, met zware basstem

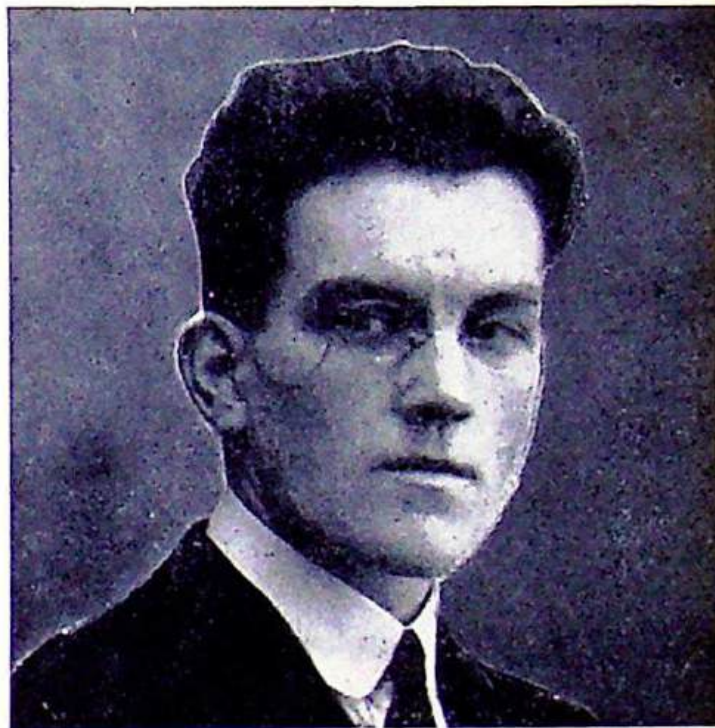
Lou Jansen

Paul de Groot

Jaap Boekman

Jan Dieters

Wouter Kalf spreekt in de Diamantbeurs de stakende stucadoors toe.

en een hoofd vol zwarte krullen. Hij sprak niet, hij galmde, en reeg de ene welluidende volzin na de andere aan elkaar, met zwaaiende armen en veel voetgestamp.

Cachin was een kleine Breton, droog en scherp van trekken. Hij was een tijdgenoot van Jean Jaurès geweest. Van Jaurès zegt men, dat hij, na Mirabeau, de grootste redenaar in de Franse taal was. Als dit waar is, komt Marcel Cachin op de derde plaats.

Wie hem ooit hoorde, zal het nimmer vergeten. Cachin behaalde de meerderheid en ook ik viel hem bij. Vanuit de statige concertzaal 'Pleyel' groeide de anti-oorlogsbeweging verder onder de naam 'Amsterdam-Pleyel'. Een speldje met dit opschrift kon men tot aan 1939 op de borst van honderdduizenden Fransen zien.

De radicale schreeuwer Doriot bleef zich tegen het volksfront verzetten, vanuit zijn burcht in Saint Denis, waar hij burgemeester was. Hij werd uit de partij geroyeerd.

Tijdens de Duitse bezetting ontpopte hij zich als Duits agent. Ja, als men in de ziel van de mensen kon lezen, zouden veel moeilijkheden voorkomen kunnen worden. Niemand kan dat echter. Doch Doriot's politieke optreden was voor de Franse communisten voldoende geweest om hem te identificeren en tijdig te voorkomen dat hij nog meer schade kon aanrichten.

NEGENDE HOOFDSTUK

Waarin de machtsverovering door Hitler in Duitsland beschreven wordt en de uitwerking daarvan op Nederland en de Nederlandse communistische partij.

Negentienhonderd drie-en-dertig was een jaar, dat met vurige ijzers in de geschiedenis gebrand werd.

Hitler greep de macht in Duitsland. Lange jaren van systematische uitholling van het parlementaire stelsel van de republiek van Weimar waren er aan voorafgegaan.

Hitler was Gefreite (soldaat 1e klasse) in het keizerlijk leger tijdens de Eerste Wereldoorlog geweest.

Na de nederlaag in 1918 werd hij politie-agent in Berlijn bij het onderdeel, dat tegen de Spartakisten ingezet werd.

Hij werd daar door de voormalige opperbevelhebber van de Wehrmacht, generaal Ludendorf 'ontdekt' vanwege zijn sprekerstalent, een grove redenaarskunst, die zich op de primitieve instincten richtte van de soldaten van het verslagen leger, waarvan grote aantallen door vier jaren van uitputtende loopgravenoorlog gedemoraliseerd waren.

Generaal Ludendorf, de centrale figuur in de keizerlijke generale staf en vertegenwoordiger van de Oostpruisische jonkers, was al in 1918 met de voorbereiding van de revanche begonnen.

Hij stichtte een organisatie van oud-militairen en Hitler werd er geleidelijk de leider van.

In 1933 beschikte hij reeds over een groot leger van gehuurde 'stormtroepen', waarmee hij een gewapende terreur tegen de partijen van de arbeiders en andere demo-

cratische kringen ontketende en zo de bevolking in paniek bracht.

Van die paniek maakte de Hitler-partij gebruik om de macht te veroveren zonder formeel de wetten te overtreden.

Hitler dwong zijn formele benoeming tot Rijkskanselier door staatspresident Hindenburg af.

De massavervolging van de communisten geschiedde formeel op grond van een beschuldiging van 'brandstichting in de Rijksdag' en het proces hierover werd formeel door het oude justitie-apparaat gevoerd tegen de fractievoorzitter van de K.P.D. in de Rijksdag, Torgler, en tegen Dimitroff, van wie men wist, dat hij bestuurder van de Communistische Internationale was.

Het verloop van de gebeurtenissen rondom de machts-greep van de Hitler-partij behoeft hier niet verder beschreven te worden, daar het genoegzaam bekend is.

Wel is het nodig op enkele legenden te wijzen, die na de wereldoorlog, en onder de nieuwe generatie, over het Hitler-fascisme verbreid werden.

Een daarvan is dat de machtsverovering door Hitler een eenvoudige gewelddaad zou zijn geweest, waartegen het Duitse volk machteloos stond en dat Hitler vooral op de 'wild geworden kleinburgers' steunde, die hij met zijn chauvinistische redevoeringen opzweept.

Deze legende moet dienen om de kringen, die in 1933 Hitler op het schild geheven hebben, en desondanks na de nederlaag in 1945 rustig in West-Duitsland aan de macht zijn gebleven, een alibi te verschaffen.

Zo was het echter in werkelijkheid niet.

Nog vóór hij Rijkskanselier en daarna absolute dictator werd, was Hitler reeds door het grootste deel van de Duitse bourgeoisie vrijwillig en in volle bewustzijn tot

leider verkozen. Zijn voornaamste promotors waren het grote monopoliekapitaal van het Rijn- en Roergebied en het grootgrondbezit in Oost-Pruisen.

Hij bezat invloedrijke buitenlandse helpers, o.a. in de regeringen van Engeland en Frankrijk.

Wat op 30 januari 1933 in Duitsland gebeurde was dus niet zomaar een staatsgreep van een troep avonturiers.

De kringen in de bourgeoisie die deze Hitler-macht niet wensten, werden overdonderd of lieten zich omkopen met hoge functies.

Hitler verbood de Communistische Partij en schakelde de sociaal-democratische partij uit. Maar hij legde er zich op toe om hun aanhangers voor zich te winnen, of tenminste in zijn bewind te doen berusten.

Zijn politiek was een mengelmoes van de politieke programs van alle voormalige partijen, voor elk wat wils!

In het bijzonder werd de sociaal-democraten en de communisten naar de mond gepraat: Hitler zou het grote kapitaal aanpakken, hij wilde het 'ware' socialisme, hij beloofde de arme boeren land en wilde de 'pachtslavernij' afschaffen, hij beloofde vooral Duitsland tot 'aanzien' in de wereld te brengen, tot 'grandeur'!

Het vernederende Verdrag van Versailles zou hij verbreken. Maar hij wilde geen oorlog.

De nazipartij verkondigde in alle toonaarden haar 'vredelevendheid'.

'Hitler macht alles ohne Krieg', was de geruststelling die men overal in Duitsland kon horen.

De overwinning van het fascisme in Duitsland had de communistische beweging in de gehele wereld als een bliksemslag getroffen.

De propaganda van de K.P.D. had vele jaren lang de voorstelling gewekt van een onafgebroken zegetocht van de partij, die door steeds indrukwekkender verkiezings-overwinningen bevestigd scheen te worden.

De K.P.D. was een voorbeeld voor alle communisten in de kapitalistische landen en de Duitse communisten hielden niet op de partijen in andere landen voor te houden, dat 'bei uns in Deutschland' alles veel beter gedaan werd. Maar het fascisme hadden zij schromelijk onderschat.

Ook de Nederlandse communisten werden zwaar geschokt toen de weerloosheid van de Duitse Communistische Partij tegen de terreur van de nazi's allengs duidelijk werd.

Dit was allerm minst een weerloosheid uit lafhartigheid. De Duitse communisten, en over het algemeen de Duitse arbeiders uit die tijd, waren zeer moedig, strijdvaardig, met inzet van hun leven.

Ook nadat zij overrompeld en overmeesterd waren, gedroegen vele communisten zich als ware helden tegenover hun beulen. Zij waren voorbeelden van offervaardigheid.

De weerloosheid van de K.P.D. had politieke oorzaken. Hoe dan ook, spoedig was er geen ontkennen aan dat de Hitler-macht stevig in het zadel zat en dat niet alleen de sociaal-democratische partij van de kaart was geveegd, maar tevens dat de communistische partij zich niet in de illegaliteit kon handhaven.

Het is ook voor niet-tijdgenoten thans nog wel mogelijk zich voor te stellen in welke moeilijkheden onze partij kwam te verkeren toen de Duitse Communistische Partij bleek te hebben gefaald.

In onze partij ontstonden de heftigste discussies en ook was er veel teleurstelling.

Vooraf van de zijde van de S.D.A.P.-leiders werden wij heftig aangevallen.

Maar wij slaagden erin de partij te overtuigen dat de toestand voor ons land nu juist gevaarlijk ging worden en er geen andere keus was dan met verdubbelde inspanning door te vechten.

Om de gebeurtenissen in Duitsland te verklaren, beschikten wij over niets anders dan de uitspraken van de K.P.D.-leiding en van de Communistische Internationale. Volgens deze lezing was alles in orde geweest voor wat de communisten betrof, maar lag de schuld voor de catastrofe uitsluitend bij de sociaal-democraten.

De communisten hadden zich zonder strijd in de illegaliteit moeten begeven omdat de meerderheid van de Duitse arbeiders niet voor een gewapende weerstand of zelfs voor een algemene werkstaking te vinden was, dank zij de capitulatie-politiek van de sociaal-democratische leiding.

En, 'met de voorhoede alleen kan men niet overwinnen', werd gezegd¹.

Natuurlijk was dit alles juist, maar het gaf geen antwoord op de vraag of de communistische partij de toestand wel goed had beoordeeld en of door een andere politiek de ramp niet had kunnen voorkomen worden.

Ondanks de officiële verklaring begon onze partij voor zichzelf de lessen uit de Duitse tragedie te trekken en ook onder de leden van de S.D.A.P. begon een heroriëntering.

Een hele reeks gebeurtenissen van de grootste betekenis vond in het voorjaar van 1933 plaats.

Een machtige klarenstoot klonk uit Indonesië. Daar brak een protestbeweging bij de Nederlandse marine tegen salarisverlaging uit.

De pantserkruiser 'De Zeven Provinciën' werd door bij de Nederlandse marine dienende Indonesiërs, in samenwerking met Nederlandse opvarenden, overmeesterd en stoomde triomfantelijk enkele dagen door de Soenda-zee. De tocht, die als demonstratie bedoeld was, werd, zoals bekend, op meedogenloze wijze beëindigd doordat de autoriteiten vanuit een vliegtuig een bom op het schip lieten werpen.

In Nederland werd de opstand op de 'Zeven Provinciën' door solidariteitsbetuigingen in ruime kring beantwoord. Maar alleen de Communistische Partij organiseerde straatdemonstraties tegen de harde represailles en tegen de zware straffen, die door de Krijgsraad tegen de deelnemers aan de opstand werden uitgesproken.

De leiding van de S.D.A.P. hield zich afzijdig, ofschoon de voornaamste veroordeelde, Maud Boshart, lid van die partij was.

Deze capitulatie hielp de S.D.A.P. niet, want de reactie richtte zich ook tegen haar.

De Nederlandse reactionaire kringen gingen in het offensief.

De invoering van de fascistische dictatuur in Duitsland blies hun de wind in de zeilen.

Zij voelden, zoals gebleken is terecht, de opstand van de Indonesische militairen op de 'Zeven Provinciën' als een signaal van het rijp worden van de anti-kolonialistische revolutie in Nederlands-Indië, die zij tot elke prijs wilden tegenhouden.

Ook in Nederland begonnen zij een frontaanval op de democratische volksrechten.

Natuurlijk was het voornaamste mikpunt daarvan de Communistische Partij.

Maar een nieuw verschijnsel was, dat de reactie zich ook

tegen de sociaal-democratie begon te richten.

Zij trad daarbij parallel op met de Duitse nazi's en hun methode om gebruik te maken van de verdeeldheid van de arbeidersbeweging om eerst de communisten aan te pakken en daarna de sociaal-democraten!

De S.D.A.P. werd verboden partij voor het personeel van de krijgsmacht, het lidmaatschap van het N.V.V. werd voor dit personeel verboden. In de grote steden werden de wethouders van de S.D.A.P. uit hun functies verdreven.

Terzelfdertijd begonnen de Duitsgezinde nazi's zich in Nederland te roeren.

Onder de diverse fascistische groepjes die geruime tijd een perspectiefloos bestaan hadden geleid, werd de 'Nationaal Socialistische Beweging' (N.S.B.) door Hitler uitverkoren en met alle middelen gesteund.

Het samengaan van fascisme in Europa en kolonialisme in Indië uitte zich ook hier in een directe ondersteuning van de N.S.B. door de rijke planters in Nederlands-Indië en de ambtenaren van het Nederlands-Indische gouvernement, die tot de N.S.B. begonnen toe te treden, hoewel velen in het geheim. Een geheim, dat tot dusver bewaard bleef, doordat er na de oorlog slechts een oppervlakkige 'zuivering' onder hen plaats vond.

Om de situatie terdege te benutten ontbonden de rechtse regeringspartijen in het begin van 1933 de Tweede Kamer en volgden er op 28 april verkiezingen.

De zwaarste klappen kreeg de S.D.A.P., die twee zetels verloor.

De stemmencijfers van de Communistische Partij toonden, ondanks de nederlaag in Duitsland, een verdere opgaande lijn.

Van 76.890 stemmen in 1929 steeg zij met een sprong op

118.224 stemmen of 3.18 % van het totaal.

De poging van de O.S.P. om de C.P.H. te verdringen faalde geheel. Zij haalde de kiesdeler niet en de eerste maal, dat deze groep aan de verkiezingen deelnam, was dan ook de laatste maal.

Naderhand zakte de O.S.P. geheel in elkaar en de restanten zochten een tijdelijk onderdak bij de trotskistengroep van Sneevliet.

Deze kwam voor het eerst in de Kamer als gevolg van een speculatie op anti-monarchistische stemmingen onder de voormalige anarchisten.

Vlak voor de verkiezingen had Sneevliet in het openbaar de Koningin beledigd. Zodoende zat hij in de gevangenis toen hij kandidaat stond bij de verkiezingen.

Dat bezorgde hem een klein aantal extra stemmen, net genoeg om een zetel te veroveren, die hij overigens de volgende keer weer verloor.

Onze partij had van deze verkiezingen een grote zaak gemaakt in het belang van de gemeenschappelijke strijd met het Indonesische volk of, zoals wij het noemden, de 'eenheid van blank en bruin'.

Onze kandidaten waren afwisselend Nederlanders en Indonesiërs. De tweede kandidaat was de voorzitter van de verboden Communistische Partij van Indonesië, Sardjono, die op Nieuw-Guinea in het vernietigingskamp Boven-Digul gevangen zat.

Andere Indonesische kandidaten waren Musso en Alimin, alsmede een Indonesische student in Nederland.

Wij kregen vier zetels, maar de beproefde Indonesische kameraden werden op formele gronden uit de Kamer geweerd en alleen de student kon zitting nemen².

Bij dit alles verloor onze partijleiding echter uit het oog, dat, ondanks ons eigen succes, de algemene politieke toe-

stand in Nederland veel slechter was geworden, evenals de internationale toestand.

De Communistische Internationale had na de ramp in Duitsland verklaard: 'De oprichting van de openlijke fascistische dictatuur, die alle democratische illusies onder de massa vernietigt en de massa uit de invloed van de sociaal-democratie bevrijdt, verhaast het tempo van de ontwikkeling van Duitsland naar de proletarische revolutie'³.

Maar de werkelijkheid was anders.

Wij zouden eerst later, ten koste van smartelijke offers, leren die werkelijkheid nuchter te doorgronden, zonder ons daarvan door eerder begane vergissingen te laten weerhouden of krampachtig, ten koste van de algemene belangen van de arbeidersbeweging, te blijven volhouden dat wij altijd gelijk hebben gehad.

Doch alleen hij, die aan het algemene belang van het volk boven alles is toegewijd, is daartoe in staat.

Intussen bleek dat niet alle leden van ons partijbestuur, die gewend waren de politieke leiding uit te maken, tegen de snelle wisseling van de omstandigheden opgewassen waren.

Maar terzelfdertijd groeiden nieuwe leidende krachten op, die in de massa-actie op de voorgrond waren gekomen. Daaronder waren mensen als Joop Gerritsen, vertrouwensman van de moderne metaalbewerksbond in het Fokker-bedrijf (een functie, die met die van een huidig ondernemingsraadslid te vergelijken is), Lou Jansen, een handelsvertegenwoordiger, de o.a. het eerst de Coca-Coladrink in Nederland invoerde, uit de moderne 'Algemene' Handels- en Kantoorbediendenbond afkomstig, waar hij in onafgebroken strijd met Suurhoff gewikkeld was, Geert Raap, de leider van de havenarbeiders van Delf-

zijn, Lubbe Stek, afdelingsvoorzitter van de moderne landarbeidersbond in Beerta, Jan Siemons Sr., wethouder van Finsterwolde en landarbeidersleider, Jan Dieters, een kantoorbediende en voorzitter van de landelijke werklozenbeweging, de reeds genoemde Wouter Kalf van de stucadoorsbond, de bouwvakarbeider Jaap Brandenburg, Cor Borst, koolplanter en bestuurder van de tuindersvereniging in Oudkarspel, Gerrit Blom, uit de moderne bond van overheidspersoneel te Amsterdam en een gehele reeks anderen, die het niet mogelijk is allen te vermelden⁴.

Eén bijzonder gave figuur wil ik echter niet onvermeld laten, n.l. de student van de Technische Hogeschool in Delft, Jaap Boekman, die zijn studie opgaf om voor het R.V.O.-bestuur te gaan werken en later tijdens de bezetting een belangrijke rol in de illegale partij vervulde⁵.

Het gehele jaar 1933 door wisselden de acties tegen loonsverlaging en steunverlaging elkaar af. Naast de reeds vermelde stucadoorsstaking was één der belangrijkste de vissersstaking in IJmuiden, waar de christelijke vakbond vrij sterk was.

Het was een uiterst taaie strijd, die door een actie-comité van voornamelijk christelijke vissers geleid werd, waarmee de R.V.O. voor het eerst verbinding kreeg.

Ook hier was ik vrijwel dag en nacht onder de stakers aanwezig om hen met raad en daad bij te staan. Een anecdotische herinnering hieraan is mij bijgebleven. Toen de staking met een, gezien de omstandigheden, betrekkelijk resultaat geëindigd was en de vissers op hun trawlers voor het eerst weer uitgevaren waren, werd er op een dag bij mij aangebeld. Het was een delegatie van de vissers, die mij een mandje schelvis zó uit zee, per fiets uit IJmuiden was komen brengen.

Eigenaardig hoe in de lavastroom van zoveel gebeurtenissen zulke kleine zaken in iemands hoofd zijn blijven hangen. Ik proef de smaak van die schelvis nog! Zoiets krijg je als stedeling zelden te eten!

Notities bij het negende hoofdstuk.

¹ Zie Fritz Heckert: 'De K.P.D. in de strijd'. Nederlandse uitgave Agentschap Amstel. 1933.

² Dit was Rustam Effendi, die voorzitter was van de Indonesische studentenvereniging 'Perhimpunan Indonesia'. Na de bezetting bleek hij geheel van de arbeidersbeweging vervreemd te zijn; hij werd in 1945 op het eerste congres na de oorlog uit de C.P.N. geroyeerd.

³ Zie 'De Communist', juni-juli, 1933, blz. 89.

⁴ Joop Gerritsen werd door de nazi's terechtgesteld wegens organisatie van de sabotage in de vliegtuigfabriek Fokker te Amsterdam. Lou Jansen en Jan Dieters behoorden tot de illegale leiding van de C.P.N., bestaande uit P. de Groot, Lou Jansen en J. Dieters, welke van 15 mei 1940 tot maart 1943 in functie was, tot zij door de arrestatie van Dieters en Jansen uiteengeslagen werd.

Jansen en Dieters werden ter dood veroordeeld en terechtgesteld. Geert Raap stierf in een concentratiekamp en datzelfde lot trof ook Lubbe Stek en Jan Siemons Sr.

Over Wouter Kalf zie vorige hoofdstuk 2.

⁵ Jaap Boekman werd wegens zijn werkzaamheden in de illegale C.P.N. door de nazi's gearresteerd en vermoord.

TIENDE HOOFDSTUK

Een politieke beschouwing over het joodse vraagstuk in Nederland, Duitsland en Rusland, waarin ook de afkomst van de schrijver wordt belicht.

Als gevolg van het door de Duitse nazi's ontketende antisemitisme werd ook Nederland met het 'joodse vraagstuk' geconfronteerd.

Het zou te ver gaan als men zou beweren, dat dit vraagstuk voordien in Nederland in het geheel niet bestond.

Er bestond ongetwijfeld in de schoot van de bevolking een bijzondere verhouding tot wat men gewoonlijk 'joden' noemt. Bij een deel was die goed, bij een ander deel latent of zelfs openlijk vijandig, al naar de sociale klasse en politieke richting waartoe men behoorde.

In Nederland leefde, evenals elders, een joodse bourgeoisie, grote handelslui en fabrikanten, een enkele bankiersfamilie. De oprichters van de nieuwe industrieën met moderne techniek waren bijna allen joden: Lion Philips (de oom van Karl Marx) in de gloeilampen-industrie, dr. de Hartogh in de kunstzijde-industrie, Zwanenberg in de conserven-industrie, van den Bergh in de margarine-industrie.

Maar er was in Nederland ook een talrijk joods proletariaat en een arme middenstand, voornamelijk geconcentreerd in Amsterdam. Daaronder waren o.a. havenarbeiders, metaalbewerkers, ongeveer de helft van de diamantbewerkers, de talrijke doodarme straatventers en winkelertjes.

Onder het intellect waren vele joodse artsen, juristen, en kunstenaars op verscheiden gebied.

Op het platteland woonden meestal de joodse veekooplieden en handelaren, naast enkele grote fabrikanten, o.a. in de textielindustrie in Twente.

Maar in de Lekstreek vond men ook arme joodse keuterboertjes.

Uit de aangiften tot schadevergoeding na de oorlog bleek 80 % van de Nederlandse joden minvermogend te zijn geweest.

Er bestond ook vóór de bezetting onder een deel van de bevolking van Nederland een aversie tegen joden, hoofdzakelijk samenhangend met een rechtse politieke gezindheid en met Duitse invloeden, om van Mussert-aanhangers maar niet te spreken.

Onder drie belangrijke categorieën van de bevolking bestond echter een goede ofwel een verdraagzame houding tot de joden.

De beste verhouding bestond in de socialistische arbeidersbeweging, in de invloedssfeer van de communistische en sociaal-democratische partijen.

Deze partijen hebben ook vanaf hun oprichting in hun leidende kringen en besturen personen van joodse afstamming gekend. Alleen onder de anarchisten vond men soms anti-semitisme.

Een tweede categorie werd gevormd door de protestanten.

Hun verdraagzaamheid tegenover joden wortelt waarschijnlijk in de historie, in een traditie van lotsverbondenheid uit de tijd toen joden en protestanten samen door de Roomse pausen vervolgd werden.

Een derde categorie vormden de liberalen, van het soort kapitalisten, die in Nederland sinds eeuwen gewend zijn aan samenwerking met rijke joden, een samenwerking die al dateert uit de tijd van de Oost-Indische Compagnie

en uit de Tachtigjarige Oorlog tegen Spanje.

Tussen twee haakjes zij opgemerkt, dat in Nederland, in tegenstelling tot door de nazi's verbreide legenden, het oeroude en steenrijke grote bankiers- en woerkerkapitaal, en het grootgrondbezit, hoofdzakelijk 'arisch' waren en nog zijn.

De verdraagzaamheid van de Stadhouders uit het Huis van Oranje en de protestants-gelovige of liberale grootmogenden was echter nooit zo ver gegaan, dat zij de joden ook als staatsburgers gelijke wettelijke rechten met de andere burgers toekenden.

De wettelijke gelijkstelling, of emancipatie, van de joden was in Nederland een vrucht van de Franse Revolutie van 1789.

De Bataafse Republiek 1795 gaf voor het eerst de joden burgerrechten en staatsburgerschap.

Als gevolg hiervan werden ook joden tot overheidsambten toegelaten; Amsterdam kende o.a. vóór de Tweede Wereldoorlog joodse commissarissen van politie, er waren joodse generaals in het leger, een joodse president van de Hoge Raad van Justitie, talrijke rechters, enz.

In het leger konden joodse militairen ritueel eten krijgen. In elk geval was er in Nederland geen acuut joods vraagstuk.

Ik had er zelf, vóór Hitler het de mensheid opnieuw in het gezicht slingerde, nauwelijks aandacht voor.

Het 'jodendom' immers, manifesteerde zich hier in Nederland hoofdzakelijk als godsdienst.

Daarnaast was er het Zionisme als politieke stroming, die de joodse Nederlanders van de massa van de bevolking poogde af te zonderen, vooral van de arbeidersbeweging. De pogingen van het Zionisme om de joodse bevolking op Israël te oriënteren, werden echter bedenkelijk in het

aangezicht van het fascistische gevaar.

Marxistische arbeiders, en progressieve mensen in het algemeen stonden ook vóórdien uiteraard kritisch tegenover de godsdienst en de kerk, elementen van conservatisme. Dit werd in Amsterdam nog geaccentueerd toen het Rabbinaat de Nederlands-Israëlitische gemeente meer en meer met het Zionisme ging identificeren.

Dit alles bepaalde ook mijn houding. Ik ben van joodse afstamming, van vaderszijde van de zgn. 'Hoogduitse joden', van moederszijde van de zgn. 'Portugese joden'.

Al in de veertiende eeuw woonden er joden in Nederland. Maar dat waren enkelingen. Eerst in het jaar 1590 kwam er een aantal van betekenis uit Portugal. Zij waren daar voor de vervolgingen, de folterkamers en brandstapels van de Spaanse Inquisitie met kleine scheepjes gevlucht en door de golven aan de Oostfrieze kust bij Embden aangespoeld. Vandaar trokken zij naar Amsterdam en stichtten er de eerste joodse gemeenschap, waarvan de synagoge in 1597 werd ingewijd¹.

Tot de joden die destijds in Amsterdam woonden, moeten ook de zgn. Maranen gerekend worden (in schijn tot de Roomse kerk bekeerde Portugese joden), die uit Antwerpen gevlucht waren, nadat zij daar aan de eerste opstand tegen Spanje deelgenomen hadden².

De Portugese gemeente is altijd de meest afgeslotene geweest, onder andere door het verbod van huwelijken met 'Hoogduitse' joden. Daardoor ontstond inteelt.

Soms vielen er leden van die gemeenschap af door excommunicatie, zoals het geval was met Spinoza, de wijsgeer van wereldformaat, voorloper van het Marxisme.

Of door bekering tot het Christendom, zoals het geval was met de dichter Isaäc da Costa, een der voorlopers van de anti-revolutionaire partij.

Bij 'gemengde' huwelijken tussen Portugese joden en Hoogduitse joden kwam het maar zelden voor dat de Hoogduitse partner tot de Portugese gemeente werd toegelaten. Dan werden hij of zij van het lidmaatschap van de Portugese gemeente vervallen verklaard. Dat gebeurde ook met mijn lieve moeder, Rachel Sëaltiel, toen zij met mijn vader, Jacob de Groot, trouwde.

Eigenlijk was er oorspronkelijk weinig verschil geweest tussen het lot van de 'Hoogduitse' en 'Portugese' joden. De eerste 'Hoogduitse' kwamen maar kort na de 'Portugezen' naar Nederland, nl. in het jaar 1630.

Ook de 'Hoogduitse' waren vluchtelingen en wel voor de zelfde Roomse terreur, die in geheel Europa tijdens de Dertigjarige Oorlog woedde. (1618-1648)³.

Die oorlog verwoestte geheel Duitsland, maar ook andere Europese gebieden. Hij was zeer ingewikkeld, deels godsdienstoorlog, deels machtsstrijd tussen katholieke en protestantse vorsten. Het is voldoende om er zich een voorstelling van te maken als men weet dat hij in het teken stond van de 'Contra-Reformatie', de gewapende reactie van de Roomse paus, de Spaanse koning, de Franse Kardinaal de Richelieu en dergelijken.

De Dertigjarige Oorlog was een direct uitvloeisel van het 'oecumenische' Concilie van Trente van de R.K. kerk, waar de scheuring tussen roomsen en protestanten definitief plaats vond (1545-1563).

De Sociëteit der Jezuïeten nam de leiding van de furie tegen protestanten en, natuurlijk, vooral tegen de joden in één der omvangrijkste en wreedste slachtingen van de geschiedenis vóór de Hitler-tijd.

Een ontroerend beeld van dit leven en lijden der joden in het Duitse Rijnland heeft Heinrich Heine in zijn 'Rabbi von Bacharach' geschilderd.

Ook van vaderszijde waren dus mijn voorouders voor de folterkamers en brandstapels, de gedwongen bekeringen en niet te vergeten de hongersnood, die de activiteit van de Heilige Inquisitie overal kenmerkten, naar Nederland uitgeweken. Of zij uit Duitsland gekomen waren is niet zeker. Want de Dertigjarige Oorlog omvatte zowel de Pfalz (Rijnland, Beieren) en Neder-Saksen in Duitsland, als Bohemen, Denemarken en Zweden.

De benaming 'Hoogduitse' joden betekent dus niet, dat zij allen uit Duitsland afkomstig waren, doch daarbij waren er ook uit Tsjechië en Skandinavië.

Tot de 'Hoogduitse' synagoge gingen ook na de Eerste Wereldoorlog, hoofdzakelijk om economische redenen, uit Polen geëmigreerde joden behoren en later de Duitse joden die voor Hitler gevlucht waren; na de Tweede Wereldoorlog waren Poolse en Duitse joden zelfs de talrijkst overlevenden.

Volgens het verhaal van mijn vader zou hij zelf van Zweeds-joodse afstamming zijn geweest. Van vaderszijde waren allen, van geslacht op geslacht, diamantbewerkers. Wat mij betreft, ik hield het meest van de familie van mijn moeder. Mijn grootvader, die in de apotheek van de Castro in de Muiderstraat werkte, heb ik nooit gezien, omdat hij reeds vroeg gestorven was.

Eens, toen ik als kind tijdens de schoolvakantie in Amsterdam logeerde, bezocht ik mijn moeders liefste broer, Isaäc Sëaltiel, die wij 'ome Sakkie' noemden.

Ik herinner mij hem als een nogal dik mannetje van gedrongen gestalte, met de, de 'Portugezen' eigen, matte olijfkleurige huid en de goudbruine ogen, die goedhartigheid en melancholie uitstraalden, een gelaat, zó uit een doek van Rembrandt!

Ook zijn handen.

Het waren kleine handen, dik en geaderd, met stompe vingers, waarop harde donkerbruine nerven te zien waren als korsten geronnen bloed. Dat waren het echter niet. Het waren korsten lijm, zo hard, dat zij met geen water en zeep meer afgewassen konden worden en die de kenmerken waren van zijn beroep sigarenmaker.

Als ik 's avonds bij hem thuis kwam, zat daar de gehele familie in een kleine kamer op een bovenverdieping op 'Marken'; vader, moeder en enkele zoons rondom een tafel, waarop de losse tabak hoog opgetast lag, naast stapeltjes vers gerolde sigaren. De tafel werd afgeruimd voor het eten, doch daarna begon het werk weer, tot diep in de nacht. Dit thuiswerk moesten oom Sak en zijn zoons na hun dagtaak verrichten. Zij werkten eerst van zeven uur 's morgens in de fabriek tot zes uur 's avonds. En daarna begon de huisarbeid.

Oom Isaäk was arm als Job, maar even opgewekt en harmonisch van gemoed.

Op vrijdagmiddag was hij vrij, als de 'Sjabbos' begon. Dat wil zeggen, hij ging in een andere functie over, de functie van 'oppasser' in de Portugese synagoge (kortweg genoemd 'Snoga') aan de 'Houtmarkt', thans Jonas Daniël Meijerplein, waar nu de Dokwerker staat.

Daar nam hij me eens op een vrijdagmiddag mee naar toe. Ik ben er nooit weer geweest, maar de herinnering aan die ene keer is mij altijd bij gebleven.

In de ruime zaal verspreidden honderden kaarsen een romantisch licht, vanuit de gouden lusters in de hoogte en grote zilveren kandelaars met vele armen, dat door de goudleren wandbekleding wazig weerkaatst werd.

Overal was goud, helder, flonkerend of mat glanzend tussen donker hout, met de zwarte kleding van de gelovigen als achtergrond. Die gelovigen prevelden in een

eigenaardige cadans, of zongen melodieën, die aan Moor-se muziek deden denken; alles ademde een zeer oude geest, oud en huiveringwekkend. Nabij het 'podium' van de voorzanger stond mijn oom Sak in een zwart lakense pandjesjas en kuitbroek met zwarte kousen en gespschoenen. Op het hoofd droeg hij een driesteek.

Hij nam aan het gebed deel, maar had tevens tot opdracht over de goede orde te waken, hetgeen natuurlijk slechts traditie was. Zijn functie was een bijverdienste, die de synagoge aan arme geloofsgenoten schonk en als zodanig vatte hij haar ook op. Zijn vroomheid beleefde hij elders, in de huiskamer bij vrouw en kinderen, als hij van de synagoge teruggekeerd was.

Daar was een hagelwit damasten tafellaken over de tafel gelegd, die ook als werktafel diende, en daarop stond een zilveren kandelaar met brandende kaarsen, omringd met borden en eetgerei. Mijn oom deed zijn gebedsmantel om en sprak de zegen uit over de 'Sjabbos', de dag van rust en bezinning. Het kaarslicht in de donkere huiskamer scheen door zijn zegenende handen, de donkere, gepijnigde werkhanden, die nu heel stil waren, alsof zij reeds genoten van de komende rustdag.

Als dan de familie aan tafel ging, heerste er een sfeer van gelukzaligheid, ieder at smakelijk van het maal, ofschoon dat maar al te vaak uit aardappelen met kaantjes bestond.

Uit mijn kennismaking met oom Sak is mij altijd de eerbied bijgebleven voor het reine geloof van de arme, die nog geen nieuw geestelijk houvast in het leven heeft gevonden.

Mijn afgejakkerde en vernederde oom wist niets van revolutie en socialisme, maar hij was allerm minst berustend en tevreden met zijn lot, verre van dat! Hij haatte de

fabrikant, die hem dood liet sappelen, hij verachtte de rijke 'parnassiem' in zijn synagoge, die hem, in zwart livrei en schoenen met zilveren gespen, die hij na de dienst weer terug moest geven, een stuk genadebrood toewierpen. Hij droomde van de Messias, de verlosser, die eens alle leed en onrecht wreken en uitbannen zou, niet in een of andere hemel na de dood, maar hier op aarde, in deze wereld, voor de levende mensheid!

Dit is naar mijn mening wel het bijzondere in het geloof van Israël, waardoor een jood niet zulke metafysische barrières te overwinnen heeft op de weg naar het marxisme als bijvoorbeeld de gelovige christen.

Heinrich Heine, wiens inzichten in het 'joodse vraagstuk' mij steeds getroffen hebben, heeft terecht verband gelegd tussen de joodse Messias-gedachte en de leer van de proletarische revolutie der marxisten.

De Messias, zo liet hij zich door een rabbi verhalen, is een jonge, ongemeen krachtige reus, die ergens boven de wolken woont. Zijn handen zijn met gouden ketens gebonden. Telkens als hij de misdaden, die op aarde aan het arme volk bedreven worden hoort, rukt hij aan die gouden ketenen. Maar hij verbreekt ze nog niet, zolang zijn tijd nog niet gekomen is. (Wij zouden zeggen: zolang de concrete objectieve voorwaarden voor de revolutie nog niet rijp zijn). Maar eenmaal zullen die omstandigheden rijp zijn en dan breekt hij zijn ketenen en daalt hij op aarde neer om zich aan het hoofd van de volkeren te stellen⁴.

En Heine vroeg zich af of de aardse Messias, voor wiens komst de joden bidden, niet dezelfde was als de Messias der revolutionaire marxisten, 'een koning van de aarde, een redder met scepter en zwaard'.

De joodse Messias-verwachting is een eeuwenoude droom. Werkelijkheid is echter de wetenschappelijke leer van het marxisme-leninisme over de socialistische revolutie, die alle onrecht en leed, de volkeren aangedaan, wreekt en hen verlost van hun tyrannen en uitbuiters.

In Duitsland was de emancipatie van de joden als volgt verlopen.

De Franse Revolutie had in 1791 reeds, bij besluit van de Nationale Vergadering, de gelijkstelling der joden met de andere burgers afgekondigd.

Deze gelijkstelling drong het eerst van buitenaf in een Duits gebied door, toen Napoleon Westfalen veroverd had en er een afzonderlijke staat van gemaakt had, onder het koningschap van zijn broer Jérôme.

Slechts na de revolutionaire democratische bewegingen rond 1848, en als resultaat daarvan, werden in geheel Duitsland burgerrechten aan Duitse joden verleend en werden alle uitzonderingswetten opgeheven.

Dit directe verband tussen de emancipatie der joden en de burgerlijke democratie verklaart in hoofdzaak het anti-semitisme van Hitler.

Het anti-semitisme stond in 1933 in dienst van de vernietiging van die democratie en het onderdrukken van de verlichte ideeën van de Franse Revolutie.

Het herstel van de rechteloosheid voor joden, die in het Duitse Rijk in de vorige eeuw had bestaan, en die door Hitler tot aan de massale uitroeiing werd doorgedreven, was een essentiële onderdeel van de fascistische dictatuur, gericht op de uitbreiding van het, derde, Duitse Reich en zijn drang naar de overheersing van de andere volkeren van Europa.

Op de grondslag van de hoogontwikkelde industrie der kapitalistische monopolies schiep het fascisme in Duits-

land een politieke bovenbouw die terugvoerde naar het absolutisme van de Middeleeuwen.

Voor hun jodenvervolgingen rakelden de Duitse nazi's dan ook de bestiaalste vooroordelen uit de Middeleeuwen op.

Hun 'ideoloog' Arthur Rosenberg brouwde er op de bekende 'gründliche' wijze een 'solide' theorie van. Deze drong ook in Nederland door. Wij kregen te maken met de oeroude leugen over het gebruik van bloed van vers gedode christen-kinderen in de joodse godsdienstige ritus. Wij kregen de mythe van 'Jood Süß' (ook de film hierover), van de jood, die de wereld overheersen wil.

Wij kregen de 'theorie' over het bestaan van een bijzonder joods 'ras', wat door de Duitse nazi's met behulp van schedelvorm, neuslengte e.d. werd 'bewezen'.

Progressieve geleerden waren genoodzaakt in alle ernst met dit monsterachtige verzinsel op wetenschappelijke wijze af te rekenen, zonder veel resultaat overigens, want de uitdrukking 'joods ras' is tot op heden in de volksmond blijven voortleven.

Verder kregen wij te maken met het begrip 'gastvolk'. Dit hield in dat de Duitsers, en ook de Nederlanders van joodse afstamming, niet tot de natie behoorden van het land waarin zij leefden, doch daarin slechts 'te gast' waren, slechts 'gastvrijheid' genoten, die hun vanzelfsprekend moest worden ontzegd.

Men kan zich thans nog met verbijstering afvragen hoe, 'ausgerechnet' in Nederland, zulke waanzin dóór kon vreten. In Nederland, waar de joden een bestanddeel van de Nederlandse natie vormden, vanaf de vorming zelve van die natie als staatskundige, economische en culturele eenheid in de zestiende eeuw!

De nazi's knoopten echter aan bij de chauvinistische

voorstelling als zou er een 'Neêrlands stam' bestaan, waartoe 'alle man' moest behoren.

Het bekende schoolliedje over 'Alle man van Neêrlands stam' was zelfs door de N.S.B. tot strijdlied verheven.

Maar in werkelijkheid is het Nederlandse volk niet van één stam afkomstig, doch van verscheidene afstamming. Alleen al op grond van de cijfers springt dit in het oog. Op het grondgebied van de huidige Nederlandse staat waren er, volgens de volkstelling op 1 januari 1830, 2.613.298 inwoners.

Op 1 januari 1940 waren er al 8.923.200 inwoners. Meer dan driemaal zo veel!

Het is niet te gewaagd om aan te nemen, dat dit niet alleen een gevolg was van natuurlijke groei, maar ook van een bevolkingsaanwas met Duitsers, voornamelijk uit de Duitse randgebieden.

Indien men zich op het waanzinnige standpunt van 'Gastheervolk' en 'gastvolk' had willen stellen, zou het nog de vraag zijn geweest, wie het 'gastvolk' waren, de joden of de uit het Keulse en Akense gebied afkomstige kringen, waaruit de N.S.B. van Mussert haar meeste aanhangers en terroristen recruteerde!

Het toppunt bereikte de waanzin toen deze tot wet werd verheven in de gedaante van de Duitse 'Neurenberger wetten', waarbij het ras, als bij dieren, van de stamboom werd afgeleid, het aantal joodse grootouders, enz., en een officiële uitzonderingstoestand voor de joden werd ingesteld.

De C.P.N. voerde in die tijd een stelselmatige actie tegen het anti-semitisme in al zijn aspecten. Deze actie tegen het anti-semitisme was een vitaal en onmisbaar bestanddeel van de strijd tegen het fascisme en voor de verdediging van democratie en nationale vrijheid.

Heden is dat meer waar dan ooit.

De compromisloze strijd tegen het anti-semitisme is een blijvende toetssteen voor alle progressiviteit.

Wie deze strijd veronachtzaamt, berooft de communistische beweging van een potentiële kracht bij het vervullen van haar actuele taken, zowel in de kapitalistische als in de socialistische landen.

Rassendiscriminatie tegenover negers en andere kleurlingen is een wapen voor het kolonialisme.

Chauvinisme tussen de volkeren is een kwaad dat hen, die naar oorlogen drijven, in de hand werkt.

Maar anti-semitisme heeft een nog veel verder reikende, internationaal-politieke betekenis, omdat het een element is van de herleving van het fascisme in West-Duitsland en van een herhaling van de expansiezucht van het Duitse imperialisme.

Ik ben altijd voorstander van assimilatie van de joden met de cultuur en het leven in hun geboorteland geweest en ben in die overtuiging nog versterkt door de na-oorlogse opflakkering van joods nationalisme en afzonderingsgeest en vooral door de extremistische oriëntering op de staat Israël, als 'vaderland van alle joden ter wereld'. De waarborg tegen jodenvervolging en discriminatie is gelijkheid van alle burgers voor de wet en in de staat, een der voornaamste democratische rechten.

Het verdedigen en het in de praktijk realiseren daarvan vereist een zo groot mogelijke eenheid van alle democratisch gezinden.

Afzondering, opsluiting in eigen kring en oriëntering op emigratie naar Israël der mensen van joodse afstamming, brengen verdeeldheid en dus verzwakking in de rijen van de democraten.

Ook als ik, korthedshalve, de rol van de staat Israël

in het Midden-Oosten hier buiten beschouwing laat, komt alleen al het streven van de zionistische beweging om miljoenen joden uit de Sowjet-Unie en andere socialistische landen voor Israël op te eisen neer op een verzwakking van die krachten, die op effectieve wijze het herleven van een agressief Duitsland kunnen voorkomen en eventueel weerstaan.

Ook van een ander verschijnsel in verband met het joodse vraagstuk ben ik steeds afkerig geweest, n.l. het filo-semitisme, dat in Nederland na de oorlog door sommige kringen ijverig beoefend wordt.

Het filo-semitisme idealiseert het 'jodendom'.

Terwijl het anti-semitisme de joden alle slechte eigenschappen toedicht, vleit het filo-semitisme hen om werkelijke of vermeende goede eigenschappen.

In het bijzonder wordt dan de joodse humor bewonderd, de 'gein' en zelfbespotting, hoewel daarbij meestal vergeten wordt hoezeer deze een morele zelfverdediging zijn, een reactie op eeuwenlange achteruitzetting en lijden.

Het filo-semitisme idealiseert het 'jodendom' ook op religieuze gronden, als het 'oude volk' waaruit het christendom geboren is.

Dit alles komt neer op de opvatting over het 'jodendom' als 'uitverkoren volk', dat wil zeggen, op de afzondering. Daarom is het filo-semitisme omgekeerd anti-semitisme. Het laatste drijft naar de fysieke vernietiging van de joden, het eerste wil hen geestelijk en sociaal isoleren, als in een soort natuurreservaat.

Er bestaat geen behoefte aan de idealisering van joden als zodanig.

Van Heinrich Heine is de boutade afkomstig:

'Als zij goed zijn, zijn de joden *beter*, als zij slecht zijn, zijn ze slechter dan de christenen'⁵.

Ook bij Heine komt de gedachte van 'het uitverkoren volk' om de hoek kijken, uitverkoren zelfs in het kwade, maar hij maakt tenminste onderscheid tussen goeden en kwaden. De gelijkgerechtigdheid van joden ten aanzien van de staat heft nog niet de tegenstelling op tussen bezitters en bezitlozen, uitbuiters en uitgebuiten, democraten en fascistten, ook onder de joden.

'De politieke emancipatie is nog geen menselijke emancipatie' schreef K. Marx in zijn beschouwingen over het joodse vraagstuk⁶.

De politieke emancipatie lost het joodse vraagstuk op op het gebied van de democratie.

Maar dan rijst voor de joden, als voor alle andere mensen, de behoefte aan de menselijke emancipatie, de menselijke vrijheid. En die is voor allen afhankelijk van de bevrijding van de menselijke samenleving uit de heerschappij van de Mammon, van de geldmacht, van het kapitalisme. En van de ontwikkeling van de individuele mens tot gemeenschapsmens.

Dit komt neer op het socialisme.

Spreekt men hierover, dan rijst onmiddellijk de vraag hoe het met de positie van de joden in de huidige socialistische landen, in het bijzonder in de Sowjet-Unie, staat. Om hierover tot een objectieve beoordeling te komen, moet men twee zaken in het oog houden.

Ten eerste, dat het joodse vraagstuk een erfenis is van het verleden, zodat men het in elk land afzonderlijk slechts in het raam van de historische ontwikkeling van dat land beschouwen kan. Ook in de Sowjet-Unie, die uit het oude Rusland is voortgekomen.

Ten tweede mag niet vergeten worden, dat de Sowjet-democratie, en de volksdemocratie in andere landen, zich in beweging bevinden en nog lang niet het voleindigde

stadium van politieke en menselijke vrijheid bereikt hebben, waartoe de materiële grondslagen en de maatschappelijke opbouw in die landen de mogelijkheid bieden.

Vóór de Eerste Wereldoorlog woonde ongeveer de helft van de 7,5 miljoen joden, die in de wereld geteld werden, in het Russische rijk, dat o.a. ook het tegenwoordige Polen, Litauen, Estland, Letland en Finland omvatte.

In het tsarenrijk heerste een half-feodaal bewind, het meest reactionaire van Europa.

Dit uitte zich ook in de discriminatie van de joodse bevolking, gepaard aan telkens weer oplaaiende moordpartijen, de zgn. pogroms.

Joden waren niet alleen uitgesloten van openbare functies, doch het was hun ook verboden in Centraal Rusland te wonen. Hierop werd alleen uitzondering gemaakt voor de rijke kooplieden en voor hen, die een universitaire graad bezaten.

Zelfs in de randgebieden was het voor joden verboden om in dorpen te wonen en mochten zij zich niet met de landbouw bezighouden; de Russische economie bestond echter bijna uitsluitend uit landbouw!

De joodse bevolking leefde dus hoofdzakelijk in Polen, Litauen, Zuid-Rusland, de Oekraïne, Georgië, waar zij in grotere en kleinere steden een belangrijk deel van de bevolking uitmaakte of soms zelfs de meerderheid.

Joden waren van middelbaar onderwijs uitgesloten en slechts bij uitzondering werden zij tot het hoger onderwijs toegelaten. Lager onderwijs werd in afzonderlijke scholen voor joodse kinderen gegeven. De discriminatie dreef de joden naar afzondering in joodse gemeenschappen rondom de synagogen en de joodse scholen, die niet alleen als godsdienstige, doch ook als sociale centra dienden.

Hieruit ontstond een geest van nationalisme, het gebruik van het jiddische jargon, de dagelijkse omgangstaal, en de hieruit gegroeide letterkunde, muziek, enz.

Alleen klassebewuste proletariërs en intellectuelen onder de joden onttrokken zich aan deze afzondering, assimileerden zich met de Russische, Poolse, Oekraïense e.a. volkeren en velen sloten zich bij de marxistisch-revolutionaire arbeidersbeweging aan.

Na de Oktober-revolutie van 1917 heeft het Sowjet-stelsel alle tsaristische uitzonderingswetten voor de joden afgeschaft.

Tijdens het leven van Lenin was de Sowjet-Unie voor joden het vrijste land ter wereld.

Lenin heeft, ook vóór de revolutie, de felste veroordeling van alle tijden over het anti-semitisme uitgesproken, de felste en ook de zuiverste, omdat zij niet uitging van gevoelsoverwegingen en 'mededogen', doch van de gemeenschappelijke strijd van alle verdrukten voor de opbouw van een nieuwe socialistische maatschappij, die voor het eerst de mens geheel vrij zal maken.

Lenin heeft veel begrip voor het joodse vraagstuk getoond. Hij had een bijzondere genegenheid voor de Russische joodse revolutionairen. Zijn korte herdenkingsrede bij de begrafenis van de eerste president van de Sowjet-Unie, de joodse bolsjewiek Jacob Swerdlow, is een aan doenlijk monument van hartelijke vriendschap en hoogachting.

Onder het leiderschap van Stalin werden in het joodse vraagstuk enkele nieuwe stappen gedaan.

Volgens de in de Sowjet-Unie toegepaste nationaliteitenpolitiek is de staat als een bond van nationale republieken opgebouwd, bijv. de Oekraïne, Centraal Rusland (R.S.F.S.R.), Georgië, Armenië, enz.

Naast het algemeen staatsburgerschap van de Sowjet-Unie bezitten de inwoners ook een burgerschap volgens hun nationaliteit. Die nationaliteit wordt naast het staatsburgerschap op het binnenlandse persoonsbewijs vermeld, dat ieder vanaf zijn 16de jaar moet bezitten.

Onder het tsarisme mochten de joden slechts bij uitzondering in Centraal Rusland wonen en waren zij over de randgebieden in het Westen en Oosten verspreid.

In 1934 werd een nieuw nationaal grondgebied voor joden gevormd. Het is een gebied van 36.000 vierkante kilometer in Oost-Siberië, waar de rivier de Amoer de grens met China vormt, een gebied voor een groot deel uit wouden en bergen bestaand, met slechts twee kleine steden, waarvan één, Birobidzjan, de naam aan het gebied geeft. Er zou voornamelijk gelegenheid tot ontginning en landbouw zijn.

Wat de aanleiding tot deze maatregelen, en de invoering van een geregistreerde joodse nationaliteit in de gehele Sowjet-Unie was, is tot dusver niet duidelijk. De marxisten-leninisten hadden het begrip 'joodse' nationaliteit steeds verworpen en bestreden.

Stalin zelf had in zijn polemieken tegen de joodse 'Bund' deze nationaliteit als 'een reactionair verzinsel' grondig ontzenuwd.

Misschien was de nieuwe maatregel als een tegemoetkoming aan conservatief gebleven joodse Sowjet-burgers bedoeld, om hen van zionistische neigingen af te houden. Thans konden alle in de Sowjet-Unie wonende burgers van joodse afkomst de joodse nationaliteit vrijwillig in hun papieren vermelden.

Deze vrijwilligheid werd, waarschijnlijk aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog, afgeschaft en tot een verplichting gemaakt. Deze verplichte vermelding

van de joodse nationaliteit in de identiteitspapieren bleef na de oorlog bestaan en bestaat nog steeds.

Er zijn hiervoor de volgende regelen.

Als een kind geboren wordt waarvan beide ouders de joodse nationaliteit hebben, wordt het automatisch en voor altijd als jood ingeschreven.

Verandering is dan niet meer mogelijk.

Als een der ouders de joodse en de andere een andere nationaliteit heeft, kunnen de ouders bij de geboorte kiezen tussen de nationaliteit van de vader of de moeder. Op 16-jarige leeftijd krijgt het kind een persoonsbewijs en kan dan eventueel een voorkeur uitspreken voor de nationaliteit van vader of moeder.

Deze regeling geldt voor alle nationaliteiten van de Sowjet-Unie die volgens de grondwet gelijkwaardig zijn, hoewel de Russische nationaliteit als de belangrijkste geldt. Intussen is er van Birobidzjan niets terecht gekomen. Thans staat het in de Sowjet-atlas vermeld als het 'joodse district' van het gebied van Chabarowsk dat deel uitmaakt van de R.S.F.S.R., de Russische republiek. Volgens de volkstelling van 1958 had het 164.000 inwoners, waaronder ook Russen en Oekraïners. In de gehele Sowjet-Unie echter stonden in 1959 2.268.000 burgers van joodse nationaliteit geregistreerd, waarvan slechts 20 % het jiddisch als hun nationale taal erkenden.

De verplichte joodse nationaliteit berust dus niet op een gemeenschappelijk nationaal territorium of gemeenschappelijke taal, doch uitsluitend op de afstamming, op 'enkele biologische kenmerken', zoals Stalin eertijds spottend in zijn boek over het nationale vraagstuk had geschreven.

De thans hoofdzakelijk in Centraal Rusland (R.S.F.S.R.), de Oekraïne, Wit-Rusland, Moldavië, Georgië en Let-

land verspreide joden hebben dus een nationaliteit, waardoor een officieel onderscheid gemaakt wordt tussen hen en de overige burgers van de republiek waar zij leven. Men kan daar tegen aanvoeren dat zulk onderscheid ook tussen de andere nationaliteiten bestaat en dit geen discriminatie inhoudt. Doch dit is een formalisme waar men, als het uit de mond van communisten komt, alleen maar verstoelt van kan staan.

Door lange eeuwen heen zijn joden in het Russische rijk vervolgd en zwart gemaakt. Hitler was niet de eerste die door het aanwakken van anti-semitisme zijn heerschappij poogde te versterken; dat hadden vóór hem de Russische tsaren al op grote schaal gedaan. Bij binnenlandse moeilijkheden, misoogst, ontevredenheid van het volk, vooral van de boeren, bij tegenslag in een oorlog en dergelijke, werden de joden tot zondebok gemaakt om er het misnoegen van het volk door af te leiden.

Deze afschuwelijke erfenis uit het verleden, en de overblijfselen daarvan, die, als ze niet stelselmatig ontzenuwd worden, nog lang onder delen van de bevolking, bewust of onbewust, zullen blijven voortbestaan, leggen ongetwijfeld een zeker odium op hen die de verplichte joodse nationaliteit bezitten.

In rustige tijden hoeft dit geen bijzondere gevolgen te hebben, maar onder bepaalde politieke spanningen kan dit tot tragedies leiden en heeft het ook geleid.

Dit was het geval in 1939 toen als gevolg van de Duitse oorlog tegen Polen grote aantallen Poolse joden in de Sowjet-Unie terecht kwamen, waarop later nog velen uit Litauen, Estland en Letland volgden.

In het volgende deel van mijn herinneringen zal ik uitvoerig deze periode 1936-1940, met haar schokkende gebeurtenissen, pogen te schetsen.

Na de oorlog werd de ideologische strijd tegen het anti-semitisme, die tijdens de oorlog zeer actief gevoerd was, stopgezet.

Een uitbarsting van anti-semitisme, die onder de communisten in vele landen, en onder alle progressieve mensen verontwaardiging wekte, was de zgn. 'dokterskwes-tie' in 1953. Joodse artsen werden onder de valse beschuldiging van spionage voor de staat Israël door de Sow-jet-autoriteiten gevangen gezet en eerst na de dood van Stalin weer vrijgelaten.

Jammer genoeg is hiertegen toen niet door onze Communistische Partij van Nederland, evenmin als door andere communistische partijen in het openbaar geprotesteerd en . . . gestreden!

Want het betrof niet alleen een daad van machtsmisbruik tegen de betrokken personen, het was niet alleen een blaam die op de communisten in de gehele wereld werd geworpen; het bleek later tevens een symptoom van een abnormale toestand in het politiek regiem van de Sow-jet-Unie zelve, die door de naam 'personencultus' slechts ten dele gedekt wordt. Hoe moeilijk de omstandigheden in de toenmalige periode van ongebreidelde koude oorlog ook waren, toch hadden zulke wandaden niet zonder on-verzoenlijke kritiek mogen blijven.

Hoe vreemd dit sommige oppervlakkige mensen ook mag toeschijnen, *juist* onze solidariteit met de Sowjet-Unie had een scherpe veroordeling van zulke daden vereist, die het aanzien van de Sowjet-Unie schaadden.

Internationale solidariteit is de voorwaarde voor de overwinning van het socialisme. Reeds bij de geboorte van de moderne arbeidersbeweging klonk de strijdkreet van het 'Communistisch Manifest': Arbeiders aller landen, verenigt U!

Solidariteit tussen de communisten in de gehele wereld is onontbeerlijk voor het verdedigen van de vrede.

Maar solidariteit kan, evenmin als de liefde, van één kant komen. Zij is daarom geen onvoorwaardelijke solidariteit, zij moet de gemeenschappelijke strijd dienen.

Wanneer één of meer partijen, juist als zij een grote macht bezitten, door hun daden het marxisme-leninisme in diskrediet brengen, dan is het geboden zich daartegen te keren. Inzake de kwestie die in dit hoofdstuk behandeld wordt wil ik, ten overvloede en zoals ik altijd gedaan heb, mijn vaste overtuiging uitspreken dat er bij de C.P.S.U. als geheel, of welke andere communistische partij ook, geen sprake is van bewust antisemitisme. Noch in het verleden, noch thans.

De gegeven toestand in de socialistische landen van Oost-Europa is aldus dat er onder zekere lagen van de bevolking, vooral die welke uit de vroegere heersende klasse voortgekomen zijn, diepgewortelde anti-semitische vooroordelen bestaan. Maar het zou onrechtvaardig zijn die bevolking ervoor aansprakelijk te stellen dat zij nog niet immuun is tegen het anti-semitisme.

Waar het op aan komt is welke houding de Communistische Partij hier tegenover aanneemt, een marxistisch-leninistische of een revisionistische houding.

De revisionistische tendens is al oud en zij bestaat in het uit de weg gaan van een volgehouden, onverzoenlijke strijd, vooral ideologisch, tegen het anti-semitisme.

Deze tendens was al vóór 1933 in de Duitse en Oostenrijkse sociaal-democratische partijen aanwezig.

De revisionistische leiding koesterde de illusie dat door het nalaten van de strijd tegen het anti-semitisme allerlei, niet-proletarische kringen 'gemakkelijker' voor de partij gewonnen konden worden.

In zijn verdere consequentie leidde dit tot 'coquetteren' met het anti-semitisme, en tegelijk met zijn tegenpool, het Zionisme, en het aanvaarden van hun uitgangspunt: de scheiding tussen joden en niet-joden in de arbeiderspartij. Een nog verdere consequentie was het aanvaarden van de 'joodse nationaliteit'.

Aan deze 'tactische massa-politiek' werd ook wel meegedaan door leiders van de arbeidersbeweging die zelf van joodse afstamming waren en die het dubbel moeilijk hadden doordat zij enerzijds aan de haat van de anti-semieten bloot stonden, anderzijds door de zionisten ervan beschuldigd werden 'hun volk' te verloochenen.

Het is voorgekomen, en komt nog voor, ofschoon personen van joodse afstamming op vooraanstaande posten uiterst zeldzaam zijn geworden in de communistische beweging, dat zulke mensen door duldzaamheid tegenover het anti-semitisme 'aanvaardbaar' pogen te blijven.

Vóór de Eerste Wereldoorlog werd deze revisionistische tendens door de Oostenrijkse sociaal-democraat Otto Bauer op de meest uitgesproken wijze vertegenwoordigd. Hij introduceerde het begrip 'joodse nationaliteit' in de sociaal-democratie.

Met het Marxisme heeft dit nooit iets te maken gehad.

Karl Marx had er in een van zijn vroegste werken, 'Zur Judenfrage', al ondubbelzinnig stelling tegen genomen. Hij noemde haar een 'chimerische nationaliteit', een spook-nationaliteit.

Friedrich Engels had de anti-semitische vooroordelen en het terugwijken ervoor in de arbeidersbeweging met bijtende kritiek overladen. Hij had er op gewezen dat Marx van 'oerjoodsen bloede' was en dat hijzelf, als hij een keus moest maken, liever jood zou zijn dan een of andere 'Herr von' dit of dat!

Indedaad. Marx had, biologisch, een joodse vader en moeder. Als hij thans als Sowjet-burger in Moskou geleefd had, waar zijn standbeeld staat en zijn naam bij elke gelegenheid aangeroepen wordt, zou hem de 'joodse nationaliteit' zijn toegedicht en zou deze in zijn persoonsbewijs zijn geschreven.

Naast de ideologische capitulatie voor het anti-semitisme en het coquetteren ermee, zijn wij helaas ook in de Sowjet-Unie getuige geweest van een ander verschijnsel, het speculeren op de anti-semitische vooroordelen onder de bevolking. Dit stond in dienst van het streven van een der leiders naar de alleenheerschappij, waarvoor hij een kunstmatige 'populariteit' van zijn persoon nodig had en niet kieskeurig was in zijn middelen om dit te bereiken. Ook hing daarmee samen de poging om de ontevredenheid van de bevolking over het gevoerde wanbeleid op de joden af te reageren.

Dat is niet alleen onder het leiderschap van Stalin, maar ook onder Chroestsjew voorgekomen, toen een grof beroep werd gedaan op anti-semitische vooroordelen onder de vlag van 'atheïstische' propaganda.

Het was niet toevallig dat dit gebeurde in een situatie, waarin onder de Sowjet-bevolking ernstige ontevredenheid over de voedselvoorziening tot uiting kwam en vooral over de bruuske verhoging van de vleesprijzen.

Tegen deze verkapte anti-semitische speculaties werd echter ditmaal door enkele communistische partijen, onverbloemd door de C.P.N., en zijdelings, doch in het openbaar, ook door de Franse C.P. geprotesteerd.

Dergelijke praktijken zijn vreemd aan het communisme, niet alleen vanwege het bespelen van anti-semitische instincten, die elk beschaafd mens onwaardig zouden moeten zijn, doch zij houden onmiddellijk verband met het

optreden van het revisionisme over de gehele lijn, in de internationale politiek en in de binnenlandse politiek; het zijn signalen dat er op een zeker ogenblik iets in de socialistische landen niet in orde is.

Door het handhaven van een uitgedachte 'joodse nationaliteit', of door, als in andere socialistische landen, waar deze niet bestaat, evengoed ongeschreven uitzonderingsmethoden tegen joden toe te passen, wordt de deur opengeleten voor onfrisse regeringspraktijken, zoals die onder Stalin en Chroestsjew aan het licht zijn gekomen.

Om van te voren alle demagogische verdraaiingen de pas af te snijden, wil ik er op wijzen dat onze communistische kritiek en zelfkritiek diametraal tegenovergesteld zijn aan de zionistische verwijten die de positie van de orthodoxe joden betreffen.

Voor de uitoefening van de Israëlitische godsdienst bestaat in de socialistische landen voldoende vrijheid.

Dit kan Amerikaanse en andere reactionaire joden voldoening geven, voor wie het immers niet om socialisme, om democratie voor het volk, waarvan zijzelf verklaarde vijanden zijn, gaat doch uitsluitend om het conserveren van de Israëlitische godsdienst en de versteende ceremonieën en instellingen daarvan.

Maar voor de communisten en progressieve mensen is het joodse vraagstuk geen vraagstuk van de godsdienst. Het is in het geheel geen vraagstuk van de joden zelve. Het is een *politiek* vraagstuk, een vraagstuk dat de socialistische maatschappij op te lossen heeft.

De bloei van de synagogen is hiervoor van geen belang, hoewel ze natuurlijk hun recht van bestaan hebben zolang de gelovigen dit wensen.

Ik heb zonder terughouding pogen te belichten welke moeilijkheden er aan de oplossing van het joodse vraag-

stuk in een socialistische staat in de weg staan en in het bijzonder in de Sowjet-Unie, die de erfenis van het oude Russische tsarenrijk moet likwideren.

In andere socialistische staten zijn die moeilijkheden geringer, doch zij bestaan er niettemin ook.

Aan de andere kant moet er rekening mee gehouden worden, dat onder de joodse bevolking nog zeer taaie tradities voortleven, van eeuwen her.

Daar is bijvoorbeeld de joodse 'handelsgeest'.

Handeldrijven op individualistische wijze zit vooral de Oost-joden sinds onheuglijke tijden in het bloed. Buitengewoon raak en diepzinnig was de uitspraak van Heine, ook hierover. In een van zijn brieven schreef hij:

'Men heeft de begeerte naar geld als de voornaamste ondeugd van de joden aangeklaagd — dat is niet waar. De ondeugd aller ondeugden, die de joden beheerst — in het bijzonder de Pools-Duitse joden — is de begeerte naar handel; hij is als de speler, die niet om de winst, maar om het spel zelve speelt. De jood moet kopen en verkopen, anders is hij ongelukkig en ik geloof beslist, dat iedere keer als het Oude Testament over het lijden van Gods Volk sprak, bedoeld was, dat het niets bij de hand had om handel mee te drijven⁸.

Het is begrijpelijk, dat zulke individualistische handelsbegeerte met de Sowjet-economie in botsing komt.

Maar het behoort mijns inziens tot het wezen van de socialistische democratie om allerlei tradities en levensgewoonten van diverse groepen van de werkersbevolking, hoe conservatief ook, met omzichtigheid en geduld tegemoet te treden.

Bij een verdere ontwikkeling van de socialistische economie en bij een ontplooiing van een hogere cultuur, zullen deze onvermijdelijk afslijten en verdwijnen.

Geen andere dan de socialistische maatschappij-orde en de marxistische ideologie zijn in staat het eeuwenoude, smartelijke joodse vraagstuk tot een definitieve en positieve oplossing te brengen in de geest van de 'bevrijding van de mens' die Marx, Engels en Lenin voor ogen stond. Om deze opgave te verwezenlijken moet de arbeidersbeweging, en in de eerste plaats haar doelbewuste en actieve voorhoede, de communistische partij, diep doordrongen zijn van het belang van het joodse vraagstuk.

Dit is na de Tweede Wereldoorlog maar al te zeer als een zaak van het verleden beschouwd. Terwijl tranen met tuiten gehuild worden over de tragische moord op miljoenen joden door het Hitler-fascisme, wordt het joodse vraagstuk als afgedaan beschouwd wegens gebrek aan joden.

Een dergelijke opvatting komt voort uit een miskenning van het gevaar van een herleefd fascisme, allereerst in West-Duitsland, waarbij het anti-semitisme opnieuw een rol speelt.

Maar dat niet alleen.

De oplossing van het joodse vraagstuk is een essentieel aspect van de strijd voor het socialisme.

Daarom gaan de toestanden die op dit gebied in de socialistische landen van Oost-Europa bestaan ook ons aan en is het onze plicht erover te spreken.

Want overal ter wereld is een onverzoenlijke, actieve houding tegenover het anti-semitisme een test voor de betrouwbaarheid van hen die zich op het socialisme beroepen.

In de jaren, waarover in deze herinneringen gesproken wordt, was de bestrijding van het anti-semitisme een der

meest actuele taken van de C.P.N., omdat zij onmiddellijk verband hield met de verdediging van de democratie in Nederland en met de verdediging van Nederlands grondgebied tegen Duitsland.

De activiteit van onze partij nam op dit gebied voortdurend toe.

Zij bleef niet zonder vruchten, ook voor de partij zelve. In de S.D.A.P. waren talrijke leden, bestuurders en vooral Amsterdamse kiezers van joodse afstamming.

Onder de invloed van het verraad van vele Duitse sociaal-democratische en vakverenigingsleiders en de tweeslachtige politiek van de leiders van de S.D.A.P., ook onder de invloed van de economische crisis op de arbeiders van het N.V.V., begon een overgang van deze krachten naar de C.P.N. Het joodse element ging hierbij voorop en trok ook anderen aan.

Uit de A.J.C., uit sociaal-democratische studentenkringen, uit de joodse middenstand, kwamen kameraden van grote waarde onze rijen versterken.

In 'Tijl Uilenspiegel' laat Charles de Coster zijn held een beetje as van de brandstapel nemen, waarop zijn vader ter dood is gebracht en het in een zakje op zijn borst dragen. Telkens als Tijl voor een gevaarlijke opgave gesteld wordt, begint de as van vader Klaes op zijn borst te kloppen en spoort hem aan tot de uiterste moed.

Datzelfde kan van onze communisten van joodse afstamming gezegd worden, zonder de anderen tekort te doen. Zij waren door een koortsachtige activiteit bezeten, aangespoord door de as van vele generaties van voorouders op hun borst.

Toen nog figuurlijk! Helaas! De tijden van Tijl Uilenspiegel zouden spoedig ook in Nederland terugkeren, tragischer dan ooit.

De brandstapel van Klaes zou miljoenen malen vernieuwvuldigd worden, 'mechaniseerd' en 'organiseerd' met 'deutsche Gründlichkeit'.

En de gloeiende as zou zich ophopen tot een bergtop, zo hoog, dat de martelaars van de Bloedraad van Alva er zich geen denkbeeld van hadden kunnen vormen.

Notities bij het tiende hoofdstuk.

¹ Zie 'Amsterdam, kroondraagster van Europa', door D. Kouwenaar. Uitgave Nijgh & Van Ditmar, 1947, blz. 179.

² Zie Erich Kuttner, 'Het hongerjaar 1566'. Uitgave 1949.

³ D. Kouwenaar, als voren.

⁴ Zie Heinrich Heine, 'Briefe an Julius Campe', 1840.

⁵ Heinrich Heine, 'Gedachten en invallen'.

⁶ Zie K. Marx, 'Zur Judenfrage'. Deutsch-Franzoesische Jahrbücher, 1844.

⁷ Sociaal-democratische joodse partij in tsaristisch Rusland. Zie J. W. Stalin 'Het nationale vraagstuk', blz. 39, uitgave Pegasus, 1937.

⁸ In een brief aan de Weense 'Arbeiter-Zeitung' van 9 mei 1890, geciteerd in een studie van L. Spira over het anti-semitisme in 'Weg und Ziel', orgaan van de Oostenrijkse C.P., september 1965.

ELFDE HOOFDSTUK

Wat de schrijver in de leiding van de Communistische Internationale hoorde en zag, over de inwendige strijd in die Internationale over het Duitse fascisme, de Oostenrijkse opstand, het Franse Volksfront, de democratie en de sociaal-democratie.

Verder over de aankomst van Dimitroff in Moskou, na zijn vrijspraak in het proces te Leipzig.

De leiding van de Communistische Internationale bestond uit een Uitvoerend Comité dat op de congressen gekozen werd.

Op het VIe Congres in 1928 was Louis de Visser plaatsvervangend lid van het Uitvoerend Comité (afgekort E.K.K.I.) geworden.

Sinds die tijd was er geen congres meer geweest, doch kwam het E.K.K.I. enkele malen in plenaire zitting bijeen. Voor de C.P.H. woonde C. Schalker deze zittingen bij.

Om het contact te onderhouden konden de aangesloten partijen iemand uit hun partijbestuur voor een bepaalde tijd bij het E.K.K.I. detacheren, meestal voor een jaar.

In het begin van 1934 benoemde het partijbestuur mij als zijn vertegenwoordiger bij het Comintern-bestuur.

Zo moest ik dan mijn werk onderbreken en begaf ik mij eind maart naar Moskou.

Ik kreeg eerst een kamertje in een oeroud gebouwtje aan de Twerskaja, de latere Gorki-sstraat, dat 'Hotel Sojoesnaja' heette.

Het was een verbouwd kerkje, somber en zonder veel comfort. De marmerblokken waaruit het gemetseld was

waren zo solide, dat men ze met dynamiet moest laten springen toen de Gorki-sstraat verbreed werd.

In 'Sojoesnaja' waren mijn burens de Tsjechoslowaakse partijvoorzitter, in ballingschap wegens vervolgingen in zijn land, Clement Gottwald en de eveneens geëmigreerde Italiaanse vakverenigingsleider Di Vittorio.

Later verhuisde ik naar het gesloten partijhotel 'Lux', waar ook Manuïlski en Togliatti en andere bekende mensen uit de Comintern woonden, eveneens in de Gorki-sstraat.

Zo begon een verblijf in Moskou dat voor een jaar was bedoeld, doch dat nauwelijks drie maanden zou duren.

De zetel van de Comintern was gevestigd in een gebouw dat vroeger aan een koopman had toebehoord en dat zich in de Mochowaja-sstraat, juist tegenover de 'Manège', de vroegere paardenstal van de tsaar, in het centrum van Moskou bevond.

Een eigenlijke taak had ik er niet. Ik had het recht zittingen van het secretariaat of het presidium bij te wonen waar vraagstukken behandeld werden die voor onze partij van belang konden zijn.

Gewoonlijk gingen die over Duitsland, Italië, Oostenrijk, Tsjechoslowakije, Frankrijk, België en soms ook over algemene internationale problemen.

Een van de leden van het E.K.K.I. hield dan een inleiding en alle aanwezigen konden hun mening daarover zeggen.

De secretarissen, hierbij aanwezig, waren in die tijd voornamelijk D. Manuïlski, Ossip Pjatnitski en Wladimir Knorin, alle drie leden van het partijbestuur van de C.P. van de Sowjet-Unie.

Verder waren er nog de Duitsers Fritz Heckert en Wilhelm Pieck, de Tsjech Clement Gottwald, de Engelsman

Tommy Bell en de Italiaan Palmiro Togliatti, wiens illegale naam Ercoli was.

Zulke discussies waren heel interessant omdat men er de toestand in diverse landen beter door leerde kennen dan uit de pers mogelijk was. In het bijzonder betrof dit Duitsland en Oostenrijk, nadat daar het fascisme was ingevoerd.

De onderlinge beoordeling van de activiteit van elkaars partijen was ook hierom zo nuttig en noodzakelijk, daar toch de communisten in het ene land de gunstige of eventueel schadelijke gevolgen mee te dragen krijgen van wat in een ander land plaats vindt.

Daarom was het ook normaal dat in plenaire zittingen van het internationale bestuur vertegenwoordigers van de ene partij de houding van een andere partij bespraken en deze redevoeringen werden gepubliceerd.

De arbeiderspartijen zijn in alle landen onderling van elkaar afhankelijk en dus moet vooral de marxistisch-leninistische partij van elk land bereid zijn haar beleid aan het oordeel van de geestverwante partijen in andere landen te toetsen.

De democratische norm 'dat de publieke zaak in het publiek behandeld moet worden' is in de mond van de bourgeois-politici tot een lege frase geworden. Maar voor de communisten zou zij als regel moeten gelden, zowel in binnenlandse als in internationale zaken.

Natuurlijk zijn er grenzen. Een partij die in een bepaald land door de staat of door machtige vijanden vervolgd wordt, kan de tegenstanders niet toestaan in haar kaart te kijken.

Een socialistische staat is aan zichzelf verplicht zijn staatsgeheimen te behoeden.

Maar, afgezien van zulke, tot het strikt noodzakelijke

beperkte voorzorgen, kan de openbare berichtgeving en polemiek alleen maar heilzaam zijn voor de communistische beweging.

Natuurlijk moet altijd het onderscheid gemaakt worden tussen de algemene activiteit en de interne, huishoudelijke, zaken van een partij.

Inmenging van een partij in deze interne zaken van een andere partij is beslist ontoelaatbaar.

Zulke inmenging is in de geschiedenis van de communistische beweging wel voorgekomen.

Dit gebeurde van de zijde van het bestuur van de Comintern vóór 1935 niet zelden, het deed dit echter op grond van internationale statuten.

Maar, vreemd genoeg, namen de 'ingrepen' van de Communistische Partij van de Sowjet-Unie in andere partijen de ernstigste vormen aan toen er geen Comintern meer bestond.

Hoe dan ook, was er in 1934, voor zover ik dit aan eigen ervaring heb meegemaakt, al geen sprake meer van een centrale internationale leiding.

Integendeel, de Comintern had zichzelf toen al overleefd.

In zes jaar was er geen congres meer geweest. Het uitvoerend comité, dat in 1928 was gekozen, had in die tussentijd enkele 'toonaangevende' plenaire zittingen gehouden. Maar de stellingen en de tactiek die daar waren uitgedokterd kwamen hoe langer hoe meer met de werkelijke ontwikkeling van de communistische beweging in botsing.

Want in die zes jaren hadden verscheidene communistische partijen grote invloed verworven in gewichtige centra van hun land, ook als zij als nationale partijen, in verkiezingsuitslagen uitgedrukt, niet 'groot' waren in ver-

gelijking met burgerlijke of sociaal-democratische partijen. Deze omstandigheid begon een woordje mee te spreken bij de bepaling van de partijpolitiek.

In de tijd die ik als C.P.H.-afgevaardigde bij het E.K.K.I. doorbracht, stonden drie grote vraagstukken in het middelpunt van de discussie, of liever nog, van de felle strijd, die in de vergaderzalen van de Comintern werd gevoerd. Dat waren de verhouding van de communisten ten aanzien van de parlementaire burgerlijke democratie, hun verhouding tot de sociaal-democratie en tot het oorlogsgevaar.

Het eerste probleem was door de invoering van het fascisme in Duitsland zeer acuut geworden.

Tot dusver was het een besliste stelling van het communisme geweest dat de burgerlijke democratie de voornaamste hinderpaal was voor de socialistische revolutie. De verminking en uitholling van de parlementaire democratie door de regeringen in de Europese landen had inderdaad de rechten van de volksmassa's onder het parlementaire stelsel tot bijna nul teruggebracht.

Maar het fascisme vernietigde niet alleen de overblijfselen van die rechten, doch brak het parlementaire systeem tot op de grond af.

Nu had de leiding van de Comintern, zoals wij gezien hebben, hieruit de conclusie getrokken dat dit juist de revolutie zou versnellen, waarin ook opgesloten lag dat die revolutie geen andere dan een gewelddadige, gewapende opstand zou kunnen zijn.

De praktijk wees echter uit dat het fascisme elke revolutionaire beweging in het land waar het de macht veroverd had, voor vele jaren de kop had ingedrukt. En het verlies van de burgerlijk-democratische rechten maakte het de arbeiders onder fascistische heerschappij zelfs on-

mogelijk zich zelfstandig te organiseren of hun organisaties op normale wijze in stand te houden.

En zonder het recht van vereniging is de massa tot slavernij gedoemd en gedwongen haar toevlucht tot geheime organisatie te nemen met alle buitengewone moeilijkheden en offers die dit vereist.

In Duitsland had het Hitler-bewind vrijwel zonder slag of stoot kunnen triomferen.

Maar in andere landen brak het verzet los.

In Oostenrijk was het bewind van de rechtse katholieke minister-president, Dolfuss, zich meer en meer op het fascisme van het Italiaanse Mussolini-type gaan richten. Hij had het parlement langs de weg van decreten buiten werking gesteld en de communistische partij verboden.

De sociaal-democratie, die ook over een eigen gewapende soort Burgerwacht, de 'Schutzbund' beschikte, ontzag hij aanvankelijk.

Doch naast Dolfuss streefden de Oostenrijkse nazi's, die door Hitler gesteund werden, eveneens naar de macht. Hun leider was de later als beul van het Nederlandse volk bekend geworden Seyss-Inquart uit Tirol.

Dolfuss keerde zich nu ook met wapengeweld tegen de sociaal-democratische partij en haar instellingen. De sociaal-democraten van hun kant gingen met behulp van hun 'Schutzbund' tot de gewapende verdediging van de partijgebouwen over.

Dat was in februari 1934 gebeurd. In politieke massastakingen en straatgevechten waren de communisten de sociaal-democraten te hulp gekomen en vochten met hen zij aan zij.

Na de nederlaag had een aantal 'Schutzbunders' weten te vluchten en de Sowjet-Unie verleende hun asiel. Ik herinner mij hoe ik, reeds in het begin van mijn ver-

blijf in Moskou, de geestdriftige ontvangst aan het station van deze Oostenrijkse sociaal-democraten door de Moskouse bevolking bijwoonde. Zij werden letterlijk op de handen gedragen!

In het secretariaat van de Comintern begonnen nu felle debatten over de consequenties van deze Oostenrijkse gebeurtenissen.

De Hongaarse revolutionair Bela Kun, lid van het Executief Comité, trad op voor een accoord met de sociaal-democratische partijen tegen het fascisme.

Hiertegen verzette zich de voornaamste Sowjet-vertegenwoordiger Pjatnitski op bijzonder hardnekkige en bekrompen wijze.

Maar de debatten zouden nog heviger worden toen in Frankrijk de actie tegen het fascisme een ongeken- de omvang aannam.

Op 12 februari was daar een algemene werkstaking uitgebroken tegen de pogingen van de rechtse regering om met wetsdecreten en gewapende benden fascist- en democratie om hals te brengen.

Deze beweging tegen de 'Croix de Feu' en de zgn. 'Cagoulards' was niet alleen het werk van de communistische partij en de Unitaire vakbeweging, maar hiertoe was ook door de socialistische partij, de partij van Léon Blum, opgeroepen.

Enorme mensenmenigten demonstreerden in de straten van Parijs en andere steden. Communisten en socialist- en vonden hier elkaar en steeds luider klonk hun verlangen om bij elkaar te blijven om het fascisme tegen te houden. In meetings en vergaderingen werden schriftelijke p- cten, onder het zingen van de 'Marseillaise' en de 'Internationale' tussen plaatselijke afdelingen van de communistische en socialistische partij, soms ook samen met de 'ra-

SONDERNUMMER

RUNDSCHAU

ÜBER POLITIK, WIRTSCHAFT UND ARBEITERBEWEGUNG

BASEL, 23. OKTOBER 1935

4. JAHRGANG · NUMMER 50

Der Siebente Weltkongreß der Kommunistischen Internationale (Ausführlicher Bericht)

Diskussion zum Bericht des Genossen Dimitroff

11ter Verhandlungstag — Zwanzigste Sitzung

Moskau, 4. August

In der Nachmittagsitzung des 3. August 1935 sprach Genosse Cackla den Vorsitz. Er erteilte dem Genossen Gill Gross als dem ersten Diskussionsredner das Wort.

Genosse De Groot (Holland)

Die nationalsozialistische Bewegung in Holland ist ganz nach deutschen Mustern aufgebaut. Sie hat in allen wichtigen Zentren und Stellen Kreiskomitees und hat Wehrabteilungen. Sie arbeitet unter den Erwerbslosen, hat Arbeitermittelschulen und Jugendgruppen. Trotzdem beschränkt sich der Pfad der Nationalsozialistischen Partei (NSD) hauptsächlich auf Besten-

die letzten Wahlen von dem Fortschritt des Gedankens der Einheitsfront unter den Arbeitermassen.

Nach den Gemeindewahlen 1935 ergab sich in einer Anzahl Gemeinden eine Mehrheit für die Kommunisten und Sozialisten.

Inszenieren, die eine deutsch orientierte, faschistische Bewegung in Holland schütten und dulden, unterminieren dadurch die Unabhängigkeit des Landes, geben es der, heute noch friedlichen, später schließlich auch dem gewalttätigen Eindringen des deutschen Imperialismus preis. Nicht auf der Seite des Großkapitals, sondern gegen dieses kämpfen die holländischen Volksmassen ihre nationale Unabhängigkeit.

Die

und die Frage unter zwei konkreten Verhältnissen. Der offene Faschismus in Holland, das sind Parteien, die Holland an den deutschen Imperialismus ausliefern wollen, die in unserem Lande als die Quasikolonien für die imperialistische deutsche Armee auftreten und ihr den Weg ebnen für einen eventuellen Einmarsch im Falle eines Krieges. Die Faschisten und die mit ihnen verbündeten Generäle und Offiziere, die sich als Retter der Nation aufspielen, werden durch ihre Verbundenheit mit Hitlerdeutschland, zum Landverräter bereit sein.

Der Kampf gegen den Faschismus in Holland ist deshalb gleichzeitig ein Kampf für die Unabhängigkeit des Landes vom deutschen Imperialismus.

Der nationale Befreiungskampf Indonesiens ist nicht ein Gegenstück, sondern er ist eine Unterstützung für die Erhaltung der Unabhängigkeit Hollands gegenüber allen imperialistischen Gruppierungen, er ist eine Voraussetzung für die Erhaltung des Friedens für das holländische Volk.

Es ist auch notwendig, die Beziehungen zu schließen mit dem flämischen Volk, dessen nationale Unterdrückung in Belgien von den germanischen Faschisten ausgeht wird. Wir müssen zu diesem Zweck unsere Arbeitergemeinschaft mit unserer belgischen Bruderschaft verbinden.

Het zevende wereldcongres van de Communistische Internationale, zoals het voor de geschiedenis is vastgelegd. De 'Rundschau' publiceerde in die dagen een uitvoerig verslag van het gesprokene. In het nummer van 23 oktober 1935 is de rede van de schrijver opgenomen, waarin 'de strijd tegen het fascisme in Nederland' tegelijkertijd geschetst wordt als 'een strijd voor de onafhankelijkheid van het land van het Duitse imperialisme'.

Georgi Dimitroff

dicale' partij van Edouard Herriot, afgesloten.

Het partijbestuur van de socialistische partij deed nu een belangrijke stap. Léon Blum stelde de communistische en de radicale partij voor om een nationaal pact van eenheid af te sluiten.

In de Comintern werd dit initiatief van de socialisten met het grootste wantrouwen ontvangen.

In vergaderingen hierover die ik bijwoonde, stelden vooral Pjatnitski en Knorin Léon Blum's voorstel als een maneuver voor, waardoor de socialisten de massabeweging onder controle poogden te krijgen en er voor hun partij zoveel mogelijk munt uit wilden slaan ten koste van de communisten.

Inderdaad won de socialistische partij toen veel leden, terwijl de communistische partij ledenverlies had.

Het waren de sectariërs in de Comintern die toen voor het eerst het 'argument' hanteerden dat later door rechtse socialisten tegen het eenheidsfront gebruikt zou worden, n.l. dat het bedoeld was om elkaars partijen 'te plukken'. Tot zulke kortzichtigheid waren de sectariërs in de Comintern afgedaald in hun onvermogen om de grote veranderingen aan te voelen die zich na de overwinning van Hitler in Duitsland in de overige Europese landen aan het voltrekken waren.

Toch werd in de XIIe plenaire zitting van het E.K.K.I. in december 1933 de vraag behandeld of men de sociaal-democratie, na wat in Oostenrijk en Duitsland was gebeurd, en ook in Frankrijk, nog langer als 'bestanddeel van het fascisme' moest blijven bestrijden.

Het antwoord was een voorstel van het E.K.K.I. aan de Socialistische Internationale om samen te werken.

Maar het E.K.K.I. bleef intussen 'princiepief' aan zijn vroegere stellingen vasthouden.

Hierdoor werd het wantrouwen van de socialistische anti-fascisten niet weggenomen en kreeg het bestuur van de Socialistische Internationale de kans om het voorstel als een 'ontmaskerings'-maneuver van de communisten voor te stellen.

De strijd tegen de sociaal-democratie werd na de mislukking van dit voorstel nog heftiger.

De Duitse sociaal-democratie werd verweten dat zij voor Hitler gecapituleerd had, de Britse Labour-Partij dat zij meedeed aan de onderdrukking van opstandige bewegingen in de Britse koloniën, de Franse dito inzake de Franse koloniën, de Nederlandse dito vanwege haar capitulatiehouding inzake de 'Zeven Provinciën', enzovoorts.

Het is misschien nuttig hier even mijn relaas te onderbreken voor een overdenking van de toenmalige situatie en een poging te wagen om de oorsprong te vinden van de foutieve houding van de communistische beweging in 1934.

Roept men zich de berichten en artikelen in de burgerlijke en sociaal-democratische kranten, en de handelwijze van de westelijke regeringen, uit die tijd in de herinnering, dan is het begrijpelijk dat de communisten hieruit de conclusie moesten trekken dat bijvoorbeeld de Franse en Engelse heersende kringen zich op weg bevonden naar het fascisme en de meest fanatieke drijvers waren naar een oorlog tegen de Sowjet-Unie.

Er is echter gebleken, dat deze conclusie slechts steunde op wat aan de oppervlakte te zien was. In de diepte werkte een 'onderstroming' in andere richting.

Een deel van de Franse bourgeoisie, bijvoorbeeld, maakte na de machtsgreep van Hitler in Duitsland aanstalten om zich met hem te verbinden en ook in Frankrijk de weg naar het fascisme in te slaan. Dat waren o.a. de grote

monopolies van kolen- en staal en bepaalde financiële kringen, ongeveer dezelfde die, dertig jaar later, opnieuw de drijfkrachten waren voor de vorming van de 'As' Bonn-Parijs.

Maar een ander deel, vooral de kleine bourgeois en boeren, maakte zich ongerust over de versterking van de Duitse 'erfvijand'.

Deze kringen wilden zich daartegen verdedigen, uit eigenbelang natuurlijk, want zij herinnerden zich nog goed wat een Duitse overwinning op Frankrijk hen in het verleden gekost had. Gelijksortige overwegingen golden voor de sociaal-democratie.

In de ontwikkelde Europese landen bestaat het wezen van de sociaal-democratische partijen uit het streven naar tempering van de ergste uitwassen van het kapitalisme en het verkrijgen van onmiddellijke voordelen voor de arbeiders en andere werkende mensen langs de weg van samenwerking met de burgerlijke partijen, die de bezittende klassen vertegenwoordigen.

In een gegeven land, in een gegeven situatie, kan hierdoor de sociaal-democratie tot een steunpunt voor het kapitalisme worden, en zelfs het voornaamste steunpunt. Men mag aannemen dat zulks in Duitsland na 1918 het geval was.

De sociaal-democratie hield toen de oude heersers in het zadel, nadat zij door hun nederlaag in de oorlog bankroet waren en alle gezag over het volk verloren hadden. In het Frankrijk van 1933, en in de landen die in een gelijksortige positie verkeerden, stond de sociaal-democratie in een geheel andere positie.

Een sociaal-democratische partij die de steun van, althans een deel, van de arbeiders wil behouden, kan haar politiek van classesamenwerking slechts in het raam van een

burgerlijk-democratisch parlementair stelsel ten uitvoer leggen. Valt dit weg, dan is het ook met de sociaal-democratie gedaan.

Dit was de 'onderstroom' die ook het optreden van de socialistische partij in Frankrijk bepaalde.

De Communistische Partij van Frankrijk had in 1933 reeds de kern van de arbeidersklasse achter zich.

Zonder haar was het niet mogelijk tegen de pro-Duitse kringen in het binnenland te regeren en tevens de buitenlandse bedreiging door Hitler te weerstaan. Voor dit doel zochten de socialisten en andere bourgeois-kringen ook steun bij de Sowjet-Unie.

Dus moest men de Franse Communistische Partij als partner in een 'volksfront' accepteren.

De Comintern-leiding kon aanvankelijk deze objectieve verandering in de positie van de sociaal-democratie in enkele landen niet begrijpen. Inplaats van op een zorgvuldige strenge analyse van de feiten, bouwde zij haar politiek op citaten van Lenin, die op een andere situatie sloegen. Zij klampte zich aan de letter van zulke uitspraken vast, verhief ze tot eeuwige dogma's en verloochende zo de levende geest van het Leninisme, van de dynamische, kritische en spijkerharde realistische staatsman, die Lenin is geweest.

Na de oprichting van de fascistische dictatuur in Duitsland had zij weliswaar op de XIIIe plenaire zitting van het E.K.K.I. in december 1933 Duitsland als 'voornaamste oorlogstoker in Europa' betiteld. Maar dit werd slechts in het derde punt van de 'Stellingen over het fascisme en het oorlogsgevaar' gedaan¹.

Het eerste punt luidde: 'De brand van een nieuwe wereldoorlog wordt in het gebied van de Stille Oceaan ontstoken'.

En in het tweede punt werden de 'Engelse imperialisten als de voornaamste organisatoren van de oorlog tegen de Sowjet-Unie' gebrandmerkt.

Natuurlijk was het uiterst moeilijk, ook voor de leiders van de Communistische Partij van de Sowjet-Unie, om, dikwijls gecompliceerde en ook door de kapitalistische staatslieden zorgvuldig gecamoufleerde, situaties te doorgronden. Maar juist daardoor hadden zij zich moeten hoeden voor een pedant oordeel over vraagstukken in landen waarmee zij, uiteraard, slechts oppervlakkig bekend konden zijn. Dit brengt mij tot een opmerking over de verhouding tussen een communistische partij die in een socialistisch land de macht uitoefent en andere communistische partijen in kapitalistische landen.

In beginsel zijn ze alle gelijkwaardig en zelfstandig.

Alle partijen zijn verantwoordelijk tegenover hun eigen volk en voor de internationale toestand.

Maar feitelijk zijn er enorme verschillen.

Het is onnodig hier verder iets over te zeggen als men zich het verschil voor ogen stelt tussen, bijvoorbeeld, de Communistische Partij van de Sowjet-Unie en de Communistische Partij van Nederland, of zelfs de grootste communistische partij in het grootste kapitalistische land. Ondanks dit verschil is de arbeidersbeweging van alle landen, zijn de communistische partijen alle van elkaar afhankelijk, zowel die uit de kapitalistische als die uit de socialistische landen.

In welke zin die afhankelijkheid bestaat, kan men zich alleen voor ogen stellen wanneer men zich één ogenblik de Sowjet-Unie uit de huidige wereld wégdenkt!

Als bijvoorbeeld de Sowjet-Unie in de Tweede Wereldoorlog zou zijn verslagen, zou er nu een wereldrijk van Hitler bestaan!

Anderzijds zou men zich een ogenblik moeten indenken wat de gevolgen voor de Sowjet-Unie zouden zijn als haar geestesverwante partijen in de wereld zouden zijn verdwenen!

Lenin en Stalin wisten wat dit zou betekenen en zij hebben dan ook herhaaldelijk verklaard dat, zonder de gemeenschappelijke strijd van de progressieve arbeidersbeweging in de wereld met de Sowjet-Unie, deze geen succes had kunnen hebben.

Deze wederzijdse afhankelijkheid van elkaar schept het tegenwicht, dat de feitelijke ongelijkheid in machtspositie tussen de communistische partijen in de socialistische en kapitalistische landen opheft.

De communistische partijen van de kapitalistische landen ontleenen hun gelijkwaardigheid aan hun onmisbaarheid. Zonder die gelijkwaardigheid is het voor de communistische partij van een socialistisch land zelfs niet mogelijk om de internationale toestand op juiste wijze te beoordelen.

Dat ondervonden die vertegenwoordigers van de C.P.S.U. in de Comintern in 1933 die meenden dat zij krachtens hun machtspositie in de Sowjet-Unie in staat waren in hun eentje als internationale orakels op te treden en van alle anderen te verwachten dat zij zich automatisch naar hun woord zouden voegen.

Men kan zich voorstellen hoe groot de consternatie in die kringen was toen er berichten binnenkwamen over het verloop van een conferentie van de Communistische Partij van Frankrijk op 26 juni 1934.

Thorez had daar in zijn inleiding nieuwe klanken laten horen. Hij verklaarde dat het in het belang van de revolutionaire proletariërs was om de democratische vrijheden, vrijheid van drukpers, vrijheid van denken, vrijheid

van politieke overtuiging, te verdedigen.

Daar viel ook het hoge woord: 'Wij, communisten, houden van ons land'².

Van deze uitspraak is later terecht gezegd, dat zij de Franse arbeiders de nationale driekleur teruggegeven had. Dit raakte de kern van de toestand. Want in laatste instantie ging het om de landsverdediging.

Om te illustreren hoe ingrijpend de koerswijziging was wil ik herinneren aan de rede die Thorez nog een half jaar tevoren op het XIIIe Plenum van de Comintern te Moskou had gehouden.

De Franse communisten hadden daar honende kritiek te horen gekregen van de voornaamste vertegenwoordiger van de C.P.S.U. Pjatnitski over 'het slechte werk van de Franse C.P.', die zich door de socialisten op de hak had laten nemen, waardoor zij leden verloor terwijl de socialisten leden wonnen, enz.

Dat was inderdaad zo, maar het was op zichzelf niet zo vreemd dat, als de partij een grondige koerswending doorvoert, een deel der leden niet onmiddellijk de noodzakelijkheid daarvan begrijpt en uittreedt. Dit is niet altijd een verlies. Want de anarchistische, sectarische zowel als conservatieve stemmingen, die in Frankrijk evenals in Nederland bij een aantal communisten een taai leven hebben, kunnen in zulk een situatie de partij als een loden last aan de benen hangen.

In de verdere loop van de strijd wordt het verlies meestal weer goed gemaakt door nieuwe ledenwinst uit de nieuwe kringen van de massa die in beweging zijn gekomen.

Dat tijdens een socialistisch-communistische samenwerking de socialistische partij leden wint is evenmin een ramp.

De oorzaak waarom de Franse Communistische Partij niet eveneens organisatorisch vooruitging, was waarschijnlijk dat zij niet tijdig genoeg, en niet beslist genoeg, op de nieuwe toestand gereageerd had.

Op het XIIIe Plenum toonde Thorez dat hij de onderstroming in die nieuwe toestand in zijn land goed begrepen had. Hij sprak ook zijdelings over de 'twijfel die in zijn partij bestond of de politiek van de K.P.D. in Duitsland juist geweest was'³.

Thorez verklaarde terecht dat het de Franse communisten bovenal ging om leiding te geven aan de zich stormachtig ontwikkelende massa-beweging.

Maar toch bleef hij toen nog vasthouden, zoals wij allen in die tijd, aan de veroordeling van de socialistische partij als 'agent van de imperialistische bourgeoisie' omdat zij de nationale verdediging, de veiligheid van Frankrijk, de verdediging van de democratie, en 'andere voor de bourgeoisie nuttige theorieën' propageerde⁴.

Desondanks was de Franse C.P. nu in juni begonnen het roer om te gooien. De weg was vrij voor een accoord en na onderhandelingen tussen de 'toppen', die enkele wijzigingen in de tekst van het door de socialistische partij voorgestelde 'eenheidspact' hadden opgeleverd, werd dit door beide partijen ondertekend.

Maurice Thorez liet zich niet weerhouden door de pogingen van de socialistische leiders om hier partij-egoïstische munt uit te slaan.

Léon Blum stelde het nl. zó voor, dat de communisten een 'bruuske salto-mortale' hadden gemaakt.

De socialistische leiders waren in hun hart natuurlijk niet zo blij met die 'salto-mortale' en poogden de partner waarmee zij tot samenwerking gedwongen waren, tegelijkertijd te verzwakken.

Thorez antwoordde daarop met waardigheid: 'Wij betreuren het dat men twijfel wil zaaien . . . verdachtmaking van de beweegredenen die ons leiden . . .' 'Voor ons, communisten is maar één zaak beslissend. Wij willen tot elke prijs de eenheid van actie organiseren. Wij stellen geen enkele voorwaarde. Wij wensen niemand te manoeuvreren (wat als bedriegen vertaald moet worden). De communisten verklaren zich oprecht bereid om, in het belang van de zaak, van aanvallen op de socialistische partij af te zien en zelfs van sommige formuleringen'⁵.

Hoe de Comintern-leiders in Moskou deze gang van zaken in hun midden besproken hebben weet ik niet, want ik was toen al vertrokken.

Dat was het eerste openbare teken dat de sectariërs het pleit verloren hadden. En dat hield verband met de aankomst van Dimitrof.

Dimitrof was na zijn vrijspraak in het Rijksdagbrandproces te Leipzig, na een jaar aan handen en voeten geboeid in de gevangenis te hebben gezeten, triomfantelijk in Moskou ingehaald.

De wereld was vol van de moed en de standvastige, politiek-bewuste houding van de Bulgaarse arbeidersleider tegenover zulke hoge nazi-machthebbers als Hermann Goering, die er reeds verzekerd van was dat Georgi's prachtige kop onder de guillotine zou vallen.

Maar een maandenlang volgehouden protestbeweging in de gehele wereld, waarbij reeds alle anti-fascisten de rijen sloten, had hem, en twee andere Bulgaren uit de Duitse kerker bevrijd. De Sowjet-regering had hem tot Sowjet-staatsburger genaturaliseerd en zodoende kon hij naar Moskou uitwijken.

Op een zekere dag in het voorjaar kwam ik 's morgens in Hotel 'Lux' van de bovenste verdieping, waar mijn kamertje lag, naar beneden, toen mij een grote drukte in de hal opviel.

En daar stond Dimitrof, even fors en levendig als altijd. Toen hij mij zag waren zijn eerste woorden: 'Ach, ihr Holländer!'

En hij begon over Van der Lubbe te praten, de Nederlandse 'raden-communist' die door de nazi's als kroongetuge tegen hem in het veld was gebracht om hem van het in brand steken van de Rijksdag te beschuldigen.

Maar mede dank zij de hulp van onze Nederlandse partij was het mogelijk geweest te bewijzen, dat Van der Lubbe nooit lid van de communistische partij was geweest, doch integendeel van een anti-communistisch groepje aan de zelfkant van het politieke leven.

Bovendien hadden wij geholpen om getuigenverklaringen aan de rechtbank voor te leggen, waarin zijn homoseksuele neigingen aangetoond werden, waarvan Duitse agenten gebruik hadden gemaakt om hem naar Berlijn te lokken en hem als werktuig te gebruiken tegen de K.P.D.

Dimitrof zei reeds in dit eerste gesprek dat hij steeds medelijden met Van der Lubbe had gehad en ervan overtuigd was dat deze zich niet bewust was geweest van zijn handelen.

Nu ging Dimitrof aan het werk, of liever, stortte zich in de strijd voor een heroriëntering van de internationale communistische politiek.

Maar deze speelde zich achter de schermen af.

Die geheimzinnigheid is, in het licht der historie, schadelijk gebleken.

Het feit dat in Duitsland en Oostenrijk het fascisme de

arbeidersbeweging had neergeslagen en gif had kunnen zuigen uit een openbare confrontatie van de meningen en personen, was daarvoor geen rechtvaardiging. Dat was het kleinste kwaad.

Het grootste kwaad dat die geheime onderhandelingen in de Comintern-leiding opriepen, was dat de communistische werkers in de massa niet duidelijk te weten kwamen welke houding dezen of genen van hun leiders innamen of wat zij in hun houding hadden moeten corrigeren.

Dat liet de deur open voor een terugval in de oude fouten en nog erger.

Stalin liet zich in de tijd dat ik in Moskou was in de Comintern nooit zien.

De eerste maal dat ik hem te zien kreeg was bij de ontvangst van de Noordpool-expeditie met het schip 'Tsjeljoeskin', die na een maandenlange zwerftocht op een ijschots door de Poolzeeën, tenslotte gered en behouden teruggekeerd was.

Tijdens de vergadering ging plotseling de telefoon en de voorzitter die de hoorn opnam begon opeens luid te roepen en te lachen: 'Ze zijn terug en de honden ook!'

De gehele Sowjet-Unie was in spanning geweest over het lot van de poolvaarders, die zich bijzonder kranig gedragen hadden.

Doch ook over de honden had men zich zorgen gemaakt en menig ingezonden stuk was er in de Sowjet-pers verschenen waarin de regering verzocht werd er bij de expeditie op aan te dringen om toch de honden niet achter te laten.

Alles liep nu uit naar het Rode Plein, geheel spontaan, alles kris-kras door elkaar, generaals en textiel-arbeiders, geleerden en scholieren.

Het was de vrolijkste en meest ongedwongen demonstra-

tie die het Rode Plein ooit gezien had, en zonder het minste incident, ofschoon er bijna geen ordewachten aan te pas kwamen.

Toen de Poolvaarders met hun gezinnen op het Rode Plein verschenen, kwamen de regeringsleiders met Stalin voorop naar hen toe en mengden zich, zonder zichtbare 'beschermengelen', onder de menigte.

Stalin omarmde de expeditieleider van de 'Tsjeljoeskin', Professor Otto Schmidt, een man van zeker twee meter lengte. Nu kon men goed zien hoe klein van postuur Stalin was.

Een 'Stalin-verafgoding' bestond er in de Sowjet-Unie toen nog nauwelijks.

Wel werden tijdens congressen en zittingen, waar hij inleidingen hield, in de winkels en straten portretten van hem opgehangen en zond de radio koorzangen en gedichten uit waarin Stalin geprezen werd. Daar was reden voor.

Op het in begin 1934 gehouden 17de Congres van de C.P.S.U. had Stalin triomfantelijk medegedeeld dat, na een royale verdubbeling van de industriële productie in vier jaar, Rusland, dat eeuwenlang een overwegend agrarisch land was geweest, nu definitief tot een industrie-land was geworden.

De toestand in de partij scheen gestabiliseerd en zowel de trotskistische als de rechtse fracties waren politiek verslagen.

Stalin begon in de Sowjet-Unie zeer populair te worden. Maar in de communistische beweging buiten de Sowjet-Unie was daar nog geen sprake van. De propaganda voor de persoon van Stalin zou daar eerst in de volgende jaren, van de Sowjet-Unie uit, gelanceerd worden.

Maar dit is een onderwerp dat niet terloops kan worden

belicht en ik kom daar in het volgende deel van deze herinneringen nog wel op terug.

Notities bij het elfde hoofdstuk.

¹ Zie 'Stellingen bij het referaat van O. Kuusinen', 'Rundschau' Extra-nummer 2 januari 1934, blz. 3.

² Maurice Thorez, Verzamelde werken. Zesde Deel, blz. 181. Uitgave: Editions Sociales, Paris, 1951.

³ 'Rundschau', nr. 5. 17 januari 1934, blz. 169 en 170.

⁴ Als voren.

⁵ M. Thorez, als voren, blz. 195.

TWAALFDE HOOFDSTUK

Over een gevecht van Dimitroff in de leiding van de Comintern dat dertig jaar later aan het licht kwam.

Verder over de reis van Musso naar Indonesië, een spreekbeurt van de schrijver die ongewoon verliep, gevolgd door zijn terugkeer naar Nederland.

De toestand in het Comintern-gebouw beviel mij hoe langer hoe minder.

Er hing een gespannen sfeer en, hoewel daarover niet gesproken werd, voelde iedereen hoe hevig de strijd was die achter de schermen woedde.

Het enige daarvan waarneembare feit was dat het E.K.K.I.-secretariaat bijna niet meer functioneerde.

Eerst in 1964, dertig jaar later, is er een lichtje ontstoken over die binnenskamers door Dimitroff gevoerde strijd.

Dit gebeurde in een publicatie door de Bulgaarse Communistische Partij van een verzameling brieven van Dimitroff, waarbij er een was die hij op 2 juli 1934 tot de 'Commissie voor het bespreken van het schema van de rede van Dimitroff op het VIIde Congres van de Comintern' had gericht¹.

Het is de moeite waard om er hier de voornaamste passages van te vermelden, omdat zij thans nog actuele betekenis hebben.

Er waren drie reeksen vragen.

De eerste ging over de sociaal-democratie:

1. Is de kwalificatie-zonder-onderscheid van de sociaal-democratie als sociaal-fascisme juist? Door deze opvatting hebben we ons dikwijls de weg afgesneden

naar de sociaal-democratische arbeiders.

2. Is het juist om de sociaal-democratie overal en onder alle omstandigheden als het belangrijkste sociale steunpunt van de bourgeoisie te beschouwen?
3. Is het juist alle linkse sociaal-democratische groeperingen onder alle omstandigheden het belangrijkste gevaar te achten?
4. Is de beoordeling van het gehele leidende kader van de sociaal-democratische partijen en reformistische vakbonden zonder onderscheid als bewuste verraders van de arbeidersklasse juist?
5. Is het niet tijd om de nutteloze gesprekken over de mogelijkheid of onmogelijkheid van het veroveren van de reformistische vakbonden over boord te werpen, inplaats van onder hun leden duidelijk de vraag te stellen van het omvormen van die vakbonden tot een wapen in de klassenstrijd van het proletariaat?
6. Het vraagstuk van de vereniging van de revolutionaire en de reformistische vakbonden zonder als voorafgaande voorwaarde het erkennen van het leiderschap van de communistische partij te stellen.

De tweede serie vragen ging over het eenheidsfront:

1. De noodzaak om in verband met de veranderde toestand ook onze tactiek van het eenheidsfront te veranderen. In plaats van haar louter en alleen te gebruiken als een maneuver voor het ontmaskeren van de sociaal-democratie, zonder ernstige pogingen te doen om werkelijke eenheid van de arbeiders in de strijd te scheppen, moeten we haar tot een werkelijke factor tot het ontplooiën van de massastrijd tegen de aanval van het fascisme maken.
2. De noodzaak om het standpunt te verwerpen dat het eenheidsfront alleen maar naar beneden doorgevoerd

kan worden en de noodzaak om het standpunt overboord te werpen dat iedere oproep (tot eenheid) die zich tegelijkertijd ook tot de leiding van de sociaal-democratische partijen richt, als opportunisme wordt beschouwd.

3. De noodzaak van het ontplooiën van een strijdinitiatief van de massa's zonder kleingeestige voorgedij van de communistische partijen ten aanzien van de organen van het eenheidsfront; niet declameren over het leiderschap van de communistische partij, maar deze in de praktijk doorvoeren.
4. De noodzaak om grondig onze benadering van sociaal-democratische en partijloze arbeiders in ons gehele massawerk, agitatie en propaganda te veranderen.

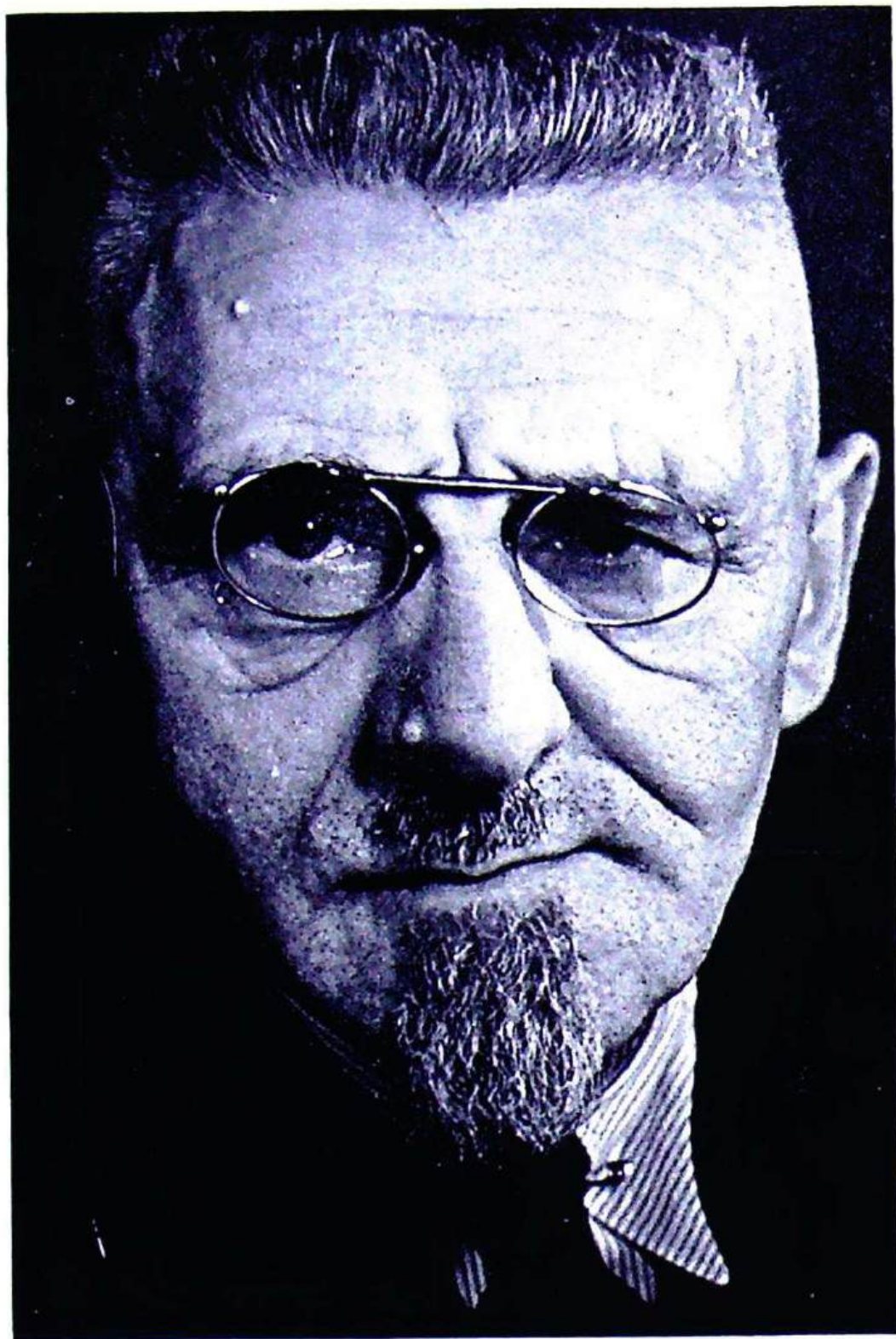
Het is nodig ons niet te beperken tot algemene frases over het verraad van de sociaal-democratie, maar concreet, geduldig en met argumenten in de hand de arbeiders duidelijk aan te tonen waartoe de sociaal-democratische politiek van samenwerking met de bourgeoisie leidt en heeft geleid. Niet alles op de sociaal-democratische leiders afschuiven, maar tevens te wijzen op de (eigen) verantwoordelijkheid van de sociaal-democratische arbeiders zelf, hen van de noodzakelijkheid te doordringen om na te denken over hun eigen verantwoordelijkheid, om een juiste strijdmethode te zoeken, enz.

Hierop ging Dimitroff de gehele in de Comintern ontstane toestand te lijf met de volgende moedige verklaring: 'Het is nodig de werkmethoden en de leiding van de Comintern te veranderen ...'

'Het is nodig de bolsjewistische zelfkritiek verder te ontwikkelen, uit angst waarvoor soms grote politieke problemen onopgehelderd blijven ...'

Een arbeidersdemonstratie in de dertiger jaren.

David Wijnkoop

'Doch verandering van de methoden van leiding en werk van de Comintern kan niet verwezenlijkt worden zonder een gedeeltelijke verversing van kader en medewerkers ...'

Dat was natuurlijk tegen het zere been geschopt!

De angst voor zelfkritiek, dat was de voornaamste belemmering voor het herstel van de internationale communistische beweging!

Dat herstel heeft plaats gevonden.

Doch uit de brief van Dimitroff blijkt, dat reeds in juli 1934 tot de bijeenroeping van het Zevende Congres besloten was. Het vond echter eerst een jaar later plaats.

Een jaar ging verloren, waarin tienduizenden Duitse anti-fascisten, communisten en sociaal-democraten in de kampen en de kerkers gefolterd werden; waarin Hitler zijn macht versterkte, waarin de massa's in alle landen naar nieuwe wegen zochten en zich op het ergste voorbereidden, zonder iets te weten van wat er binnenskamers in Moskou gebeurde of niet gebeurde, als gevolg van de 'vrees voor zelfkritiek'!

En ik zat in Moskou aan de Mochowaja-sstraat mijn tijd te verdoen, terwijl er in Nederland zoveel te verrichten viel! Dit maakte mij kregel. Toch gaf die vrije tijd weer gelegenheid tot gesprekken met de Indonesische vertegenwoordiger Musso.

Hij had nu een praktisch plan ontworpen voor zijn reis naar Indonesië, waar hij de illegale P.K.I. weer op wilde bouwen. Hij zou eerst naar Nederland gaan en vandaar naar Brits-Borneo. Langs deze grens wilde hij Indonesië binnenkomen. Dat is ook gebeurd en Musso speelde het klaar om ongeveer gedurende een jaar in het diepste geheim in Surabaja te verblijven.

Daar vormde hij een kleine groep van mensen uit de na-

tionalistische kringen die hem voordien geheel onbekend waren geweest en met wie hij de wederopbouw van de P.K.I. voorbereidde.

Hoewel de Nederlands-Indische politie van de zaak lucht kreeg en herhaaldelijk arrestaties verrichtte, waarbij de gevangenen gemarteld werden tot zij stierven, heeft het zaadje dat Musso toen geplant heeft toch wortel geschoten. De voornaamste man, die het werk voortzette nadat in 1936 Musso weer vertrekken moest, was Amir Sjarifudin, een jonge jurist die redacteur was van een door de koloniale autoriteiten toegelaten nationalistisch blad. Zo heeft Musso het mij later verteld.

De naam van Sjarifudin is na de Tweede Wereldoorlog bekend geworden als de leider van het Indonesische gewapende verzet tegen de Japanners en als eerste minister-president van de vrije Indonesische Republiek in Djokjakarta.

Doch buiten deze gesprekken met de Indonesiër viel er voor mij niet veel te doen.

Mijn besluit om naar Nederland terug te keren nam ik na een ervaring die ik met de Comintern-leiding had opgedaan.

Min of meer om mij een plezier te doen vroeg de secretaris Knorin mij op zekere dag of ik een inleiding over het werk van de Nederlandse communistische partij wilde houden.

Ik kreeg een spreektijd van een half uur en bereidde mij er ernstig op voor.

De bijeenkomst werd voornamelijk door Duitse en Tsjechoslowaakse medewerkers bijgewoond.

Tijdens de zitting werden, zoals de gewoonte was, thee en belegde boterhammen binnengebracht.

En al spoedig zaten mijn toehoorders luidruchtig te eten

en begonnen onderlinge gesprekken te voeren, zodat het geroezemoes zo groot werd dat ik mij nauwelijks meer verstaanbaar kon maken.

Ik was, in onze vergaderingen in Nederland en zelfs in de schaftketen van bouwvakarbeiders en bij werkverschaffingsobjecten waar ik wel sprak, een geheel andere manier van vergaderen gewend.

Na korte tijd werd het mij te machtig en ik ging midden in mijn rede weer zitten en stak mijn pijp op.

De voorzitter, Fritz Heckert, vroeg of ik klaar was en ik zei maar van ja.

Nadat ik enkele onbelangrijke vragen van enkele aanwezigen beantwoord had, was de bijeenkomst afgelopen. Toen we naar ons hotel teruggingen nam Heckert mij onder de arm en vroeg mij een eindje samen op te lopen. 'Kijk eens', zei hij, 'ik heb wel gemerkt dat je ontevreden was over de bijeenkomst. Maar wat wil je? Holland is een klein land en jullie hebt een kleine partij. Als wij in Duitsland de revolutie maken zullen we jullie wel meenemen'.

Ik antwoordde dat wij niet 'meegenomen' wensten te worden, doch op onze eigen krachten vertrouwden voor onze eigen zaak.

Doch Heckert lachte maar. Hij was een prettige kameraad waar men niet lang kwaad op kon blijven.

Toch gaf dit voorval mij te denken.

Dit was weer een staaltje van de grootheidswaan die men bij de communisten in grote landen wel aantreft, en die eigenlijk ook een soort, niet kwaad bedoeld, chauvinisme is.

Het ergste hierbij is dat een dergelijke opvatting blijk geeft van een gebrek aan inzicht in de wisselwerking tussen de strijd in het ene land en die in het andere.

Zo is er in het kleine Nederland gedurende het Hitlerbewind meer strijd tegen de nazi's gevoerd, en met meer resultaat dan in het hele grote Duitsland.

Dat was ook met andere landen het geval.

Natuurlijk, de omstandigheden verschilden. Maar dat is juist de reden waarom de bijdrage van de arbeidersbeweging van een klein land in de strijd tegen een internationale vijand belangrijk kan zijn, belangrijker soms dan die van een land dat meer ruimte op de wereldkaart in beslag neemt.

Men behoeft natuurlijk niet aan zelfoverschatting te doen.

Nederland is uiteraard geen grote mogendheid en we behoeven daar niet rouwig om te zijn. Want of de volkeren van die grote mogendheden zoveel gelukkiger zijn is nog de vraag.

Maar wij hebben, juist omdat Nederland geen grote mogendheid is, in ons land te maken met een mentaliteit alsof wij 'toch machteloos zouden zijn', 'dat wij tóch aan de gang van zaken niets kunnen veranderen' en dat 'het buitenland alles beslist'.

Die mentaliteit wordt er van bovenaf ingebracht, want hoe machtelozer het volk zich voelt, des te vrijer spel hebben de grote monopolies die zichzelf in het geheel niet machteloos tegenover het 'buitenland' voelen.

Een 'grote-mogendheden-mentaliteit' is schadelijk in de communistische beweging.

Maar een 'kleine-mogendheden-mentaliteit' is nog erger. Zij leidt ertoe dat partijen uit kleine landen zich als ondergeschikten gedragen en afwachten wat door de 'groten' beslist zal worden.

Dat is verderfelijk. Een partij kan alleen iets bereiken als ze zichzelf respecteert, als ze vertrouwen heeft in eigen

vermogen en in het nut van wat zij doet, niet alleen voor het volk in eigen land, doch ook met wereldmaatstaf gemeten.

Zo dacht men er in de Comintern-leiding niet over en ik vroeg mij af of het niet nuttiger was weer mijn taak in Nederland te hervatten dan in Moskou af te wachten wat er uit de interne strijd te voorschijn zou komen.

In Nederland kon daar door onze partij meer invloed op uitgeoefend worden dan in Moskou. Ik vroeg daarom het partijbestuur in Amsterdam om mij terug te roepen.

Hetgeen gebeurde.

Voor ik vertrok, stelde Manuïlski mij voor eerst nog eens iets van de Sowjet-Unie te gaan zien.

Dat was een goed idee en, toegevoegd aan een reisgezelschap uit Cuba, Mexico en andere Latijns-Amerikaanse landen, bezocht ik enkele plaatsen in de Oekraïne, de eerste waterkrachtcentrale te Dnjepropetrovsk, die later door de Duitsers geheel verwoest werd, de aluminium-fabrieken in die buurt en nog enkele plaatsen.

De broodrantsoenering, die sinds de revolutie nog bestaan had, was toen net afgeschaft. Vlees en ander voedsel was er volop en goedkoop, de mensen waren opgewekt en vol vertrouwen in de toekomst.

Tijdens de treinreis mengde zich onze groep vaak tussen de andere passagiers in de volgeproppte wagons met houten ligbanken en wij aten en praatten met hen met behulp van de tolk of van gebarentaal.

Toen al trof mij het grote verschil tussen de zure, zelfgenoegzame geest van de 'hogere' Sowjet-partijfunctionarissen die ik in de Comintern ontmoet had en de gewone mensen van het Russische of Oekraïense volk. Zover ik hen begrijpen kon, vond ik hen ongecompliceerde mensen van een vrolijke aard, geduldig en evenwichtig

en met een ongelooflijk uithoudingsvermogen, dat men bijna voor onderworpenheid kon houden, doch dat was niet het geval.

Op die korte reis heb ik de onmogelijkste situaties meegemaakt; onbeschrijflijk slechte wegen op het platteland waar de autobus soms voor eeuwig scheen vastgelopen te zijn en toch altijd weer vlot kwam, de onmogelijkste warboel op het gebied van organisatie, treinen die halve of hele dagen te laat kwamen, onvoorstelbare woningtoestanden in sommige steden, volstrekt onbetrouwbare reisleiders, die zonder blikken of blozen, als kinderen, de meest doorzichtige leugens konden vertellen, vooral als het er om ging tekortkomingen te verbergen.

Zodat men zich wel eens afvroeg hoe hieruit ooit een moderne socialistische maatschappij zou kunnen groeien.

Maar de Sowjet-mensen, die enorme vitale miljoenenmassa, kregen toch altijd weer de zaken voor elkaar, zij kregen alles voor elkaar wat in een bepaalde situatie nodig was.

Notitie bij het twaalfde hoofdstuk.

¹ Uitgave 'Pisma, 1905-1959'. Sofia 1964, blz. 297-300. Ter beschikking gesteld door de Bulgaarse Communistische Partij.

DE RTIENDE HOOFDSTUK

Waarin verteld wordt over de grote acties tegen verlaging van de lonen en de werklozensteun, beter bekend als de 'aanpassingspolitiek', gepaard aan het 'oproer' in de Jordaan. Verder over tegendemonstraties tegen de N.S.B. en een debat met Sneevliet.

Toen ik in Amsterdam terug kwam, viel ik als het ware met de neus in de boter.

Een dag tevoren, op 5 juli, was door de regering van Colijn een ingrijpende verlaging van de werklozensteun afgekondigd.

De verlaging zal zowat 20 tot 30 procent bedragen hebben. De economische crisis scheen over haar dieptepunt heen en de regering voerde de wensen van de ondernemers uit die de werklozen wilden dwingen om zich bij de ondernemingen aan te bieden tegen lagere lonen dan zij vóór hun werkloosheid gewend waren te verdienen.

Hun 'theorie' was dat de langdurige werkloosheid de mensen 'arbeidsschuw' had gemaakt en er een scherpere 'prikkel' nodig was om hen daarvan te genezen!

Of dit alléén het motief tot de steunverlaging was, zullen we nog nader bekijken.

In elk geval trof de grove maatregel van de regering de werklozen als een klap in het gezicht.

De Werklozen-Strijd-Comité's organiseerden straatmeetings en demonstraties uit protest.

Dit was natuurlijk niet voor de eerste maal; zij deden dit reeds jarenlang.

Gewoonlijk werd dit door de politie geduld. Meestal werden op het eind van een demonstratie, na de ontbinding,

de blanke sabel en de revolver te voorschijn gehaald en werden groepjes die zich niet snel genoeg verspreidden, uit elkaar geslagen.

Dit gebeurde met opzet, om de arbeiders te intimideren. Eens heb ik het meegemaakt dat, nadat ordelijk gedemonstreerd was, ik een slotwoord op een pleintje op Kattenburg had gesproken, waar wij van alle kanten door politie-agenten ingesloten waren. En nauwelijks was de bijeenkomst gesloten of er werden naar alle richtingen charges met de blanke sabel op ons uitgevoerd.

Wie kalm bleef en rustig wegging, durfden de agenten niet aan. Maar zij die vluchtten werden achterna gezeten en als iemand struikelde en op de grond viel, kreeg hij enkele agenten op zijn dak die hem met hun sabels sloegen tot het bloed erbij liep.

Zo was het in 'rustige' tijden.

De demonstraties in juli namen al direct een veel grotere omvang aan en de politie begon op de demonstranten te schieten.

Daardoor steeg de verontwaardiging tot kookhitte.

In de Amsterdamse Jordaan begonnen de arbeiders zich tegen de politie te verzetten.

Hier had het W.S.C. een openbare vergadering in de zaal 'Harmonie' georganiseerd, waar het gemeenteraadslid van de C.P.H., Huizinga, het woord voerde. De vergadering was ordelijk verlopen.

Na afloop trokken echter groepen deelnemers, 's avonds laat, de smalle straatjes in en begonnen gevechten tegen de politie, die zonder waarschuwing schoot.

Toen werd gepoogd de politie tegen te houden door versperringen met kinderwagens, matrassen, stoelen en wat meer voor de hand lag.

De reactionaire pers, vooral 'De Courant', begon onmid-

dellijk over 'barricades' te hetzen en eiste scherper politie-optreden.

Zo begon wat men het 'oproer' in de Jordaan noemde'.

Er werden, voor zover bekend, 17 mensen door de politie gedood en zeer velen gewond.

Reeds op de dag van mijn aankomst kwam het dagelijks bestuur van de C.P.H. bijeen en gaven wij er ons rekschap van dat dit een vruchteloze strijd zou worden als niet de arbeiders uit de bedrijven en de moderne vakbeweging het protest tegen de regeringsmaatregelen in handen namen. Daartoe deden wij de volgende stappen.

De fractie van de C.P.H. deed allereerst een voorstel in de gemeenteraad om de steunverlagingen uit de gemeentekas te doen bijpassen.

De partijsecretaris, C. Schalker, ging naar burgemeester De Vlucht en vroeg hem de arbeiders gelegenheid te geven op ordelijke wijze hun protesten te uiten. Maar de burgemeester weigerde.

De Rode Vakbewegings-Oppositie gaf een manifest uit waarin de werkende arbeiders en vakverenigingen opgeroepen werden tot proteststakingen.

Nauwelijks was het manifest verspreid of de handelshaven, de houthaven en de bouwwerken staakten 24 uur. Ook in Rotterdam en andere plaatsen waren protestacties in de bedrijven.

Uit de meeste N.V.V.-afdelingen trokken deputaties naar hun besturen om te eisen dat hun bonden in actie zouden komen, doch zonder resultaat.

De werklozen werden steeds verbitterder en zo gingen de demonstraties verder en ook de botsingen met de politie. Toen gooide Colijn olie op het vuur door militaire politie met pantserauto's te laten aanrukken en met karabijnen gewapende marechaussée's te paard door de straat-

jes en steegjes van de Jordaan te laten steigeren.

De Jordaan-bevolking, die op dit gebied historische tradities kende, reageerde hierop met bloempotten en conservenblikken uit de ramen te werpen, waarop de politietroepen volgens alle regelen van de krijgskunst de 'straten op het gepeupel heroverden'.

Dit duurde zo een week lang.

Zes jaar vóór de inval van de nazi-legers speelden de 'gezagdragers' op die manier oorlogje tegen de Amsterdamse bevolking.

Het is goed om voor de geschiedenis vast te leggen dat de 'Juli-actie' geen oproer, opstand of revolutiepoging was, zoals dat werd voorgesteld.

Het partijbestuur van de Communistische Partij, de communisten in de leiding van de werklozenbeweging en van de R.V.O., hebben op geen enkele wijze tot gewelddaden aangespoord en hebben integendeel alles gedaan om de gewettigde strijd voor het behoud van de werklozenuitkeringen voor honderdduizenden gezinnen op georganiseerde wijze te voeren.

Dat is grotendeels gelukt, want de communisten waren de enigen naar wier woord door de massa geluisterd werd. Van de zijde van de reactie is echter opzettelijk op een 'krachtmeting' aangestuurd en dat niet alleen om economische redenen. Het is thans volkomen duidelijk dat de Nederlandse werklozen geprovoceerd werden en dat dit voortkwam uit de zuigkracht die het Duitse fascisme na de machtsovername van Hitler op delen van onze bourgeoisie uitoefende.

Men had een 'communistische opstand' nodig om de democratische rechten onder de voet te kunnen lopen en met wapengeweld en terreur te regeren.

Men zocht een motief om de communistische partij bui-

ten de wet te stellen. Er werd ook een grondwetsherziening in die geest aangekondigd.

De bruuskheid van de steunverlaging kan slechts door dit oogmerk van de regering worden verklaard.

Dat voor die haast om de steun te verlagen geen noodzakelijkheid bestond, bleek toen de regering, na de strijd, tot allerlei verzachtingen en uitstel van haar maatregelen kon overgaan.

Er bestond ook geen enkele noodzaak voor de autoriteiten om vuurwapens te gebruiken tegen ongewapende demonstranten. Dit gebeurde onder invloed van allerlei duistere krachten, geheime fascistische agenten, en zelfs openlijke leden van de N.S.B. die bij de politie dienden. Want Hitler was de enige die belang had bij gewelddaden in Nederland, bij het tegen elkaar ophitsen van de Nederlandse bevolking en vooral bij het aantasten van de Communistische Partij, de enige ernstig te nemen tegenstander van de nazi's in geval van een Duitse bezetting, waarvoor de geheime plannen reeds klaar lagen.

En het moet gezegd worden dat dit spel door enkele figuren uit de C.P.H. in de hand werd gewerkt.

In de Tribune, waar een zekere Gerard van het Reve (G. Vanter) redactie-chef was, werd de nadruk op de botsingen met de politie gelegd en uitdagende taal gebruikt. De partijleiding was daar onvoldoende tegen opgetreden.

Die partijleiding was solidair met de strijdende arbeiders, doch gaf terzelfdertijd het voorbeeld van koelbloedigheid door, ondanks dreigende arrestatie, het partijbureau normaal open te houden en er het gewone bestuurswerk voort te zetten.

Van andere zijde werd de opzet van de reactie in de hand gewerkt door de leider van de O.S.P., P. J. Schmidt, die

zich opvallend in het gewoel mengde en daarna zichzelf bij de politie meldde toen deze hem zocht.

Andere O.S.P.-leiders als J. de Kadt en Sal Tas namen de vlucht en begonnen een 'illegale' partij op te zetten². Zo bleken de resten van de O.S.P., ook nadat zij als 'nieuwe partij' mislukt was, toch nog op moeilijke momenten een gevaar voor de bonafide arbeidersbeweging te kunnen zijn.

De regering voerde tenslotte haar plan uit. Zij liet de politie met groot machtsvertoon de drukkerij van de Tribune 'bezetten'. Eerst daarna werd een 'wettelijke' aanleiding geconstrueerd, een aanvraag tot faillissement door de Rijksverzekeringsbank wegens... achterstand bij de afname van rentezegels voor het personeel!

Onder dit voorwendsel werd beslag op de drukkerij gelegd en zodoende kon de Tribune niet verschijnen. Talrijke gestencilde kranten echter vervingen haar en met groot succes.

Nadat de 'schuld' was aangezuiverd verscheen de Tribune weer op groter formaat en met een grotere aanwas van nieuwe lezers, natuurlijk!

Omvangrijke stakingen vonden rond die tijd nog plaats onder leiding van de R.V.O., waarbij die aan de Verenigde Blikfabrieken te Krommenie wel zeer belangrijk was.

Niet alleen werd er de aanslag op de lonen afgeremd, doch deze staking bracht ook de toenadering tussen communisten en sociaal-democraten in de gehele Zaanstreek een stap vooruit.

Van niet minder belang was de staking van de Tilburgse wevers.

Hier was de meerderheid van de stakers katholiek georganiseerd, doch in die bijzonder levendige en bewogen

strijd stonden gelovige en ongelovige arbeiders onwrikbaar naast elkaar. De stakingsleiders waren vooraanstaande leden en bestuurders zowel van de katholieke als van de moderne bond.

In het anders zo doodse stadje Tilburg was de staking het grootste evenement, waar de gehele bevolking mee meeleefde en voor het eerst ook pastoors en andere geestelijken op de hand van de stakers waren.

Met deze stakingen had ik voortdurend de handen vol om de R.V.O. te leiden en de stakingsleidingen met raad en daad terzijde te staan.

Omstreeks die tijd roerde zich de fascistische beweging, de N.S.B. meer en meer.

Zij trad onverhuld op als filiaal van Duitsland en erkende Adolf Hitler als opperste 'Führer'.

De N.S.B. deed een grootscheepse poging om massa-involed te winnen.

Was zij tot dusver een beweging van voornamelijk koloniale ambtenaren, grote ondernemers en hogere officieren geweest, nu zocht zij ook de gunst van de arbeiders en voornamelijk van de werklozen.

Zij poogde de methoden van Goebbels in Duitsland te copiëren.

De N.S.B. trachtte voor het eerst gebruik te maken van deelname aan verkiezingen. Alle hefbomen werden daarvoor in beweging gebracht.

De sinds een eeuw gegroeide vervlechting van de Nederlandse industrie met de Duitse, en vooral de relaties van Rotterdamse scheepvaartkringen in de Rijnvaart op Duitsland, gaven de N.S.B. een geduchte materiële ondergrond.

Bij de verkiezingen voor de Provinciale Staten in april 1933 scheen zij succes te boeken.

Zij kreeg acht procent van de stemmen. De C.P.H. ging vooruit en kreeg 128.000 stemmen, doch de gehele toestand bewees dat alleen de eenheid tussen communisten en socialisten een verdere voortgang van de N.S.B. zou kunnen keren.

Onze partij beseftte dit meer en meer en deed van haar kant allerlei stappen om die eenheid naderbij te brengen. Bij de gemeenteraadsverkiezingen stelden wij de S.D.A.P. gemeenschappelijke lijsten voor, in Rotterdam hielpen onze raadsleden S.D.A.P.-wethouders te verkiezen, in Amsterdam traden wij op voor een 'democratisch arbeiderscollege', wat door de S.D.A.P.-leiding werd afgewezen ofschoon beide partijen samen de meerderheid hadden. Intussen voerde onze partij een grootscheepse agitatie tegen de N.S.B.

Al onze pogingen om hierbij met de S.D.A.P. tot samenwerking te komen faalden echter door de starre onwil van haar bestuur.

De S.D.A.P.-leiders konden deze onvruchtbare houding door hun aanhang doen aanvaarden omdat de C.P.H. in de ogen van de sociaal-democratische massa te zeer belast was met een verleden waarin zij de S.D.A.P. als de voornaamste vijand bestreden had.

Toch moest ook de S.D.A.P. zich tegen de N.S.B. verweren. Toen in april 1935 de N.S.B. haar troepen uit het gehele land opgetrommeld had om in het rode Amsterdam een uitdagende landdag in de R.A.I.-hallen te houden, organiseerde onze partij tegendemonstraties, waardoor de optocht van de N.S.B. op verscheidene plaatsen doorbroken werd. Dit maakte op de socialistische Amsterdammers zoveel indruk dat ook zij wat wilden doen. De S.D.A.P. en het N.V.V.-bestuur organiseerden een afzonderlijke tegenbetoging in de R.A.I. Nu riep ook onze

partij de werkers op aan deze betoging deel te nemen. De leden van ons partijbestuur die bij onze eigen tegenbetoging voorop waren gegaan, liepen ook mee in de demonstratie van de S.D.A.P.-N.V.V.

Ik herinner mij nog de verwarring en verwondering van de ordewachten van de S.D.A.P. (meest oud-collega's uit de diamantslijperijen) toen ik met andere communistische partijbestuurders de zaal binnenkwam. Ze wisten niet of ze ons binnen moesten laten of eruit gooien, en bleven wantrouwend om ons heen draaien, vooral toen Koos Vorrink een rede hield die voornamelijk tegen de communisten gericht was. Het getij keerde echter voor de N.S.B.

De anti-fascistische activiteit van de communisten en sociaal-democraten, hoe verzwakt ook door de verdeeldheid, was de voornaamste oorzaak waardoor er aan de groei van de massa-invloed van de N.S.B. een einde kwam.

Het eerste verkiezingssucces was blijkbaar aan de verse indruk van de machtsgreep van Hitler te danken geweest. Maar nu ging het met de invloed van Mussert bergaf. Doordat de N.S.B. al in de aan de oorlog voorafgaande jaren geïsoleerd werd, kon zij ook tijdens de bezetting slechts huurlingen werven, terwijl de bijna-totaliteit van de bevolking afwijzend tegenover haar bleef staan.

Intussen verwaarloosden wij ook de trotskisten niet.

In die kringen was men verontrust over de groei van de communistische invloed na de Juli-actie en werd gepoogd daartegenover een soort concentratie tot stand te brengen.

De R.S.P. en het N.A.S. hadden een beweging van zulke omvang niet verwacht en waren er door overrompeld.

Sneevliet had van Trotski, die ergens in West-Europa verbleef, hiervoor een scherpe reprimande in ontvangst moeten nemen.

Nu had hij een aantal restanten van gestorven bewegingen als 'vrije socialisten', vrijdenkers, vegetariërs en anarcho-syndicalisten verzameld. Ook het restant van de O.S.P., na de scheuring in die partij. Samen met de R.S.P. en het N.A.S. waren dit zestien groepen. Het partijbestuur van de C.P.H. had zich aanvankelijk, ondanks mijn afwijzend standpunt, laten verleiden om met deze combinatie in Den Haag een openbare vergadering te houden.

Naderhand werd besloten hiermee niet verder te gaan. Daarop daagde Sneevliet ons uit tot een debat in Amsterdam. Het onderwerp was de vredespolitiek van de Sowjet-Unie en het eenheidsfront.

Ik trad namens de C.P.H. tegen Sneevliet in het krijt. Sneevliet was, wat men noemt, een 'goede spreker', een echte kanselredenaar, doorkneed in alle oratorische trucjes.

Ikzelf ben nooit een 'goede spreker' geweest. Ik vermaadde de jacht op goedkope redenaarssuccesjes en deed alleen mijn best om mij zo duidelijk mogelijk uit te drukken en niet aan het sentiment, doch aan het verstand van de toehoorders te appelleren. Ik had dus geen gemakkelijke opgave, daar weliswaar de helft van de zaal voor de communisten bestemd was, doch in de andere helft ook een aantal verwoede tegenstanders had plaats genomen, die mijn bloed wel konden drinken.

De atmosfeer in 'Bellevue' was geladen, niet alleen met politieke spanning, doch ook met tabaksrook, wat de voorzitter aanleiding gaf het roken te verbieden, omdat wij anders 'elkaar over een uur niet meer (zouden) zien!'

Er is van deze vergadering een stenografisch verslag in een brochure verschenen die door twee brochurehandels met de betekenisvolle namen van 'De Rode Vlag' (R.S.P.) en 'De Vlam' (O.S.P.) werd uitgegeven.

De redevoering van Sneevliet volgde een patroon dat de moeite waard is te memoreren, omdat ook in onze tijd nog degenen, die anti-communisme onder de 'linkse rode vlag' bedrijven, volgens precies hetzelfde recept te werk te gaan.

Het kwam hierop neer.

De communisten hebben zich met de reformisten verbonden en hebben zodoende hun revolutionaire politiek prijsgegeven. Zij gaan een militair bondgenootschap aan met de Franse imperialisten (destijds tegen Duitsland).

Alle imperialisten zijn echter gelijk. Wie onderscheid tussen hen maakt, verraadt het leninisme.

De Sowjet-Unie is tot de Volkenbond toegetreden en helpt daardoor het Verdrag van Versailles in stand te houden, waardoor zwakke naties worden onderdrukt.

Tegenover het eenheidsfront van de communisten met de leiders van de sociaal-democratie en de imperialisten moet een links eenheidsfront gevormd worden.

Dit moet tot binnenlandse vraagstukken beperkt worden en zich uitsluitend tegen de eigen bourgeoisie, de Colijn-regering, richten.

De praktijk van de alledaagse strijd is het belangrijkste; niet de internationale politiek.

De Juli-actie was een spontane actie, voortgekomen uit de elementaire drang van het revolutionaire proletariaat. (Hetzelfde wordt thans nog van de Februari-staking 1941 gezegd.)

Sneevliet speculeerde op de herinnering aan de samenwerking tussen Tribunisten en 'vrije socialisten' tijdens de

Eerste Wereldoorlog. Hij richtte zich dan ook voortdurend tot de 'ouderen', kennelijk om mijn jeugd te onderstrepen — ik was toen 35!

Hij speculeerde ook op de traagheid van geest door de tegenoverstelling van de communistische uitlatingen in binnen- en buitenland tegenover de nieuwe politiek, volgens de ook thans nog gebruikelijke formule 'eerst was het goed, nu is het anders, hoe kan dat?'

In de gehele rede, repliek en dupliek van Sneevliet werden de N.S.B. en het fascisme in Nederland niet éénmaal genoemd. Evenmin bestond er voor hem een Duitse bedreiging. Over het fascisme in Duitsland sprak hij slechts terloops, en dan nog alleen maar om de nederlaag van de Duitse Communistische Partij uit te buiten en de communisten te verwijten dat zij van koers veranderd waren zonder internationaal congres en zonder een nauwkeurige analyse van eigen tekortkomingen.

Ik had in mijn rede gepoogd onze stellingen te verdedigen en die van Sneevliet aan te vechten.

Ik zei, dat het tegen het fascisme ging en tegen een van Duitse zijde dreigende oorlog. Dat het eenheidsfront hier tegen allereerst met de sociaal-democraten gevormd moest worden, ook met diegenen onder hun leiders die door de ervaringen in Oostenrijk en Duitsland de noodzaak daarvan inzagen.

Een eenheidsfront met anarchisten, vrije socialisten, enz. was ook reeds tijdens de Eerste Wereldoorlog waardeeloos gebleken, omdat, ondanks dat zij grote bewegingen uitgelokt hebben, deze bewegingen geen perspectief, geen program en ook geen blijvend resultaat hadden gehad.

Ik betoogde dat het geboden was om onderscheid tussen de elkaar bestrijdende imperialisten te maken. Er waren twee blokken in de schoot van het imperialisme ontstaan:

Duitsland en Japan, die uit de Volkenbond getreden waren, en de anderen die erin gebleven waren.

De oorspronkelijke grondslag en doelstelling van de Volkenbond, waar ik ook geen goed woord voor had, veranderde niets aan dit objectieve feit.

Ik zei letterlijk: 'Waarom zijn Japan en Duitsland uit de Volkenbond getreden? ... De leus van Hitler tegenover Frankrijk en tegenover Engeland is verhoging van de bewapening van Duitsland. De leuze van Japan tegenover Amerika is de vergroting van de oorlogsvloot.

Die landen hebben deze vergroting het meest nodig, want zij hebben de oorlog nodig. De andere imperialisten in de volkenbond willen ... op dit ogenblik geen oorlog. Dat is de tegenstelling en daarom heeft de Sowjet-Unie niet alleen het recht maar ook de plicht ... als eerste grote proletarische mogendheid, gebruik te maken van iedere nog zo geringe mogelijkheid om het uitbreken van de oorlog te vertragen'³.

En verder: 'Als dit alleen maar de aanvalskracht van de bedreigers van de Sowjet-Unie zelf zou kunnen verzwakken, was dit reeds gerechtvaardigd. Het lot van de Sowjet-Unie is geen nationale aangelegenheid, het is de zaak van het internationale proletariaat. Waarom? Omdat de Sowjet-Unie het levende bewijs is dat het mogelijk is te regeren zonder kapitalisme; omdat de Sowjet-Unie het levende bewijs is dat het mogelijk is dat het proletariaat regeert, dat het proletariaat winnen kan ...'

'Maar het is niet alleen dat. Wanneer de Sowjet-Unie optreedt als proletarische weermacht om iedere oorlogsdrijver de voet dwars te zetten, dan is dat gelijktijdig een geweldige ondersteuning van de strijd van het proletariaat in zijn eigen land en tegen zijn eigen bourgeoisie'.

Ik stelde Sneevliet de directe vraag, waarop ik antwoord

van hem wilde hebben: 'Zal door het uitbreken van de oorlog op dit moment de bevrijdingsstrijd van de arbeiders worden bespoedigd of verzwaard? Wanneer dit laatste het geval is, hetgeen ieder die zich een voorstelling maken kan van wat oorlog is, onmiddellijk zal moeten toegeven . . . is het dan niet logisch dat elke stap die gedaan wordt, ook de kleinste kleinigheid, om het uitbreken van de oorlog al was het maar voor één maand te vertragen, wordt ondersteund?'³.

En ik besloot: 'Wij kunnen niet strijden tegen de imperialistische oorlog en tegelijkertijd tegen de Sowjet-Unie. Men kan niet strijden tegen een vijand en tegelijkertijd tegen zijn natuurlijke bondgenoten. Men kan niet los van de ondersteuning van de vredespolitiek van de Sowjet-Unie tegen de oorlog strijden. Dan wordt de strijd tegen de oorlog een holle frase. En wanneer die frase dan nog tegen die politiek van de Sowjet-Unie gericht is, is het niet enkel meer een frase, maar een objectief ondersteunen van de oorlogsdrijvenden'³.

Ik moest mijn vraag herhalen voor Sneevliet er, in zijn slotwoord, aarzelend op antwoordde: 'De vraag die kameraad De Groot in laatste instantie stelt is: wilt u morgen liever oorlog of geen oorlog? Vergeef mij dat ik het volkomen overbodig acht dergelijke toch werkelijk weinig inhoudende vragen eenvoudig als niet gedaan te beschouwen. Wilt ge morgen oorlog of niet? De vrede-lievende en pacifistische communisten van deze tijd mogen wel van mij horen dat ik hem morgen liever niet wil' . . . Maar! 'Ik zie de zaak van de vrede niet gediend wanneer ik in Parijs voor cantonale verkiezingen van dit jaar op plakbiljetten van de communistische partij de woorden vind: "Nous sommes pour la patrie". Wij zijn voor het vaderland'⁴.

Arme man! Toen hij tijdens de bezetting door de nazi's ter dood veroordeeld werd voor het uitgeven van een klein blaadje, ook al was dat hoofdzakelijk tegen de communisten en de Sowjet-Unie gericht, heeft hij onderhouden dat de vraag 'oorlog of geen oorlog' toch niet zo zonder inhoud was geweest en dat er tegen het fascisme toch wel een vaderland te verdedigen viel!

Maar de nazi's moordden links en rechts, allen die hen niet dienstig waren.

Tot de vergadering terugkerend: er was een zaak geweest waarbij ik met de mond vol tanden stond, nl. het verwijt van Sneevliet aan het adres van de Comintern.

Ik wist toen nog niet dat, een half jaar later, het Zevende Wereldcongres van de Comintern bijeen zou komen om de koers ondubbelzinnig te veranderen, na een nauwkeurige analyse van eigen tekortkomingen.

De debatvergadering met Sneevliet bleef nog lang onderwerp van de gesprekken in de Amsterdamse bedrijven. Mijn optreden op 21 december 1934 bewijst dat de leiding van de Nederlandse Communistische Partij zelfstandig, uit eigen overtuiging, een nieuwe weg ging, nog vóór deze door de Communistische Internationale was besloten en zelfs in tegenstelling tot andere communistische partijen die aan de oude weg bleven vasthouden.

Omstreeks die tijd wendde de C.P.H. ook het roer inzake Indonesië. Door mijn gesprekken met Musso was een beter inzicht in de concrete toestanden in Indonesië gerijpt. Tot dusver was de Indonesië-politiek van de C.P.H. door Nederlanders die in Indonesië gewoond hadden, bepaald en zij was voornamelijk gericht op het aanklagen van uitspattingen van het koloniale bewind.

Wat echter moest er in Indonesië zelf gebeuren?

Hierop poogden wij een constructief antwoord te geven

dat voornamelijk door de Indonesische kameraden zelf werd uitgewerkt, niet alleen door Musso, maar ook door de communisten onder de Indonesische studenten in Nederland.

Dezen hadden een vereniging, de 'Perhimpunan Indonesia', waaruit vooraanstaande leden tot de C.P.H. toetraden.

De voornaamste daarvan was Abdul Madjid Adiningrat, die lid was van ons partijbestuur tot aan de bezetting, tijdens de bezetting aan het verzet deelnam en later minister werd in de regering van Sjarifudin te Djokja.

Als vrucht van de discussie over de Indonesische kwestie werd allereerst de idee uitgewerkt van een anti-imperialistisch nationaal front en in het bijzonder van de samenwerking van de communisten met de nationalistten. Die zou moeten reiken, niet alleen tot leiders als Sukarno, die voortdurend door het koloniale bewind vervolgd werd, doch ook tot de nationale partijen die in de Volksraad⁵ vertegenwoordigd waren en een zekere mate van legaliteit genoten.

Verder werd gedacht aan een gemeenschappelijk front van het Indonesische en Nederlandse volk tegenover de Duitse en Japanse dreiging.

Daartoe zou nodig zijn het Indonesische volk democratische rechten te geven, een Indonesische strijdmacht te bewapenen en de weg te banen naar de staatkundige zelfstandigheid, naar een eigen Indonesische staat, als bondgenoot van Nederland.

In deze geest moest de oude C.P.N.-leuze 'Indonesië los van Holland', slechts als principeverklaring worden opgevat en niet in de betekenis van een volledige breuk van Indonesië met Nederland.

Toen dan ook van de nationalistische fracties uit de

Volksraad een voorstel kwam, bekend als de petitie-Sutardjo, om onderhandelingen te beginnen over de zelfstandigverklaring van Indonesië langs grondwettelijke weg, steunde de communistische partij dit voorstel.

Na de oorlog was het natuurlijk hiervoor reeds te laat en was de Indonesische revolutie onvermijdelijk geworden.

Maar vóór de oorlog hadden dergelijke hervormingen een belangrijk tegenwicht tegen de Japanse en Duitse veroveringszucht kunnen vormen en tevens Nederland zowel als Indonesië de pijnlijke, en met veel bloedverlies gepaard gaande, gewelddadige liquidatie van de koloniale heerschappij kunnen besparen.

De Nederlandse machthebbers dachten er echter niet aan die weg te gaan.

Integendeel. De Gouverneur-Generaal van Nederlands-Indië ontving plechtig de N.S.B.-leider Mussert, toen die een propagandareis naar Indonesië maakte en daar veel steun van de kolonialisten wist los te krijgen.

Notities bij het dertiende hoofdstuk.

¹ Zie het verslag in de Tribune van 5 juli 1934.

² Zie de brochure 'Politiek en Romantiek' van J. de Kadt, c.s. 31 juli 1934.

³ Uit het Stenografisch Verslag, blz. 9 en 10.

⁴ Als voren, blz. 39.

⁵ Volksraad voor Nederlands-Indië, een door het Nederlandse gouvernement benoemd adviserend lichaam.

VEERTIENDE HOOFDSTUK

Bevattende een ooggetuigeverslag van het Zevende Wereldcongres van de Communistische Internationale, voorzien van kritische overdenkingen en waarin ook de eerste symptomen van de persoonsverering van Stalin worden gesignaleerd.

In de zomer van 1935 werd de internationale hemel door steeds zwarter wordende wolken verduisterd.

Alle na-oorlogse verdragen waren door de verbitterde tegenstellingen tussen de imperialisten in stukken gescheurd.

Van het Verdrag van Versailles waren alleen nog de grensafbakening en de verdeling der koloniën overgebleven. Duitsland en Japan waren uit de Volkenbond getreden en begonnen steeds agressiever te worden.

Het werd met iedere dag duidelijker dat de wereld zich in de richting van een nieuwe grote oorlog bewoog, die, om zo te zeggen, op elk moment kon uitbreken.

Er was, in feite reeds sinds enkele jaren, een geheel veranderde internationale toestand ontstaan, waarmee ook in alle landen veranderingen in de binnenlandse toestand gepaard gingen. Maar de leiding van de Communistische Internationale was niet in staat geweest deze veranderingen tijdig te verwerken.

In de 'Plenum-zittingen', die door deze leiding in de zeven jaar sinds het VIe Congres waren gehouden, was de koers steeds dogmatischer en verwarder geworden.

Haar gehele politiek en tactiek in kapitalistisch Europa was op de Duitse Communistische Partij en op de proletarische revolutie in Duitsland georiënteerd geweest.

Nu was die politiek ineengestort.

Ondanks de gewekte verwachtingen bleek de K.P.D. zich in de illegaliteit niet te kunnen handhaven.

In Frankrijk en andere Europese landen gingen de communisten nieuwe wegen.

Maar de leiding van de Comintern klampte zich krampachtig aan haar oude politiek en tactiek vast en keerde zich met banbliksems en grote monden tegen elke nieuwe gedachte en tegen elke twijfel aan haar onfeilbaarheid.

Toch was de nieuwe oriëntering niet meer tegen te houden.

Zij werd door Georgi Dimitroff internationaal gelanceerd. Hij was dan ook de ziel van het Zevende Wereldcongres, dat op 25 juli 1935 bijeengeroepen werd.

De rede van Georgi Dimitroff was het hoogtepunt van dit congres en drukte haar stempel op de behandeling van alle andere agendapunten.

Wat mij in mijn herinnering aan het optreden van Dimitroff het meest is bijgebleven, en mij destijds ook het meest beviel, was de geest die ervan uitstraalde.

Hij was in staat tot oorspronkelijk denken, tot het, zonder terughouding, kritisch toetsen van alle 'gevestigde meningen' aan de werkelijkheid, tot het misprijzend stukslaan van alle in de loop der jaren ingewortelde vooroordelen en tot het op levende wijze verwerken van de *hoofdzaken* van de gekristalliseerde wijsheid van de arbeidersbeweging die men marxisme-leninisme noemt.

De verfrissende, zelfstandige denkwijze van Dimitroff schonk dit Zevende Wereldcongres zijn grootste, blijvende betekenis. Alsof hij met een voorhamer om zich heen zwaaide ging Dimitroff de verstarring en verdorring, die in de communistische beweging in de afgelopen jaren had bestaan, te lijf.

Hij zei: 'Een werkelijk revolutionaire theorie staat on-
verzoenlijk vijandig tegenover elke soort van gecasteerd
getheoretiseer; elke vruchteloos spel met abstracte defi-
nities'¹.

'De revolutionaire theorie is de *gegeneraliseerde samen-
gevatte ervaring* van de revolutionaire beweging' . . . 'Een
juist gebruik van de ervaring betekent echter geenszins
het *mechanisch, kant en klaar overbrengen* van de vormen
en methoden van strijd uit het ene land naar het andere,
ondanks het verschil van de verhoudingen, hetgeen in on-
ze partijen dikwijls gebeurt. Het navolgen zonder meer
— het eenvoudige kopiëren van de methoden en vormen
van het werk, zelfs van de Communistische Partij van
de Sowjet-Unie — in de landen waar het kapitalisme
nog heerst, kan, ondanks alle goede bedoelingen, geen nut
opleveren, maar slechts schade aanrichten — zoals dat
in werkelijkheid ook niet zelden het geval was. Juist aan
de hand van de ervaring van de Russische bolsjewiki
moeten wij leren in de strijd tegen het kapitaal de *éne
internationale lijn* op de bijzonderheden van ieder land
op levende wijze toe te passen'².

Dimitroff kritiseerde scherp de tot dan toe gangbare me-
thoden van de leiders van de Comintern, waarbij 'de tak-
tiek en de leuzen voor alle landen volgens een bepaald
patroon (werden) vastgesteld, zonder daarbij rekening te
houden met de concrete situatie in ieder land afzonder-
lijk'³.

En dan trof een mokerslag het 'schematisme' en het 'scha-
bloneren' dat menige internationale communistische lei-
der zo eigen was, het uitdenken van 'universele recep-
ten':

'Universele recepten zijn een teken van onwetendheid.
De onwetendheid moet echter juist daar bestreden wor-

den waar zij onder het masker van universele schema's optreedt⁴.

Het optreden van Dimitroff was dus allereerst tegen de methoden van de Comintern gericht en op het losmaken en vrijmaken van de initiatieven van iedere partij, op de zelfstandigheid van de communistische partijen in elk land.

Slechts op deze wijze dacht hij, zouden met vrucht conclusies uit de beoordeling van de algemene toestand kunnen worden getrokken.

Dimitroff gaf geen alzijdige ontleding van het oorlogsgevaar. Dat zou later op het Congres door Togliatti worden gedaan.

Hij sprak voornamelijk over de weg om het fascisme te weerstaan en te verslaan. En in het bijzonder het Duitse fascisme. Maar toch trof in al haar korthed en 'eenzijdigheid' zijn uitspraak precies in het doel:

*'Het Duitse fascisme speelt de rol van stoottroep van de internationale contra-revolutie — van voornaamste aanstichter van de imperialistische oorlog — van aanstichter van een kruistocht tegen de Sowjet-Unie . . .'*⁵

Hiermee stelde Dimitroff de communistische beweging in de gehele wereld voor om haar krachten tegen deze éne, de ergste, vijand te concentreren, zonder zich op zijwegen te laten brengen door overwegingen over andere vijanden en gevaren.

Zo toonde Dimitroff wat hem als een leider met ruime visie van zo vele communistische routine-politici onderscheidde, n.l. het vermogen om uit de menigte van vijanden de gevaarlijkste, de 'stoottroep' te kiezen, om alle beschikbare krachten samen te ballen voor het verslaan van juist *die* vijand, wiens nederlaag beslissend was voor de overwinning over de gehele linie.

Deze methode paste Dimitroff ook toe bij zijn karakteristiek van het fascisme.

Hij zei: 'Het fascisme is geen boven de klassen staande macht, en geen macht van de kleine burgerij, of het lompen-proletariaat, over het financierskapitaal. Het fascisme is de macht van het financierskapitaal zelf'. — 'Het is noodzakelijk bijzonder sterk de nadruk te leggen op dit wezen van het fascisme, omdat de dekmantel van sociale demagogie het aan het fascisme mogelijk heeft gemaakt in een reeks van landen de, het spoor bijster geworden massa der kleine burgerij, en zelfs van enige delen van de meest achterlijke lagen van het proletariaat, met zich mee te slepen — die het fascisme nooit gevolgd zouden zijn als zij het werkelijke klasse-karakter en de werkelijke rol van het fascisme zouden hebben begrepen'⁶.

Dimitroff schetste de diverse vormen waarvan de fascistische dictatuur zich bediende, al volgens de krachtsverhoudingen in het betreffende land en de internationale situatie.

Hij zei: 'In enkele landen . . . besluit het fascisme niet direct tot het liquideren van het parlement'.

Maar juist dáár mogen de reactionaire maatregelen niet onderschat worden 'die de democratische vrijheden van de werkers onderdrukken, de rechten van het parlement vervalsen en bekorten . . .'

Deze soort maatregelen noemde hij de 'voorbereidende étappes' voor het aan de macht komen van het fascisme. 'Wie in deze voorbereidende étappes niet tegen de reactionaire maatregelen van de bourgeoisie en tegen het aanwassende fascisme strijdt, *is niet in staat om de overwinning van het fascisme te verhinderen*'⁷.

Hoewel deze rede van Dimitroff dertig jaar geleden werd uitgesproken, zijn de laatste opmerkingen nog altijd ac-

tueel in onze westerse landen. Dimitroff maakte een eind aan het goedpraten van de in Duitsland door de communisten gemaakte fatale fouten. Hij noemde de ergste ervan, de hoofdzonden van de vroegere communistische politiek. De eerste was het miskennen, 'het niet voldoende rekening houden met de gekrenkte nationale gevoelens en de verbolgenheid van de massa over het Vredesverdrag van Versailles'⁸.

Hier doelde Dimitroff op een zeer oude ziekte, die de communistische beweging van de links-sociaal-democratische en anarchistische stromingen in de arbeidersbeweging geërfd had, n.l. het nihilisme ten aanzien van de diepgewortelde, en op zichzelf progressieve, vaderlandsliefde van het gewone volk.

Deze nationale gevoelens worden natuurlijk sinds eeuwen misbruikt, en tot chauvinisme misvormd; het fascisme ging daarbij wel tot het uiterste.

Maar dat was mogelijk gemaakt door de onderschatting van de nationale gevoelens door de communisten.

De tweede zonde was het dogmatische standpunt ten aanzien van de burgerlijke, parlementaire democratie.

In de loop van zijn rede raakte Dimitroff de bij de communisten voor die tijd gebruikelijke versimpelde tegenoverstelling van de burgerlijke democratie en de Sowjet-democratie.

'De Sowjet-democratie', zei hij, 'steunt op de door de Russische Oktober-revolutie gewijzigde grondslag van de maatschappij', onder andere 'de verandering van de particuliere eigendom der productiemiddelen in maatschappelijke (gemeenschaps-)eigendom'.

Maar bijzonder opmerkelijk was wat hij daar verder over zei. 'Deze democratie is geen afgesloten (voleindigde) vorm; zij ontwikkelt zich en zal zich verder ontwik-

kelen, naar gelang van de verdere successen van de socialistische opbouw, het scheppen van de klassenloze maatschappij en het overwinnen van de overblijfselen van het kapitalisme in de economie en het bewustzijn van de mensen⁹.

Dimitroff idealiseerde het Sowjet-stelsel dus niet en beweerde niet dat daarmee reeds de hoogste vorm van democratie bereikt zou zijn.

Wel dat die bereikt zou worden, wanneer de door hem genoemde voorwaarden zouden zijn vervuld.

Maar in Duitsland was de keuze niet tussen 'de burgerlijke dictatuur in de vorm van de burgerlijke democratie, zij het ook met zeer beknotte rechten en vrijheden' en de Sowjet-democratie.

'De werkende massa moet heden-ten-dage in een reeks van kapitalistische landen *concreet* kiezen ... tussen de burgerlijke democratie en het fascisme'.

En Dimitroff schilderde de rol van de arbeidersbeweging bij de verovering van haar rechten, in Engeland, in het Frankrijk van de 19de eeuw, om het recht op staking, om het legale bestaan van de vakverenigingen, om de vrijheid van drukpers, om het algemeen kiesrecht.

'Het proletariaat van alle landen heeft veel van zijn bloed vergoten', zei hij, 'voor het veroveren van de burgerlijk-democratische vrijheden en het is begrijpelijk dat het uit alle macht voor het behoud daarvan zal strijden'¹⁰.

Maar de Duitse communisten hadden gefaald om tegenover het opdringende fascisme, reeds in zijn voorbereidende *étappes*, een burgerlijk-democratisch alternatief te stellen en voor de verdediging van de democratie te kiezen.

De derde zonde was het gezwets over de revolutie in het

algemeen dat juist in die tijd bijzonder schadelijk was omdat zij de revolutionair gezinde delen van de arbeidersklasse isoleerde van die kringen van de bevolking, die wel bereid waren tegen het fascisme te strijden, doch geen behoefte voelden aan een sociale omwenteling, althans niet bereid waren daarvoor in de gegeven omstandigheden op leven en dood te vechten.

Dimitroff zei: 'Wij hebben opzettelijk ... *luidklinkende frasen* over de revolutionaire perspectieven weggelaten'. De partij 'van de revolutionaire daad' moet in iedere étappe van de ontwikkeling die stappen doen, die overeenkomen met de concrete voorwaarden van de gegeven étappe 'door nuchter met het politieke peil van de brede werkende massa rekening te houden'¹¹.

Dat had de K.P.D. niet gedaan. Zij had integendeel door het vooropstellen van de sociale revolutie als onmiddellijke taak, de meerderheid van de bevolking van zich afgeschrikt.

Dimitroff had aldus een grondige verandering van het standpunt van de communisten inzake de burgerlijke democratie voorgesteld. Dat was geen kleinigheid. Het XIIIe Plenum had in zijn stellingen nog kort te voren aan het oude standpunt vastgehouden, dat 'het fascisme uit het lichaam van de burgerlijke democratie opgroeit'¹². Dimitroff zei echter dat 'het fascisme een *aflossing* van de ene staatsvorm van klasse-heerschappij van de bourgeoisie — van de burgerlijke democratie — door een andere vorm — door de openlijke terroristische dictatuur' was¹³.

Om die aflossing tot stand te brengen werd door de meest reactionaire groepen van het kapitaal een felle strijd tegen die partijen gevoerd, die de burgerlijke democratie wensten te behouden.

Tot die partijen behoorde ook de sociaal-democratie. Tot dusver was de sociaal-democratie zelf als een element van de 'fascisering' voorgesteld, op grond van de activiteiten van de Duitse sociaal-democratische leiders. Stalin had in zijn verslag aan het XVIe Congres van de C.P.S.U. hierover een woordje laten vallen. Hij had gezegd dat 'de bourgeoisie de uitweg uit de(ze) toestand op het gebied van de binnenlandse politiek zal zoeken in een verdere fascisering en daartoe alle reactionaire krachten zal gebruiken, de sociaal-democratie erbij inbegrepen'¹⁴.

Dat was in 1930. En sindsdien was dit door andere leiders steeds herhaald en verder aangedikt.

De Duitse communisten gingen zover dat zij aan de vooravond van de machtsverovering van Hitler, nog onder de regering-Von Papen, verklaarden dat zij 'als voorheen de voornaamste aanval tegen die partij (zouden) voeren die de beslissende lagen van het proletariaat ... van de revolutionaire strijd afhoudt of zelfs tegen de revolutionaire strijd inzet. Dat is de sociaal-democratie'¹⁵.

De veranderde houding ten opzichte van de burgerlijke democratie in de rede van Dimitroff op het Zevende Wereldcongres bracht ook logisch een correctie van de houding tegenover de sociaal-democratie met zich mee.

Hij stelde de vraag of het fascisme in Duitsland voorkomen had kunnen worden en antwoordde daarop: Ja, de Duitse arbeidersklasse had de overwinning van het fascisme kunnen voorkomen!

'Maar daartoe zou zij het vormen van het anti-fascistische proletarische eenheidsfront hebben moeten tot stand brengen — de leiders van de sociaal-democratie hebben moeten dwingen om hun veldtocht tegen de communisten te staken — en de herhaalde voorstellen van de commu-

nistische partij tot eenheid van actie tegen het fascisme (te) moeten aannemen'.

'Zij zou bij het offensief van het fascisme en de geleidelijke liquidatie van de burgerlijk-democratische vrijheden door de bourgeoisie geen genoegen hebben moeten nemen met de mooi klinkende resoluties van de sociaal-democratie, maar met een werkelijke massastrijd (hebben) moeten antwoorden die de fascistische plannen ... zou hebben bemoeilijkt'.

'Zij (had) moeten doorzetten dat alle vormen van sociale steun zouden worden hersteld en uitgebreid, dat een moratorium en crisis-steun voor de boeren, die onder invloed van de crisis geruïneerd waren, zou worden ingesteld, door middel van de belasting op de banken en de trusts, om zich aldus van de steun van de werkende boeren te verzekeren'¹⁶.

Dimitroff verdoezelde zijn kritiek op de Duitse sociaal-democratie niet, maar toonde terzelfdertijd hoe de communisten hadden moeten handelen om op die sociaal-democratie in te werken en haar op de goede weg te sturen.

Hij bepleitte daarom niet alleen de eenheid van actie 'van onderop' van sociaal-democraten en communisten, maar ging verder en stelde een organisatorische binding, een formeel accoord en bondgenootschap tussen de sociaal-democratische en communistische partijen tegen het fascisme voor.

De ernst van dit voorstel kon worden afgemeten aan de wijze waarop hij stelling nam op twee gebieden, op het gebied van de regering en op het gebied van de politieke hereniging van de arbeiderspartij.

Hij stelde voor om in de landen waar het fascisme nog niet aan de macht was, een 'regering van het eenheids-

front' te vormen van de sociaal-democratische en communistische partij.

Over Zweden sprekende, waar een sociaal-democratische regering bestond, stelde hij de communisten voor om met de socialisten gemeenschappelijke acties te voeren voor het vervullen van de door de sociaal-democratische partij gestelde eisen, die door de grote meerderheid van de arbeiders als nuttig beoordeeld worden.

'Vroeger', zeide hij, 'hadden vele communisten angst dat het hunnerzijds een uiting van opportunisme zou zijn, wanneer zij niet tegenover *iedere* partieele eis van de sociaal-democraten hun eigen, tweemaal zo radicale eisen stelden'¹⁷.

In dit verband verklaarde Dimitroff dat 'het bestaan van een sociaal-democratische regering of een regeringscoalitie van de sociaal-democratische partij met de burgerlijke partijen niet als een *onoverkomelijke* hindernis voor het totstandkomen van het eenheidsfront met de sociaal-democraten in bepaalde vraagstukken mocht worden beschouwd'¹⁸. Uit dit alles vloeide natuurlijk een veranderde houding inzake de vakbeweging voort.

Dimitroff verklaarde:

'Wij zijn beslist voor het herstel van de eenheid der vakverenigingen in ieder land en op internationale schaal'.

'Wij zijn voor één verbond van vakverenigingen in ieder land'.

'Wij zijn voor één vakverenigingsinternationale op de grondslag van de klassenstrijd'¹⁹.

De diepe ernst van Dimitroff bij het afschudden van de sectarische fouten uit het verleden bleek het meest uit het door hem geopende vooruitzicht op herstel van de politieke eenheid, van de éne politieke massa-partij van de arbeidersklasse.

Hij zeide: 'De sociaal-democratische arbeiders raken al meer en meer door de ervaring overtuigd dat de strijd tegen de klassevijand één politieke leiding vereist, want de dualiteit van de leiding bemoeilijkt de verdere ontwikkeling en versterking van de eensgezinde strijd van de arbeidersklasse'.

Hij vond dat 'de internationale arbeidersbeweging in de periode van het overwinnen van de verdeeldheid "trad"', riep de communisten op om hiertoe het initiatief te nemen en stelde voor de politieke hereniging tussen communisten en sociaal-democraten een aantal voorwaarden op²⁰.

Dimitroff's rede was ongemeen rijk aan gedachten, die een ware omwenteling in de communistische politiek te weeg brachten.

Twee ervan wil ik nog vermelden omdat zij in de loop der jaren zo treffend juist zijn gebleken en op het ogenblik nog zo actueel zijn.

Ik noemde reeds zijn veroordeling van de methoden van de Comintern-leiding in de afgelopen negen jaar, van de 'schablonen', de 'uitgedachte formules' en de 'pedanterie' om vanuit Moskou aan iedere communistische partij haar gedragslijn voor te schrijven onder dekking van hoogdravende frases over proletarisch internationalisme.

Hij formuleerde op constructieve wijze wat werkelijk internationalisme inhield. Hij zei: 'Het proletarische internationalisme moet zich in ieder land zo-te-zeggen "acclimatiseren" om in de vaderlandse bodem diepe wortels te kunnen schieten'.

'De *nationale vormen* van de proletarische klassenstrijd en de arbeidersbeweging in de afzonderlijke landen zijn niet in tegenspraak met het proletarische internationalisme; integendeel: juist in deze vormen kan men ook met

succes de internationale belangen van het proletariaat verdedigen²¹.

Even diepzinnig waren zijn opmerkingen over het inwendige leven van de communistische partij.

Met bijtende ironie keerde hij zich tegen de hart-en-nieren-proeverij waardoor van de, onontbeerlijke, eenheid van beginselen en eenheid van optreden van de partij een caricatuur werd gemaakt, die in de grond van de zaak de verstikking van vruchtbare gedachtenwisseling ten gevolge moest hebben.

Hij laakte de 'jacht op schijnbare afwijkingen of dragers van afwijkingen' en dreef de spot met het abstracte gepraat over 'linkse en rechtse gevaren' en welk van de twee wel het grootst was.

'Laat hierover de scholastici twisten', riep hij uit!

'Het grootst en het ergst is dat gevaar, dat op het gegeven ogenblik, in het gegeven land . . . de ontplooiing van de juiste massa-politiek der communistische partijen het meest in de weg staat'²².

De opvatting van Dimitroff over de kwaliteiten, die de leiders bezitten moesten is eveneens klassiek geworden.

Hij verlangde van hen in hoofdzaak:

- een *diepe toewijding* aan de zaak der arbeidersklasse;
- de *nauwste verbinding met de massa*, leven voor de belangen van de massa, haar stemming en eisen aanvoelen;
- het vermogen om zich *zelfstandig te oriënteren* in de gegeven toestand en *besluitvaardigheid*, de verantwoording voor het nemen van besluiten niet te vrezen;
- *gedisciplineerdheid* en *gestaaldheid* in de strijd, zowel naar buiten als in de partij.

Hij zei: 'Wij moeten des te sterker de nadruk leggen op

de noodzakelijkheid van deze voorwaarden . . . omdat in de praktijk heel dikwijls aan zulk een kameraad, die bijvoorbeeld literair juist weet te schrijven, mooi spreekt, maar die . . . niet deugt voor de strijd, de voorkeur wordt gegeven boven een andere kameraad, die misschien niet zo goed kan schrijven en spreken, maar die standvastig is om in de strijd te gaan en anderen in de strijd te voeren'²³.

Roerloos, in hevige spanning, zaten wij in de grote congreszaal, waar hoog aan het plafond, en rondom, de kristallen lusters glansden, waar achter de sprekerslessenaar de hoge gestalte met de leeuwenmanen met zachte, wat hese, stem sprak en sprak, waarbij wij het gevoel hadden alsof wij met elektrische stroom werden geladen, die nu en dan in een stormachtig applaus een uitweg vond.

De delegatie van de Nederlandse communisten bestond o.a. uit Cees Schalker, Alex de Leeuw, Henk van Welzen, Lou Jansen en mijzelf.

Bij het eerste punt van de agenda, een formeel verslag over de werkzaamheden van het E.K.K.I. dat door Wilhelm Pieck, later president van de D.D.R., was uitgebracht, had Schalker kort het woord gevoerd.

Onze delegatie had mij aangewezen om in de discussie over de inleiding van Dimitrof te spreken.

Dat gebeurde op 5 augustus²⁴.

Nadat ik de activiteiten van de Mussert-partij en onze eigen strijd tegen het fascisme geschetst had, gaf ik er de volgende kritische beoordeling van:

'De kenmerken van de acties tegen het fascisme in Nederland waren:

1. Er waren hier en daar bewegingen, maar een werke-

- lijk brede, het gehele land omvattende massabeweging was er tot dusver nog niet;
2. De strijd tegen het fascisme ging niet met grote loonacties gepaard;
 3. Wel werden sociaal-democratische arbeiders en vakverenigingsleden in de strijd betrokken, doch bijna nog geen enkele sociaal-democratische partijorganisatie of vakvereniging;
 4. De actie tegen het fascisme heeft slechts in zeer geringe mate het platteland en de boeren bereikt. Wij hebben belangrijke successen onder intellectuelen en studenten en ook in de pacifistische vrouwenbeweging. Maar de kleine burgerij uit de steden en haar organisaties en partijen staan er nog buiten ...
- 'In het algemeen bleef de groei van de anti-fascistische massastrijd ten achter bij de groei van het fascisme'.
'De Nederlandse arbeidersklasse staat bijna nog geheel verdeeld tegenover de fascistten'.
- Ik wees natuurlijk op de schuld van de leiding der sociaal-democratie hieraan, die bewerkt had dat haar aanhangers tot dusver tegenover het Mussert-fascisme een passieve houding hadden aangenomen.
- 'De voornaamste hinderpaal', zei ik, 'om de weerstand der reformisten tegen het eenheidsfront te overwinnen, is de hoge muur van wantrouwen die de reformistische leiders door hun jarenlange aanvallen tegen ons onder hun aanhangers hebben opgericht'.
- Doch ik kritiseerde ook ons eigen optreden. 'De manier, waarop de sociaal-democratie bestreden werd, was voor de sociaal-democratische arbeiders niet overtuigend'.
- Ik deelde het VIIe Wereldcongres mede wat wij gedaan hadden om in het N.V.V. en daarbuiten de arbeiders tot eensgezinde strijd te brengen.

Wij hadden de R.V.O. opgeheven en 'op grond van de ervaringen van onze arbeid zelf-uitgewerkte methoden toegepast' om de vakbeweging te beïnvloeden.

Doch ook deze hielden geen gelijke tred meer met de vereisten in de nieuwe toestand, die door het fascistische gevaar geschapen was.

Wij stelden ons ten doel, en zagen de mogelijkheid, tot omvorming van de gehele vakbeweging 'tot een machtig wapen tegen het fascisme'.

Daartoe moest het werk van de communisten in de vakverenigingen 'niet in de eerste plaats erop gericht zijn groepen te organiseren en kritiek te oefenen, doch in de eerste plaats gericht zijn op de versterking van de bonden, de versterking van de georganiseerde macht van de arbeiders en van hun strijdvaardigheid tegenover de ondernemers en het fascisme. Het werk der communisten in de vakbeweging, dat is werk vóór de vakbond, in het belang van de vakbond'.

Ik herinnerde eraan dat de vorming van oppositiegroepen een verweer was geweest tegen de discriminatie en de royementen van communisten. Maar als 'door de wil van de sociaal-democratische arbeiders met ons tezamen de democratie in de vakbond zou zijn tot stand gebracht, zou het niet langer noodzakelijk zijn afzonderlijke groepen onder de leden te vormen of deze in stand te houden'.

Ik wees op het steeds toenemen van de werkloosheid. Op het moment waren er bijna een half miljoen arbeiders werkloos. Ongeorganiseerde werklozen werden echter niet als lid van de vakbond aangenomen. Dat kon eerst als zij weer werk gevonden hadden en dat duurde voor velen soms jaren.

Ik ontwierp een plan om een band te scheppen tussen de

werklozen-comité's van ongeorganiseerden en de plaatselijke 'bestuurdersbonden' van het N.V.V. en hen op deze wijze bij de vakbeweging aan te sluiten.

Dat is later inderdaad gelukt, o.a. in Amsterdam, waar de werklozenbeweging 'Eendracht maakt macht' als afdeling bij de plaatselijke Bestuurdersbond van het N.V.V. werd aangesloten.

Ook werd de activiteit van de N.V.V.-bonden tegenover het fascisme geleidelijk groter. Voor zover de communisten dit wisten te inspireren.

Doch op dit gebied zou het hoogtepunt eerst tijdens de bezetting bereikt worden in de Februari-staking 1941. Want de C.P.N. kon haar rol in die historische dagen slechts vervullen doordat de communistische arbeiders in de N.V.V.-organisaties te Amsterdam en in het Zaangebied vooraanstaande posten bekleedden.

In Amsterdam was het zelfs zo, dat, wanneer de Bestuurdersbond, waarin afdelingsbestuurders en vertrouwensmannen van de plaatselijke afdelingen van het N.V.V. zitting hadden, in vergadering bijeenkwam, de meerderheid uit communisten of met hen sympathiserenden bestond.

In mijn discussierede op het Zevende Congres sprak ik maar kort over de dreigende oorlog. Wij waren ons in Nederland maar al te weinig bewust van wat deze voor ons betekenen zou.

Wij waren al te lang gewend over oorlog te spreken als iets dat veraf lag en, hoezeer wij ook ons best deden de bevolking te alarmeren, toch waren wijzelf nog onder de invloed van de gezapige stemmingen in ons land, dat meer dan een eeuw lang geen oorlog had gekend, en dan nog maar ternauwernood.

Mijn stellingname, in overeenstemming met de politiek

van onze partij, was echter zeer beslist en ging zonder omwegen uit van de verdediging van ons land tegen de Duitse dreiging.

'Het openlijke fascisme', zei ik, en hiermee waren de N.S.B., Zwart Front, enz. bedoeld, 'dat zijn partijen die Nederland aan het Duitse imperialisme uitleveren willen, die in ons land als kwartiermakers voor de imperialistische Duitse weermacht optreden en haar in geval van oorlog de weg voor een eventuele invasie openen.

De fascist en de met hen verbonden generaals en officieren, die zich als 'redders van de natie' voordoen, zullen door hun verbondenheid met Hitler-Duitsland tot landverraad bereid zijn.

De strijd tegen het fascisme in Nederland is daarom gelijktijdig een strijd voor de onafhankelijkheid van ons land van het Duitse imperialisme. De leuze 'tegen Hitler en zijn Hollandse vazallen, voor de zelfstandigheid van Nederland' zal een der krachtigste drijfveren zijn voor een werkelijke, het ganse werkende volk omvattende actie tegen het fascisme'²⁵.

Over de oorlogsdreiging sprak Palmiro Togliatti. (Ercoli).

In de discussie die op zijn rede volgde, sprak namens onze delegatie Alex de Leeuw.

Op het Zevende Wereldcongres werd voor het eerst op internationale schaal de propaganda voor de persoon van Stalin ingeluid.

Bij de opening had Palmiro Togliatti een begroeting aan Stalin voorgesteld onder de aanhef: 'Aan kameraad Stalin, de leider, de leraar en de vriend van het proletariaat en de onderdrukten van de gehele wereld'²⁶.

Reeds tijdens het congres deden onder de gedelegeerden geruchten de ronde over de aanleiding tot deze, tot dus-

verre in een internationale bijeenkomst ongewone, demonstratie.

Er werd verteld dat tijdens de openingszitting van het congres een poging was gedaan om Stalin neer te schieten. Stalin was toen, samen met andere Sowjet-afgevaardigden, op het podium verschenen en had daar tijdens de begroetingstoespraken, rustig en zwijgend, aan een hoek van de tafel van het presidium gezeten.

In een der loges zat een medewerker van het partijbestuur van de Duitse partij, die onder de naam Fritz David nogal scherpe artikelen schreef, vooral tegen de linkse sociaal-democraten gericht.

Hij zou, naar hij later tijdens zijn proces verklaarde, met een geladen browning in zijn stoel hebben gezeten, wachtend op een gelegenheid om Stalin te doden²⁷.

Op 1 december 1934 was de tweede secretaris van de C.P.S.U., Kirow, in Leningrad vermoord.

De inzet van een internationale propaganda voor de persoon van Stalin was kennelijk een reactie op deze gebeurtenissen.

Een andere reactie was het verschijnen van een nieuwe figuur onder de leden van het Executief Comité die door de C.P.S.U. waren voorgesteld, een zekere Jesjow.

Het was een klein kereltje van een jaar of veertig met een fanatiek gezicht. Slechts weinigen kenden hem in de zaal. Doch wij stelden ons tevreden met de verklaring dat de C.P.S.U. zelf maar moest weten door wie zij zich liet vertegenwoordigen.

Het congres eindigde te midden van groot enthousiasme. Hoe dreigend de toestand ook was, en hoe zwaar de terugslagen voor het communisme in de afgelopen jaren ook waren geweest, toch voelden wij ons gesterkt en vol goede moed omdat klaarheid geschapen was over het

voornaamste wat ons gekweld had: de nederlaag in Duitsland.

Er was openhartige taal gesproken, niet door allen, maar toch door de voornaamste man, Dimitroff, die op de belangrijkste post was geplaatst.

Niets is zo verderfelijker als het verbergen van de waarheid, niets zo schadelijk als het pogen om nederlagen in overwinningen om te praten, om de levensbelangen van de strijd op te offeren aan het prestige van enkele leiders, hoe groot hun verdiensten ook mogen zijn. Of uit angst 'dat de massa het niet begrijpen zal'.

Het huidige communisme is een voortzetting van de wetenschappelijke theorie en de georganiseerde arbeidersbeweging, die meer dan een eeuw geleden, in de tijden van Marx en Engels, uit de schoot zelve van onze moderne maatschappij geboren zijn.

De bronnen van zijn levenskracht ontspringen uit de strijd tussen de klassen van deze maatschappij en tussen de geestelijke stromingen, waarbij het communisme de erfgenaam en voortzetter is van de ideeën van de Verlichting, van de Franse Revolutie en van de Russische Oktober-revolutie.

Het geeft antwoord op de brandende vragen en verlangens van de massa, van de maatschappij en van de menselijke beschaving.

Uit die massa put het telkens nieuwe krachten om de moeilijkheden te overwinnen die zich bij zijn ontwikkeling voordoen.

De arbeidersbeweging heeft meer dan eens haar ups en downs gekend, meer dan eens bevond zij zich schijnbaar in een impasse, waar zij echter steeds weer vernieuwd, levenskrachtiger en machtiger dan ooit uit te voorschijn is gekomen.

Uit 1944 was een gloeiende bladzijde opgelagen in de geschiedenis van het communisme. Maar de moeilijkheden waren niet minder, zelfs in de communistische wereldbeweging, noch in de Tweede Wereldoorlog. Zij begonnen pas. In Nederland gingen de nieuwe ideeën in onze partij gisten en werken.

Op 24 december kwam een vergadering te Amsterdam bijeen.

Van de besluiten die er genomen werden, was de kern deze: 'De ligging van Nederland en zijn koloniën en zijn rol in het wereldgebeuren maken het waarschijnlijk, dat Nederland in een volgende oorlog niet neutraal zal zijn. De ... veroveringszucht van het Duitse imperialisme (maakt) het gevaar van een verlies van zijn onafhankelijkheid voor Nederland zeer groot. De N.S.B. bereidt de uitlevering van Nederland aan het Duitse nazi-imperialisme voor, samen met andere groeperingen van het fascisme en zelfs met behulp van direct door de Duitse regering bestuurd organisaties en een net van Gestapo-spionnen, wier werkzaamheden door de Colijn-regering oogluikend worden toegelaten'.

En dan kwam de conclusie:

'Bij een mogelijke poging tot overweldiging van Nederland door Nazi-Duitsland kan de oorlog het karakter aannemen van een nationale bevrijdingsoorlog. De taak van de C.P.N. zou in een dergelijk geval daarin bestaan, dat zij, terwijl zij de onverzoenlijke strijd voert voor de beveiliging van de economische en politieke posities der arbeiders, werkende boeren en middenstanders, gelijktijdig de arbeidersklasse oproept de bevrijdingsoorlog te voeren en niet toe te laten dat de Nederlandse bourgeoisie het met de aanvallende mogendheden op een accord gooit'²⁸.

Alles was nog niet helemaal helder en nog niet tot het uiterste doordacht. Maar het was ook nog eind 1935.

De communisten stonden nog tamelijk eenzaam met hun mening te midden van een bevolking die zich niet bewust was van wat haar boven het hoofd hing en zich liet troosten met de bekende raad van Colijn: 'gaat rustig slapen'.

De communisten lieten zich daardoor niet weerhouden om te doen wat zij hun plicht achtten. Zij begonnen zich in slagorde op te stellen voor de worsteling op leven en dood die komende was.

Notities bij het veertiende hoofdstuk.

¹ G. Dimitroff, 'De arbeidersklasse tegen het fascisme'. Uitgave: Agentschap Amstel, 1935, blz. 85.

² Als voren, blz. 85.

³ Als voren, blz. 56.

⁴ Zie Verslag van het slotwoord van Dimitroff in de Rundschau, 4e jaargang, nr. 38, blz. 1789.

⁵ Dimitroff, 'De arbeidersklasse tegen het fascisme', blz. 4.

⁶ Als voren, blz. 4 en 5.

⁷ Als voren, blz. 5.

⁸ Als voren, blz. 13.

⁹ Als voren, blz. 73 en 74.

¹⁰ Als voren, blz. 74.

¹¹ Als voren, blz. 95.

¹² Zie 'Stellingen van het XIIIe Plenum van het E.K.K.I.', Rundschau, nr. 1, 3e jaargang, 2 januari 1934.

¹³ Dimitroff, 'De arbeidersklasse tegen het fascisme', blz. 5.

¹⁴ J. W. Stalin, 'Problemen van het leninisme', Uitgave Pegasus, 1938, blz. 516.

¹⁵ Zie rede Walter Ulbricht op het XIIe Plenum van het E.K.K.I., Rundschau, nr. 7, blz. 240, 18 januari 1933.

¹⁶ Dimitroff, 'De arbeidersklasse tegen het fascisme', blz. 11.

¹⁷ Als voren, blz. 36.

¹⁸ Als voren, blz. 33.

¹⁹ Als voren, blz. 40.

²⁰ Als voren, blz. 57.

²¹ Als voren, blz. 52.

²² Als voren, blz. 93.

²³ Als voren, blz. 81.

²⁴ Zie Verslag van het Zevende Wereldcongres in de Rundschau, nr. 58, 23 oktober 1935, blz. 2378, 2379, 2380.

²⁵ Als voren, blz. 2380.

²⁶ Rundschau, extra-nummer, nr. 35, 4e jaargang, 7 augustus 1935, blz. 1695 en 1702.

²⁷ Zie Verslag van het proces Zinovjew-Kamenev, Rundschau, 5e jaargang, nr. 37, blz. 1517, 1518, 20 augustus 1936.

²⁸ Uit de brochure 'Wat het congres van de Communistische Partij van Nederland besloot', Agentschap Amstel, 1936, blz. 10 en 11.

Autobiografieën

van politieke figuren zijn sinds de Tweede Wereldoorlog in Nederland betrekkelijk zeldzaam. Opmerkelijke gedenkschriften als van

P. J. Troelstra dateren reeds van lang geleden.

Alleen reeds daarom is het verschijnen van dit eerste gedeelte van de 'Herinneringen en overdenkingen' van Paul de Groot, die vijfenveertig jaar lang actief was in de Nederlandse en internationale arbeidersbeweging, een gebeurtenis.

In het bijzonder ook, omdat het eerste deel van dit werk, 'De dertiger jaren', de nog niet eerder alomvattend beschreven periode van 1930 - 1935 behandelt en als zodanig beslist uniek is.

De jaren dertig vormden het bewogen voorspel tot de Tweede Wereldoorlog en juist in die tijd tekenden zich de lijnen af, die het verdere historische proces zouden bepalen. Een verdieping van de kennis over dit tijdsgewricht is belangrijk voor een beoordeling van hetgeen zich in de Tweede Wereldoorlog voltrok.

Prijs f 8.90

Dit boek komt in vele opzichten zeer gelegen. Het verschijnt in een tijd, kort na de twintigjarige herdenking en viering van de bevrijding, waarbij de volle aandacht op deze belangrijke episode uit de geschiedenis gericht was. Hoe groot de drang om méér te weten is, blijkt uit de overstelpende belangstelling voor de boeken, films, radio- en televisie-uitzendingen van de laatste tijd, waarin een relaas wordt gegeven van de schokkende gebeurtenissen van deze jaren. De ouderen willen zich opnieuw bezinnen en de jongeren vragen. Veelbetekenend gaf de auteur van 'De dertiger jaren' zijn boek dan ook dit motto mee:

*Ah, si jeunesse savait,
Si vieillesse pouvait!*

Uitgeverij Pegasus

Amsterdam